

Sverige – det nya matlandet

En studie av måluppfyllelse och effekter av hittills genomförda insatser

Stockholm 2013-02-19

Innehåll

Innehåll.....	2
Sammanfattning	4
Resultat och måluppfyllelse	4
Effekter av valda insatser	6
Matlandets bidrag	8
Rekommendationer	9
1 Inledning.....	11
1.1 Kontigos uppdrag.....	11
1.2 Matlandet – Utmaningar och metoder i utvärderingen	11
1.3 Rapportens disposition	16
2 Matlandets struktur och mållogik - möjligheten att utvärdera resultat, måluppfyllelse och effekt.....	17
2.1 Det här är Matlandet.....	17
2.2 Program- och mållogikanalys	22
2.3 Underlagsdata för utvärderingen.....	30
3 Portföljanslys – projektens förutsättningar att nå resultat	32
3.1 Projektmedel	33
3.2 Företagsstöd.....	41
3.3 Uppdrag till myndigheter och andra organisationer	47
3.4 Sammanfattning av portföljanslys och utfall av de insatser som genomförs 49	
4 Projektens resultat – en analys av projektägarnas och övriga intressenters värderingar av resultaten.....	53
4.1 Projektmedel – resultat från nationella och regionala projekt.....	54
4.2 Företagsstöd – resultat i företagets verksamhet.....	58
4.3 Uppdragen till myndigheter – resultat av insatser inom fokusområdet Offentlig mat	61
4.4 Sammanfattning av resultat av insatser.....	66
5 Måluppfyllelse för Matlandet	68
5.1 Ökad sysselsättning och ökad tillväxt på landsbygden?	69
5.2 Offentlig mat	71
5.3 Primärproduktion	74
5.4 Förädlad mat.....	79
5.5 Matturism	84
5.6 Restaurang	86
5.7 Sammanfattning av måluppfyllelsen i Matlandet.....	88
6 Tillväxt- och sysselsättningseffekter av Matlandet.....	90

6.1	Metoderna för att mäta effekter.....	90
6.2	Effekter av företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet.....	92
6.3	Effekter av Exportrådets stöd inom Food from Sweden.....	96
6.4	Samlade effekter mätt på den regionala nivån	98
6.5	Slutsatser för effektmätningarna av stöden – sammanfattande resultat och försök till tolkning.....	103
7	Matlandets bidrag till resultat, måluppfyllelse och effekter.....	107
7.1	Visionen är relativt välkänd och förankrad bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling	108
7.2	Visionen har spelat en roll för att insatser och verksamheter påbörjats och hur de utformats	110
7.3	Visionen bekräftar många aktörers strategiska verksamhetsinriktning och stärker samverkan, snarare än att tillföra ny strategisk inriktning i arbetet	113
7.4	Visionen som inspiratör och kraft för att förändra attityder och framtidstro på landsbygden	117
7.5	Summering och slutsatser av den kvalitativa analysen	121
8	Summering och slutsatser	124
8.1	Matlandet – en vision som är svår att utvärdera	124
8.2	Matlandet – ett småskaligt stöd med olika inriktningar	125
8.3	Matlandet – bred förankring och stor uppslutning	125
8.4	Matlandet – många mål på väg att uppnås, andra kommer att utgöra tuffa utmaningar	126
8.5	Matlandet – svårt knyta resultaten till insatserna.....	127
8.6	Matlandet – stark förankring och betydande potential	128
9	Referenser.....	129
10	Bilaga 1. Mätning av effekter inom Matlandet.....	132
10.1	Metodbeskrivning	132
10.2	Effekter av företagsstöd	137
10.3	Effekter av exportstöd.....	147
10.4	Estimering av effekter med en regional analysmodell.....	152
10.5	Definition av kontrollvariabler	158
11	Bilaga 2. Kommentarer om målen för Matlandet	160

Sammanfattning

År 2008 lanserade landsbygdsminister Eskil Erlandsson visionen om Sverige – det nya matlandet (hädanefter Matlandet, eller Visionen). Matlandet är en vision om god mat, god djurhållning och upplevelser i världsklass. Syftet är fler jobb och tillväxt i hela Sverige.

Visionens övergripande mål är:

- 20 000 nya jobb ska skapas till 2020.
- Tillväxten ska öka på landsbygden och i småorterna.
- Det ska vara enkelt, lönsamt och roligt att vara företagare.
- Ökad livskvalitet på landsbygden och i småorterna.
- Ökad kvalitet i mat (i alla led) som serveras och produceras.

Matlandets insatser genomförs i fem fokusområden: Offentlig mat, Primärproduktion, Förädlad mat, Matturism och Restaurang. För varje fokusområde finns också flera olika mål.

Kontigos uppdrag har haft tre syften:

- Att bedöma och värdera resultaten av insatserna och måluppfyllelsen hittills
- Att utvärdera vilka effekter som hittills kan identifieras av de insatser som genomförs inom Matlandets olika delar
- Att bedöma Visionens roll i att inspirera verksamheter och förändra attityder samt i förhållande till de identifierade effekterna av enskilda insatser

Studien är tänkt att utgöra underlag för planeringen och genomförandet av det fortsatta arbetet med Matlandet fram till 2020.

Matlandet är en vision som strategiskt samlar redan befintliga resurser och verktyg och kompletterar dem med nya. Myndigheterna på nationell och regional nivå svarar för genomförandet, men konkret genomförs investeringar och aktiviteter ofta av företag och organisationer i näringarna.

Resultat och måluppfyllelse

Två av syftena med denna rapport har varit att analysera vilka resultat som de olika insatserna direkt och konkret skapar och att bedöma huruvida de mål som ställts upp för matlandet på olika nivåer är på väg att uppfyllas eller ej.

Insatsernas resultat

Utvärderingen av resultaten i Matlandets olika delar bygger både på tidigare gjorda utvärderingar och uppföljningar och på flera egna enkätundersökningar samt egna intervjuer.

Mest konkreta resultat har vi kunnat identifiera från de insatser som är knutna till företagsstöden och de olika myndighetsinsatserna. När det gäller företagsstöden ser vi att stöden leder till utvecklingsinriktade insatser i företagen. Även de företagsstöd som rör Exportrådets insatser via Food From Sweden får genomgående positiva omdömen från de som fått del av insatserna.

Även från de insatser som genomförts inom ramen för myndighetsuppdragen ser vi konkreta resultat. Mest tydligt är detta för kommunernas arbete med att utveckla sin upphandling av livsmedel och de insatser som genomförts via Miljöstyrningsrådet.

Projektverksamheten är den delen som uppvisar de minst tydliga eller minst konkreta resultaten. Här beskrivs resultaten vanligen i mer diffusa termer, som ”ökad kunskap” och ”nya kontakter.

På väg mot måluppfyllelse

I Visionen har formulerats ett relativt stort antal mål, dels på övergripande nivå, dels för de olika fokusområdena. Målen är tänkta att uttrycka önskvärda förändringar, där insatserna inom Matlandet är tänkta att spela *en* roll. I en del av utvärderingen har vi analyserat hur utvecklingen ser ut i jämförelse med dessa mål. Här gör vi inga försök att koppla utvecklingen i målen till Matlandets insatser. Däremot analyserar vi relevansen och realismen i målen i förhållande bl.a. till deras koppling till Matlandets insatser. I tabellen nedan sammanfattar vi resultaten av måluppfyllelseanalysen.

Vi har bedömt utvecklingen i målindikatorn i två nivåer – på väg mot måluppfyllelse eller oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål – samt även kommenterat bl.a. målens relevans och realism. Det bör poängteras att tabellen nedan ger en starkt förenklad bild av vår analys av målen och måluppfyllelsen och för en komplett bild hänvisar vi till kapitel 5.

Tabell 1 Sammanfattning av målen och måluppfyllelsen i Matlandet

Fokusområde/Mål	Måluppfyllelse	Kommentar
Övergripande		
Nya jobb och ökad tillväxt på landsbygden och i småorterna	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Olika delmått pekar åt olika håll. Målens realism kan diskuteras.
Offentlig mat		
Fler små och medelstora företag deltar i och vinner kontrakt i offentlig upphandling	På väg mot måluppfyllelse	Data tyder på måluppfyllelse. Målet dock oprecist (hur många fler).
Ökad kvalitet i mat inom den offentliga sektorn	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Svårt att mäta måluppfyllelse. Målet behöver preciseras och utvecklas.
Primärproduktion		
Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Svårt att mäta – tillgängliga data antyder: ”oförändrat”
Ökad produktion och ökad lönsamhet	På väg mot måluppfyllelse	Utvecklingen varierar delvis mellan indikatorerna, men överlag mer positiv än näringslivet i stort.

Fler sökande till "gröna utbildningar"	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Förvisso en ökning, men klart mindre än till högre utbildning i allmänhet.
Minskad administrativ börda	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Olika indikatorer pekar i olika riktning.
Förädlad mat		
Minskad administrativ börda	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Olika indikatorer pekar i olika riktning.
Ökad produktion och ökad lönsamhet	På väg mot måluppfyllelse	Överlag mer positiv utveckling än för näringslivet i stort.
Fler livsmedelsföretag – 20 % till 2020	På väg mot måluppfyllelse	
Fördubblad livsmedelsexport till 2020	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Utvecklingen är positiv, dock inte i den nivå som krävs för måluppfyllelse till 2020. Relevant mål.
Fler SMF ska bidra till exporttillväxten	På väg mot måluppfyllelse	Tyder på en ökning. Målet säger dock inget om hur stor ökning som avses
Tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Oprecist mål och tveksam relevans för indikatorn
Matturism		
Ökning av antal gästnätter på landsbygden med 20 % till 2020	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Målet kommer sannolikt inte kunna nås. Även målets relevans förefaller tveksam, mot bakgrund av Visionens insatser.
Ökning av antal primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc.	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Utvecklingen hittills svagt negativ. Målet relevant, men antalet producenter fångar kanske inte allt man vill mäta?
Restaurang		
Ökad lönsamhet för branschen	På väg mot måluppfyllelse	Målet relevant, men Matlandets påverkan rimligen mycket begränsad
Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige samt Fler restauranger än idag ska få stjärnor i "Guide Michelin"	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Måtten pekar i olika riktning. Indikatorerna osäkra, saknar tydlig regional koppling.

Effekter av valda insatser

En del i uppdraget har handlat om att mäta effekterna av insatserna inom Matlandet. Till skillnad från i måluppfyllelseanalysen handlar effektutvärderingen om att isolera den skillnad som insatserna gör från alla andra faktorer som eventuellt också kan påverka utvecklingen i en målindikator. Detta har vi gjort med hjälp av ekonometriska analyser (mer information finns i kapitel 6 och i bilaga). Det har bara varit möjligt att mäta effekter för ett mindre urval av mål (indikatorer). Även för dessa är mätningarnas resultat och tolkningarna av dem förknippade med stora

osäkerheter. Några påpekanden och maningar till försiktighet i tolkningen av resultaten är därför på sin plats även i en kort sammanfattning:

- Uppnådda mål behöver inte betyda att insatsen har haft någon effekt
- En identifierad effekt av insatsen behöver inte betyda att målet är uppnått
- Även statistiskt säkerställda effekter behöver inte vara ”verkliga effekter”, då systematiska fel i t.ex. att identifiera en kontrollgrupp kan ha begåtts
- Att vi inte kan se några effekter utesluter inte att insatserna ändå kan ha effekter, ett för litet statistiskt underlag eller andra brister i data eller metod kan göra att vi inte kan mäta effekterna.

Med detta sagt visar analysen i kapitel 6 att vissa av företagsstöden inom landsbygdsprogrammet förefaller ha en liten men positiv effekt på enskilda företag. När det gäller stöd till i huvudsak mindre företag med annan juridisk form än aktiebolag, så finner vi i analysen en liten, men signifikant, positiv effekt på företagens omsättning. Slutsatsen när det gäller denna kategori företag är därför att det förefaller finnas en liten positiv effekt av stödet på företagens tillväxt, mätt i termer av företagens omsättning. Det bör dock noteras att analysen vilar på antaganden och förutsättningar, pga. de begränsningar i data för denna kategori bolag, som manar till en viss försiktighet i denna tolkning. Våra mätningar indikerar vidare en svag positiv påverkan på de aktiebolag som fått stöd, både vad avser deras omsättning, antal anställda och förädlingsvärdet. Ingen av de skattade effekterna är dock statistiskt signifikanta. Detta betyder alltså att vi inte med säkerhet kan slå fast att stöden haft några positiva effekter för dessa, i huvudsak större, företag.

Ser vi sedan till exportstöden genom branschprogrammet Food from Sweden så ser vi i våra mätningar inga mätbara effekter på företagens exportvolym. Mätningarna indikerar en liten positiv effekt på nya exportmarknader, men denna kan inte säkerställas och kan därmed bero på slumpen. Återigen skall detta inte med nödvändighet tolkas som att effekterna inte finns. Avsaknaden av mätbara effekter kan bero på mätproblem, t.ex. när det gäller tillgången till data eller på utformningen av stöden. Vidare kan det finnas en fördröjning i effekter som vi i vår korta tidsserie inte förmår fånga.

Slutligen har vi analyserat samvariationen mellan utbetalade stödmängder i företags- och projektmedelsstöd och utvecklingen av företagen i ett antal branscher. Här ingår alltså även stöd som inte bara har företagen som den direkta stödmottagaren. Här ser vi i analysen av samtliga stöd tillsammans ingen samvariation mellan stödmängder och utvecklingen av omsättningen, antalet anställda och antalet företag i de valda branscherna.

När vi bryter ned stöden utifrån olika fokusområden i Matlandet ser vi en statistiskt säkerställd samvariation mellan stöden inom fokusområdena jordbruk och livsmedel och företagens utveckling i relevanta sektorer. För stöden inom fokusområdena matturism och restaurang ser vi ingen sådan samvariation mellan stödnivåerna och

företagens utveckling och heller inte i antalet företag eller om vi analyserar stödmängden och utvecklingen av antalet belagda gästnätter.

Detta betyder att vi endast finner en samvariation, om än blott signifikant på 10%-nivån, mellan stödmängderna inom fokusområdena Primärproduktion och Förädlad mat och utvecklingen av företagens omsättning och antal anställda i relevanta branscher. Det vill säga, i län och kommuner som fått mer stöd från Matlandets fokusområden Primärproduktion och Förädlad mat har också förändringen av antal anställda och omsättningen i jordbruks- och livsmedelssektorn varit mer positiv än i sådana kommuner och län som fått relativt mindre stöd. För övriga analyserade fokusområden finner vi inga sådana samband.

Kontigo noterar således att det förefaller finnas mätbara positiva effekter för vissa av insatserna inom Matlandet. Dessa är emellertid små och begränsade till enskilda stöd och mätmetoder. Vi kan dock inte utesluta att även övriga delar av insatsen har en positiv effekt på de uppställda målvariablerna. Men det är i de flesta fall inte realistiskt att förvänta sig påtagliga (och mätbara) effekter i förhållande till uppställda mål. Detta givet de små stödnivåerna i dessa delar av insatsen samt att många av insatserna inte är utformade för en direkt påverkan på tillväxt och sysselsättning.

Matlandets bidrag

Slutligen har utvärderingen syftat till att belysa frågan om vad Matlandet som vision och strategi tillför, jämfört med om de enskilda insatserna genomförts som tidigare.

Kontigo menar att visionen på många sätt varit framgångsrik, framförallt tack vare det breda och inkluderande anslaget i dels hur visionen är formulerad och dels hur satsningen strategiskt utformats med fokus på aktivt deltagande från branschens aktörer. Kontigo bedömer att visionen är relativt välkänd bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling med inriktning mot de ”gröna näringarna”. Visionen förefaller överlag även vara väl förankrad och förhållandevis accepterad, även om det finns många synpunkter på vad som borde göras för att utveckla Sverige som matland.

Kontigo uppfattar att det finns en utbredd positiv inställning till ambitionen och visionen och en känsla av att bli sedd och bekräftad som en viktig bransch med stor betydelse för Sverige. Sammantaget är det vår bedömning att visionen bidragit till att nya verksamheter utvecklats, även om det är svårt, både för oss som utvärderare och för de utvärderade organisationerna, att identifiera den exakta påverkan och effekterna av visionen.

Kontigo menar vidare att visionen förstärker och bekräftar vad många aktörer redan gör i sitt strategiska arbete och i sin verksamhetsinriktning. I den mån det skett en förändring och påverkan har visionen bidragit till att tydliggöra länkarna mellan de olika fokusområdena, vilket bidragit till att vissa aktörer har ett bredare anslag i sin verksamhetsinriktning och att projekt utformats på delvis nya sätt.

Kontigo vill dock poängtera att det framförallt är på nationell nivå som detta skett, medan det på regional nivå är mer otydligt och framförallt varierar väsentligt mellan länen. Kontigo bedömer att en bidragande orsak är att det inte finns någon samlad strategi för genomförandet på regional nivå. Det finns heller inget samlat uppdrag till någon aktör att ”genomföra” visionen denna nivå.

Det är Kontigos övergripande slutsats att Matlandet är på väg att etablera en strategisk samsyn kring maten, från primärproduktionen till konsumenten. Samtidigt visar analysen också på några viktiga brister i detta strategiska bygge. En brist är vad Kontigo noterade i kapitel 2 som en avsaknad av en samlad analys och problembeskrivning över ”matnäringarna”. Vilka problem skall Matlandet lösa? Vilka outnyttjade möjligheter skall man ta tag i? Vidare menar Kontigo att Matlandet också öppet behöver adressera och förhålla sig till några av de motsättningar eller intressekonflikter som vi identifierar finns mellan olika aktörer och grupperingar i ”Matsverige”.

Rekommendationer

En första rekommendation handlar om att underlätta för utvärderingen redan i utformningen av en insats. Flera av insatserna inom Matlandet är i sig svåra att utvärdera och att man i Visionen i sin helhet ”blandar” insatser som genomförts sedan tidigare, insatser som har fått resursförstärkning samt helt nya insatser innebär en utmaning i utvärderingshänseende. Inför nya insatserna bör man därför tänka på att:

- Skapa en målstruktur grundad på övergripande mål för det tillstånd man vill förändra samt mål för de konkreta resultat man vill att de olika insatserna skall åstadkomma. Särskilt avsaknaden av konkreta mål för vad de olika insatserna omedelbart skall leda till saknas, vilket nu gör det svårt att bedöma den övergripande utvecklingen av insatserna.
- Upprätta en plan för hur effekten av insatserna skall kunna mätas, innefattande en idé om hur man kan skapa kontrollgrupper eller på annat sätt rekonstruera en kontrafaktisk situation
- Se över tydlighet och datatillgång i de enskilda målens mätbarhet

En andra rekommendation handlar om hur man ökar insatsernas strategiska betydelse. Kontigo menar att allt för små stöd kan innebära att stöden inte får den styrande och utvecklande roll det är tänkt, utan att stöden istället blir en slags finansiell rabatt för insatser man redan tänkt att göra. Uppdelningen i många olika fokusområden och insatser innebär också en risk för att stödet blir mindre strategiskt. Målen för Matlandet är visionära och kräver sannolikt en långsiktig strategisk insats. Kontigo skulle därför gärna se flera större och strategiska projekt inom ramen för Matlandet.

Den tredje slutsatsen handlar om att bättre koordinera de olika insatserna. Den viktigaste frågan i detta avseende är att få de statliga myndigheternas arbete – både

på den nationella och regionala nivån – att samspela med de regionala myndigheter som vanligtvis har ansvaret för det övergripande regionala tillväxtarbetet. Här finns ett behov av en tydligare roll- och ansvarsfördelning, men också ett behov av mer samverkan inte minst på den regionala nivån.

Slutligen pekar analysen på att det finns ett kvarstående behov av en tydligare gemensam analys av vilka problem och möjligheter som ska adresseras genom satsningen på att utveckla Sverige som matland. Det finns också, som framkommer i analysen, ett antal potentiella konflikter mellan olika aktörer och intressen som behöver fortsatt avvägas och hanteras inom Matlandet. Detta innebär att det finns utrymme för att Visionen i vissa avseenden skulle kunna bli ännu tydligare, t.ex. i frågan om vad som skall betraktas som god kvalitet.

1 Inledning

År 2008 lanserade Landsbygdsminister Eskil Erlandsson visionen om Sverige – det nya matlandet (hädanefter Matlandet, eller Visionen). Matlandet handlar om att Sverige ska bli bäst i Europa på mat. Det är en vision om god mat, god djurhållning och upplevelser i världsklass. Genom att nyttja dessa fördelar mer medvetet kan fler jobb och tillväxt skapas i hela Sverige.

Det övergripande målet för Visionen är *Jobb och tillväxt i hela landet*. Målet avser utvecklingen såväl i städer som i småorter och på landsbygden. Utöver detta mål finns även följande övergripande mål för Visionen:

- 20 000 nya jobb ska skapas till 2020.
- Tillväxten ska öka på landsbygden och i småorterna.
- Det ska vara enkelt, lönsamt och roligt att vara företagare.
- Ökad livskvalitet på landsbygden och i småorterna.
- Ökad kvalitet i mat (i alla led) som serveras och produceras.

Genomförandet av Matlandet är indelat i fem fokusområden: Offentlig mat, Primärproduktion, Förädlad mat, Matturism och Restaurang. Till varje fokusområde finns ett antal specifika mål som är både kvantitativa och kvalitativa till sin karaktär.

1.1 Kontigos uppdrag

Uppdraget till Kontigo har tre övergripande syften:

- Att bedöma och värdera resultaten av insatserna och måluppfyllelsen hittills
- Att utvärdera vilka effekter som hittills kan identifieras av de insatser som genomförs inom Matlandets olika delar
- Att bedöma Visionens roll i att inspirera verksamheter och förändra attityder samt i förhållande till de identifierade effekterna av enskilda insatser

Utvärderingen är också tänkt att utgöra underlag för planeringen och genomförandet av det fortsatta arbetet med Matlandet fram till 2020 och till eventuella justeringar i arbetet.

1.2 Matlandet – Utmaningar och metoder i utvärderingen

Att utvärdera en sammanhållen grupp av enskilda insatser och projekt, såsom Matlandet, innebär flera utmaningar. En sådan är att det handlar om relativt många mål, flera olika målgrupper och många olika typer av insatser. En annan utmaning handlar om att många av insatserna som ingår i Matlandet inte är nya, utan har genomförts sedan tidigare vilket gör det svårt att identifiera just Matlandets bidrag till de resultat som eventuellt uppnås. En mer generell utmaning, som gäller både för

enskilda insatser och för samlade insatser i ett program eller en vision som Matlandet, är att knyta ett visst resultat just till de insatser som genomförts.

I utvärderingen försöker vi att hantera dessa utmaningar på olika sätt och med olika metoder. Uppdelningen i de tre syftena ovan har varit vägledande för arbetet.

1.2.1 Utvärdering av resultat och måluppfyllelse

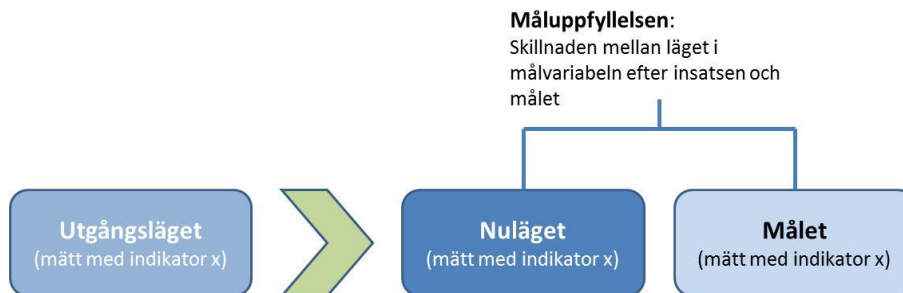
Den första delen i uppdraget handlar om att bedöma och utvärdera resultat och måluppfyllelse. Med resultat menar vi de olika förändringar som har åstadkommit genom de genomförda insatserna. Vi har definierat begreppet resultat som en slags produkt av insatserna, men som i princip inte behöver vara relaterad till målen. Figur 1.1. nedan illustrerar det enkla resonemanget. Vi avsätter en resurs för att kunna genomföra olika aktiviteter. Varje aktivitet leder sedan till ett antal direkta resultat, t.ex. så leder ett investeringsstöd till att det genomförs investeringar för ett visst belopp i en viss region eller bransch.

Figur 1.1 Bedömningen av resultaten i ett program

Att utvärdera Visionens måluppfyllelse har i första hand handlat om att försöka bedöma i vilken utsträckning de uppställda målen är på väg att infrias eller inte. I utvärderingen av måluppfyllelsen tar vi i princip ingen hänsyn till frågan om vilken roll som Visionen i praktiken har spelat i måluppfyllelsen. Figuren 1.2 nedan illustrerar principen. Vi har ett utgångsläge präglad av en situation som vi vill förbättra (t.ex. vad gäller sysselsättningen i företag på landsbygden). Vi sätter upp ett mål för hur stor förändring vi önskar se. Genom en eller flera insatser försöker vi förändra utgångsläget i riktning mot målet. Antag att vi efter (eller i halvtid) ser att den variabel vi önskade se en förändring i har utvecklats i positiv riktning, dvs. närmat sig det mål vi satte upp men att vi ändå inte nått helt fram till målet. Måluppfyllelsen utvärderar vi då som skillnaden mellan det faktiska läget (nuläget) i målvariabeln och det önskade – dvs. målet.

Figur 1.2 Utvärdering av måluppfyllelsen av ett program

Även om vi i utvärderingen av Visionens måluppfyllelse inte diskuterar frågan om i vilken grad det är Visionen och i vilken grad det är andra faktorer (som inte har med Visionen att göra) som skapat den positiva utvecklingen, så bör en utvärdering av en Vision innehålla en analys av målens relevans, realism och utvärderbarhet.

Med relevanta mål menar vi att målen bör vara satta så att de är relevanta för de enskilda insatser som vi avser att genomföra. Med andra ord så bör vi undvika mål som inte kan påverkas av de insatser som vi avser att genomföra – det bör finnas vad man brukar kalla för en teoretiskt logisk koppling mellan insats och mål.

Med realistiska mål menar vi att målen bör stå i någon slags proportion till vad som kan uppnås genom programmet. Med andra ord bör inte stora ambitiösa mål formuleras där insatserna är små och försumbara. Om sedan faktorer utanför programmet på ett oförutsägbart sätt gör att målen inte kan nås är det en annan sak. Men på förhand bör målen vara rimligt nåbara genom programmets insatser. Här finns förstås en avvägning som också handlar om att vi vill använda målen som en slags inspirationskälla för programarbetet och då gärna sätta mål som kan kallas "visionära".

Slutligen bör målen i så hög grad som möjligt vara utvärderingsbara, dvs. de bör vara mätbara i någon mening och tidssatta.

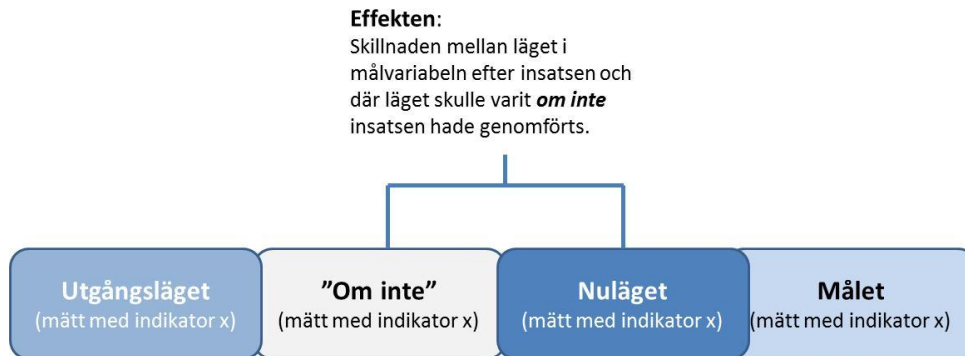
Inom ramen för vårt uppdrag har vi mot denna bakgrund även kommenterat och diskuterat Visionens mål i dessa avseenden.

1.2.2 Utvärderingen av effekter

Den andra utmaningen i vårt uppdrag handlar om att utvärdera effekterna av insatserna inom Matlandet. Här finns flera viktiga skillnader jämfört med att utvärdera måluppfyllelsen. Med en effekt menar vi den del i förändringen i målvariabeln som kan knytas just till insatserna inom Visionen. I figur 1.3 försöker vi illustrera detta resonemang. På samma sätt som i figur 1.1 så har vi även här sett en förändring i målvariabeln som inte når ända fram till det uppställda målet. Men här ställer vi oss frågan: hur stor är insatsens bidrag i denna utveckling?

För att göra detta måste vi på något sätt försöka ta reda på hur målvariabeln skulle ha utvecklats om vi inte hade genomfört insatsen. Effekten av insatsen är alltså skillnaden mellan det faktiskt uppnådda resultatet (läget i målvariabeln) och det läge vi antar att målvariabeln skulle ha haft om vi inte genomfört insatsen. Effekten är därmed i princip oberoende av om målet är uppfyllt eller inte.

Figur 1.3 Utvärdering av effekter i ett program

Det är uppenbart att den största utmaningen i en effektutvärdering ligger i att få en rimlig uppfattning om "om inte" eller om det kontrafaktiska tillståndet. Vi ska komma tillbaka till denna utmaning mer utförligt i senare kapitel men vill redan här nämna två orsaker till varför detta är svårt.

För det första påverkas utvecklingen i målvariabeln vanligen av i många fall avsevärt fler faktorer än just själva insatsen. Om vi t.ex. genom ett investeringsstöd till jordbruksföretag vill påverka sysselsättningen på landsbygden så vet vi att denna också påverkas av en mängd andra faktorer såsom den allmänna konjunkturen, utvecklingen i för landsbygden viktiga näringar, utvecklingen i andra typer av regioner som kan attrahera arbetskraft från landsbygden etc. Vi kan kalla detta för omvärldsfaktorer.

För det andra påverkas effekten av en insats huruvida vi lyckas utforma insatsen så att den faktiskt förändrar något i aktörernas beteende. Om vi t.ex. utformar ett investeringsstöd så att det bara subventionerar investeringar som även annars skulle ha kommit till stånd så blir effekten av insatsen mindre än om den hade stimulerat investeringar som annars inte skulle ha ägt rum. Vi kan kalla dessa faktorer för insatsfaktorer.

För att utvärdera effekter av en insats försöker man "kontrollera" för sådana faktorer. Man vill skapa en situation som liknar verkligheten i alla andra avseenden utom just att själva insatsen inte funnits. Det vanligaste sättet att göra detta är att i efterhand skapa kontrollgrupper ur målgruppen för insatsen som liknar dem som fått del av insatsen i alla andra avseenden utom just att de inte fått någon del i insatsen.

I vårt uppdrag ingår att utvärdera effekter av enskilda insatser (där detta är möjligt). Kontigo har, vilket vi skall återkomma till nedan, identifierat ett mindre antal

insatser där vi med några olika metoder försöker att utvärdera effekterna av Matlandets insatser så här långt.

1.2.3 Utvärdering av Visionens betydelse

Slutligen har vi i vårt uppdrag också sökt att bedöma Visionens betydelse i ett större sammanhang. Målen för Visionen har ju även varit kvalitativa, dvs. att bidra till att skapa ett engagemang kring maten som drivkraft för utveckling och tillväxt lokalt, regionalt och nationellt, att bidra till att inspirera till nya verksamheter och att förändra attityder. En del av dessa mål fångas också upp i de kvantitativa indikatorer som finns, men andra är svårare att mäta.

Kontigo har hanterat denna del av Visionen i en ansats präglad av en kombination av metoder och tekniker. Vi har här både jobbat med att analysera de indikatorer som finns, men också sökt värdera dessa kvalitativa mål genom intervjuer och enkäter riktade till personer i målgruppen.

Det finns även ett annat perspektiv på Visionens betydelse. Som nämnts har Matlandet bestått av en rad olika enskilda insatser, av vilka flera har funnits sedan tidigare. Ska man i strikt mening kunna tala om effekter av Matlandet så är det då inte tillräckligt att de enskilda insatserna har en effekt. För att Matlandet skall ha en effekt så måste man också kunna visa att det finns en skillnad mellan de effekter man når med matlandet och de man skulle ha nått för de enskilda insatserna även utan matlandet. Vi har i denna utvärdering inte försökt att beräkna sådana effekter, men vi kommer dock i delar att diskutera frågan.

1.2.4 Avgränsningar

Föreliggande utvärdering omfattar de insatser som genomförs inom ramen för Landsbygdsdepartementets uppdrag och budget. I detta ingår insatser som öronmärkts i statsbudgeten för Matlandet samt projekt- och företagsstöd som betalats ut inom Landsbygdsprogrammet och Fiskeprogrammet och som av ansvariga myndigheter klassificerats som stöd inom ramen för Visionen. Kontigo vill här poängtera att det finns en rad andra stödåtgärder, inte minst inom Landsbygdsprogrammet och andra former av jordbruksstöd, som därmed inte ingår i denna utvärdering. En närmare beskrivning av dessa insatser görs i kapitel 2 och 3. Kontigo har heller inte haft uppdraget att utvärdera de effekter på besöksnäringen som eventuellt har skapats genom olika internationella marknadsföringsinsatser.

Kontigo vill även tydliggöra att ytterligare två för Visionen viktiga delar av olika skäl inte ingår i utvärderingen, nämligen den sänkta restaurangmomsen och kommunikationsstrategin. Effekterna av den sänkta restaurangmomsen skall utvärderas i särskild ordning och har därför inte inkluderats i denna rapport. Det bör ändå noteras att sänkningen innebar att sysselsättningsmålet för visionen ändrades från 10 000 till 20 000 nya jobb. Även Visionens kommunikationsstrategi är undantagen från utvärderingen.

1.3 Rapportens disposition

I nästa kapitel (kapitel 2) beskriver vi Matlandet mer i detalj, med betoning på dess struktur och logik. Här förs också en diskussion omkring programmets mål, om målens relevans, realism och mätbarhet.

I kapitel 3 genomför vi vad vi kallar en portföljanalys. Här analyserar vi de olika insatserna inom Matlandet, vilka projekt och insatser som hittills har inletts och hur mycket resurser dessa har tilldelats. Syftet med analysen är att bedöma förutsättningarna för att nå de uppställda målen på olika nivåer och för olika delar av Visionen. Portföljanalysen blir därmed också en slags bedömning av huruvida man faktiskt initierat de insatser man tänkt och i den omfattning som planerats. Jämfört med figur 1.1. ovan kan vi säga att portföljanalysen syftar till att kartlägga resurserna och aktiviteterna.

I kapitel 4 analyserar vi vilka resultat som skapats av Visionens olika insatser. Utgångspunkten för denna del i utvärderingen är egna enkätundersökningar, intervjuer och en genomgång av befintliga utvärderingar och rapporter.

I kapitel 5 analyserar vi den hittillsvarande måluppfyllelsen i Matlandet. Utgångspunkten är de uppställda målen och vi betonar att vi i denna del av analysen inte värderar Visionens eller dess insatsers bidrag till måluppfyllelsen.

I kapitel 6 väljer vi ut ett mindre antal insatser som vi bedömt möjliga att utvärdera ur ett effektperspektiv. Här försöker vi således analysera vilken betydelse som de enskilda insatserna inom Matlandet har haft för att åstadkomma den utveckling i målvariablerna som vi ser.

I kapitel 7 analyserar vi, främst med kvalitativa metoder, vilka bidrag som Matlandet har inneburit. Analysen fokuserar såväl på de kvalitativa målen som på att diskutera vilken skillnad Matlandet som vision de facto har gjort, även för de enskilda tidigare effektutvärderade insatserna.

Slutligen summerar vi utvärderingens resultat och slutsatser i kapitel 8.

Till rapporten hör också en teknisk bilaga, som bl.a. beskriver metoderna mer i detalj (särskilt för den delen som rör effektutvärderingen av vissa insatser).

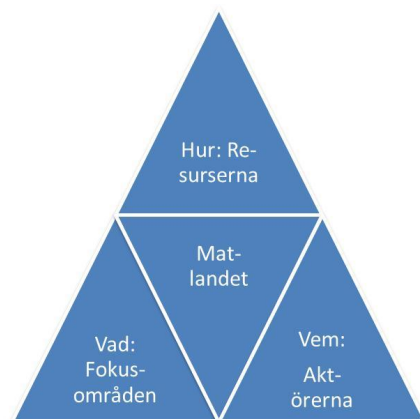
2 Matlandets struktur och mållogik - möjligheten att utvärdera resultat, måluppfyllelse och effekt

I detta kapitel beskriver vi vilka delar som konkret ingår i Matlandet och vilka mål som är uppställda för dessa. Vi analyserar också vad vi kallar logiken i Visionen, dvs. hänger insatser och mål samman. En ytterligare viktig del i analysen i detta kapitel handlar om målen och utvärderbarheten. Här bedömer och analyserar vi målens relevans, realism och mätbarhet.

2.1 Det här är Matlandet

Matlandet är ett exempel på hur både nuvarande och tidigare regeringar i ökande utsträckning söker samordna och strategiskt styra insatser inom olika politikområden mot uppställda och delvis sektorsöverskridande mål. Kontigo menar att Matlandet bäst låter sig beskrivas utifrån följande tre perspektiv: vad – vilken är inriktningen av Visionen; hur – vilka resurser är det som Visionen nyttjar och slutligen genom vem: vilka är aktörerna som skall genomföra strategin. Figur 2.1 illustrerar Visionens tre sidor.

Figur 2.1 Matlandet tre strategiska byggstenar

2.1.1 Vad: Matlandet är en vision med fem fokusområden

Matlandet är en Vision för ökad tillväxt och sysselsättning genom utvecklingen av Sverige som Europas bästa land för mat. Visionen är tänkt att genomföras i fem s.k. fokusområden:

- Offentlig mat – med fokus på kvaliteten i maten som serveras inom offentligt finansierad verksamhet
- Primärproduktion – med fokus på kvalitet, lönsamhet och tillväxt i primärproduktionen
- Förädlad mat – med fokus på kvalitet, lönsamhet och tillväxt i livsmedelssektorn
- Matturism – med fokus på att öka matens betydelse för besöksnäringen i Sverige
- Restaurang – med fokus på kvalitet, lönsamhet och tillväxt i restaurangnäringen.

2.1.2 Hur: Matlandet nyttjar befintliga strukturer, verktyg och insatser

En tydlig utgångspunkt i satsningen på Matlandet har varit att i stor utsträckning nyttja befintliga strukturer,

För det första är Matlandet en vision som pekar ut en riktning och mål för utvecklingen inom en näring, eller snarare en samling av nära relaterade branscher. Som vision ska Matlandet bidra med inspiration och fokus i det gemensamma arbete som inkluderar både privata och offentliga aktörer, mot de mål som pekas ut. På detta sätt ska visionen kunna fungera som styrmedel så att gemensamma resurser används på ett sätt som främjar målen. Sådana resurser är till exempel Landsbygdsprogrammet och Fiskeprogrammet, där medel kan sökas av aktörer för att genomföra olika insatser. Med hjälp av kommunikations- och samverkansinsatser kan regeringen visa på möjligheter för olika aktörer att söka medel inom Landsbygdsprogrammet eller Fiskeprogrammet till insatser som främjar utvecklingen av Sverige som matland.

För det andra kan Matlandet betraktas som en näringspolitisk strategi i den meningen att medel i statsbudgeten nyttjas för insatser som ska bidra till att nå målen för visionen. Regeringen kan på detta sätt på ett mer direkt sätt styra utvecklingen genom uppdrag till olika aktörer eller fördela medel till andra typer av insatser eller genom direkta subventioner.

Ett sätt att beskriva Matlandet som en samlad strategi och näringspolitiskt instrument är att utgå ifrån de finansiella resurser som används för att finansiera genomförandet av insatser och verksamheter. De resurser som används inom Matlandet är finansiella medel inom Landsbygdsprogrammet, Fiskeprogrammet samt särskilt avsatta medel inom statsbudgeten. I tabell 2.1 nedan redovisas en sammanställning över hur olika resurser används för att genomföra Matlandet.

Tabell 1.1 Matlandet som samlad strategi med resurser, verktyg och insatser/aktiviteter

Resurser	Verktyg	Insatser/aktiviteter
Landsbygdsprogrammet	Projektmedel	Stöd till nationella och regionala projekt
	Företagsstöd	Stöd till företag (investeringsstöd, förädlingsstöd, startstöd etc.)
Fiskeprogrammet	Projektmedel	Stöd till nationella och regionala projekt
	Företagsstöd	Stöd till företag (investeringsstöd etc.)
Statsbudgeten	Projektmedel	Stöd till nationella projekt genom programmet "Stöd till insatser på livsmedelsområdet" (Jordbruksverket)
	Företagsstöd	Exportstöd, subventionerade aktiviteter/tjänster inom Exportrådets branschprogram Food from Sweden
		Subventionerade kontrollavgifter för småskaliga slakterier (Livsmedelsverket)
	Uppdrag till myndigheter och andra organisationer ¹	Marknadsföring och kommunikation; Visit Sweden, Jordbruksverket, Exportrådet och Livsmedelsverket
		Upphandlingsstöd till offentliga upphandlare; Miljöstyrningsrådet
		Nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg; Livsmedelsverket
		Rådgivning till livsmedelsföretag; Livsmedelsverket
		Utveckling av offentlig Livsmedelskontroll; Livsmedelsverket
		Landgodkännande för livsmedelsexport utanför EU; Livsmedelsverket
		Insatser inom Jakt och fiske; Jordbruksverket
		Genomförande av Food from Sweden; Exportrådet

Som framgår kommer finansieringen för insatserna inom Matlandet delvis från insatser som varken regeringen eller Landsbygdsdepartementet helt och fullt själva kontrollerar. Landsbygdsprogrammet och Fiskeprogrammet är två insatser som härrör under det europeiska samarbetet och vars innehåll är resultatet av en överenskommelse mellan Sverige och EU-kommissionen, och som återges i den s.k. Nationella strategin för landsbygdsutveckling (2007 – 2013).

Landsbygdsprogrammet har, med utgångspunkt i det datamaterial som Kontigo har tillgång till, totalt sett finansierat Matlandets insatser med drygt 700 mkr (räknat från år 2007).² Här initierades en omfördelning av resurser omfattande 160 mkr för perioden 2010 – 2013 i riktning mot insatser inom Matlandet. Därmed är Landsbygdsprogrammet den i särklass största och viktigaste enskilda finansieringskällan inom Matlandet. Vad gäller Fiskeprogrammet så är förutsättningarna likvärdiga med Landsbygdsprogrammet. Det vill säga det är inte Matlandets mål som styr fördelning av medel, utan den nationella strategin. Totalt

¹ Sammanställningen är inte fullständig och uppdragen till myndigheter har även varierat över tid. Urvalet baseras framförallt på omfattning av uppdragen och huruvida de är av sådan karaktär att de inkluderats i utvärderingen. Uppdrag som inte inkluderats ovan ligger t.ex. under Sameskolstyrelsen, Kammarkollegiet, Socialstyrelsen med flera.

² Jordbruksverket har levererat dataunderlaget som rör insatser som finansierats genom Landsbygdsprogrammet. Kontigo noterar att den totala summan av beviljade medel som vi har tillgång till i denna utvärdering skiljer sig något från summor som förekommit i andra sammanhang.

bedöms knappt 100 miljoner kronor inom Fiskeprogrammet ha finansierat insatser som kan ha relevans för målen för Matlandet. Från och med budgetåret 2011 förstärks även Fiskeprogrammet med 8,5 mkr årligen genom nationell medfinansiering.³

Regeringen har även direkt via statsbudgeten fördelat stöd till projektverksamhet och till företag. Exempel på detta är stödet till nationella projekt genom programmet ”Stöd till insatser på livsmedelsområdet” som administreras av Jordbruksverket. Vidare erbjuder Exportrådets särskilda branschprogram Food from Sweden stöd till företag genom subventionerade aktiviteter och tjänster samt så används statsbudgeten till subventionering av slakteriavgifter för småskaliga slakterier. I övrigt använder regeringen medel från statsbudgeten för att lämna särskilda regeringsuppdrag till myndigheter och andra aktörer.

2.1.3 Vem: Myndigheterna på nationell och regional nivå fördelar de statliga medlen men företag och organisationer deltar aktivt

Även när det gäller genomförandet sker detta i huvudsak genom befintliga aktörer. Det är de statliga myndigheterna, på olika nivå, som står för merparten av arbetet med att fördela de finansiella resurserna inom Matlandet. Till dessa hör:

Centrala aktörer för genomförandet av Matlandet, det vill säga aktörer som arbetar på direkt uppdrag från Landsbygdsdepartementet, är framförallt Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Exportrådet och Visit Sweden. Även länsstyrelserna har en viktig roll i hanteringen av stöden inom ramen för Matlandet.

Jordbruksverket har en samordnande roll med fördelning av medel till andra aktörer och myndigheter samt det övergripande ansvaret för genomförande av Landsbygdsprogrammet och för stöden till insatser inom livsmedelsområdet.

Livsmedelsverket har fått ett utökat uppdrag från framförallt år 2010 med ansvar för olika insatser främst kopplat till Offentlig mat, Förädlad mat och Restaurang. Vidare har Jordbruksverket och Livsmedelsverket ett ansvar för att på nationell nivå kommunicera visionen till olika aktörer inom sina respektive ansvarsområden.

*Exportrådet*⁴ ansvarar framförallt för branschprogrammet Food from Sweden till stöd för den svenska livsmedelsexporten, men samarbetar även med Visit Sweden kring internationella event och marknadsföring. *Visit Sweden* har haft ett övergripande ansvar för att utveckla kommunikationsplattformen för visionsarbetet och ansvarar för den internationella marknadsföringen av Sverige som matland.

³ Fiskeriverket fick i slutet av år 2010 i uppdrag av regeringen att sammanställa och utvärdera de insatser, stöd till projekt och företag, inom Fiskeprogrammet som kan bidra till att målen för visionen uppnås. Fiskeprogrammet har från 2011 stärkts med 8,5 miljoner i medfinansiering till projekt som främjar diversifiering inom det småskaliga fisket, stärka områdesgrupperna samt insatser riktade till vattenbruk.

⁴ Den 1 januari 2013 gick Exportrådet och Invest Sweden samman under det nya namnet Business Sweden.

Länsstyrelserna ansvarar bl.a. för framtagande av regionala strategier inom Landsbygdsprogrammet och för hanteringen av flera av de konkreta stödverktögen inom Matlandet.

Regeringens anslag till insatser inom ramen för Matlandet har efterhand utvidgats och breddats med uppdrag till olika myndigheter och andra aktörer (se tabell 2.2 nedan). Av tabellen framgår också att det finns en viss tyngdpunkt i Visionen mot fokusområdet Förädlad mat, men både Offentlig mat och Primärproduktionen har förstärkts med insatser under 2011⁵. Vi ser även att det i princip saknas särskilda regeringsuppdrag kopplat till Matturism och Restaurang. I praktiken stödjer dock det arbete som Visit Sweden gör, dessa fokusområden genom internationell marknadsföring.

⁵ I sammanhanget bör man dock konstatera att det också finns andra typer av insatser som t.ex. vänder sig direkt till primärproducenterna, t.ex. via de andra axlarna i den europeiska jordbrukspolitiken.

Tabell 2.2 Sammanställning över insatser som finansieras genom statsbudgeten (Mkr)
fördelat efter fokusområde⁶

Fokusområde	Aktör	Insats	Budget (Mkr)			
			2009	2010	2011	2012
Offentlig mat	Miljöstyrningsrådet	Råd kring upphandlingskriterier, webbaserad informationsportal upphandling		2		
	Livsmedelsverket	Nationellt kompetenscentrum			4	4
	Socialstyrelsen, Livsmedelsverket, Kost & näring	Goda exempel, Kunskapsspridning		1	0,5	
Primärproduktion	Livsmedelsverket	Avgiftssubvention kontrollavgifter småskalig slakt	9	9	12	12
	Jordbruksverket	Jakt och fiske			15	15
	Jordbruksverket	Övrigt			2	3,6
Förädlad mat	Exportrådet /(ALMI)	Exportfrämjande genom Food from Sweden	15	15	15	15
	Livsmedelsverket	Rådgivning till små Livsmedelsföretag			2	2
	Livsmedelsverket	Utveckling av offentlig Livsmedelskontroll			5	5
	Livsmedelsverket	Landgodkännande för livsmedelsexport utanför EU	2,5	2,5	2,5	2,5
	Lst Jämtland	Nationellt kompetenscentrum Mathantverk/Eldrimner			3	3
	Jordbruksverket	Övrigt			0,5	
	Jordbruksverket	Landgodkännande för livsmedelsexport utanför EU	2,5	2,5	2,5	2,5
	Övriga insatser					3,9
Samtliga fokusområden	Jordbruksverket	FoU (i princip insatsen "Stöd till insatser inom Livsmedelsområdet")	26	28	39	30
Samtliga fokusområden	Visit Sweden, Jordbruksverket och Exportrådet mfl	Kommunikation och Marknadsföring	2	7	13	7
	Totalt anslag		58	65	117	105

Källa: Landsbygdsdepartementet: Egen bearbetning. Sammanställningen rör insatser som finansieras via statsbudgeten.

2.2 Program- och mållogikanalys

Syftet med detta kapitel är också att kort bedöma programmets logiska struktur och då särskilt med fokus på dess mål. I detta ingår också att diskutera målen utvärderbarhet. Detta är ett viktigt underlag, dels för vårt beslut om vilka insatser vi

⁶ *I sammanställningen ingår inte den under 2012 införda avgiftssubventionen till slakt omfattande 90 miljoner kr

menar är möjliga att utvärdera utifrån frågan om vilka effekter insatserna har inneburit. Men det är också en helt avgörande del i den delen av utvärderingen av programmets måluppfyllelse som handlar om målens relevans och realism. Den sista delen i detta handlar om målens mer konkreta mätbarhet.

Det huvudsakliga målet med utvärderingen är att mäta effekterna av de insatser som hittills genomförts inom ramen för visionen om Sverige – det nya matlandet. För att kunna föra ett resonemang kring möjligheterna att mäta effekter i utvärderingen, behöver vi göra en övergripande programlogikanalys. Programlogikanalysen handlar dels om målen för visionen och hur dessa har formulerats, det vill säga hur målen hänger samman i en målstruktur och i vilken utsträckning de är möjliga att utvärdera, och dels om vad olika insatser inom ramen för visionen kan förväntas leda till i termer av resultat och effekter.

2.2.1 Matlandet följer en logisk struktur

För att tala om en logisk programstruktur så krävs att några olika faktorer är på plats och förhåller sig logiskt till varandra. Dessa återges i figur 2.2 nedan.

Figur 2.2 En teoretisk programlogik

I ett logiskt sammanhållet program bör det finnas "en röd tråd" som löper från analysen till måluppfyllelsen. Analysen identifierar problem som behöver lösas, situationer som behöver åtgärdas eller möjligheter som kan tillvaratas. Analysen bör leda fram till ett mål som relaterar till dessa problem eller möjligheter, dvs. till vad slags förändring man vill åstadkomma med insatsen. Leden däremellan handlar om att med de tillgängliga resurserna åstadkomma denna förändring. Enklast är ofta att börja "bakifrån" vad krävs för att uppfylla målen och nå den önskade förändringen?

Den förändring man vill åstadkomma med insatser av detta slag påverkas ofta av andra förhållanden än programmet, t.ex. konjunktur- eller andra omvärldsförändringar. Viktigt är att identifiera några mer konkreta resultat som man vill uppnå med insatsen och som både är relevanta för att nå det slutliga målet (förändringen) och som är realistiska i förhållande till målet.

Därefter kan man fundera över vilka aktiviteter som behöver genomföras för att nå de resultat man bedömt nödvändiga, och vilka resurser i form av pengar och t.ex. kompetens som krävs för att få tillstånd dessa aktiviteter. Med ett sådant sätt att resonera i ett program skapar man en tydlig programlogik.

Det man kan och bör kräva av ett program är att det finns en relevant och realistisk koppling mellan de olika leden i programlogiken. Det vill säga insatserna skall vara relevanta för att producera de förväntade utfallen och de förväntade utfallen skall vara relevanta för att bidra till målens uppfyllande. Det ska också vara realistiskt att förvänta sig att insatserna skall kunna skapa det förväntade utfallet och det ska vara realistiskt att programmets utfall skall kunna bidra till målens uppfyllelse.

Det är Kontigos slutsats att Matlandet har kommit till på basen av en slags metaanalys, snarare än en explicit analys av hela det område som Matlandet innefattar. Det är vidare Kontigos bedömning att Matlandet i hög grad utgår från en analys som identifierar de outnyttjade möjligheterna för Sverige som matland. Det hindrar inte att det också finns en grundläggande analys av viktiga brister i exempelvis enskilda branschers villkor eller i utvecklingen på Sveriges landsbygd.

2.2.2 Logisk målstruktur i behov av vissa kompletteringar

Det övergripande målet för Matlandet är jobb och tillväxt i hela landet. För Matlandet finns, som nämndes i kapitel 1, fem övergripande mål. Därutöver finns det mål kopplade till Matlandets fem fokusområden. Tillsammans utgör dessa mål Matlandets målstruktur.

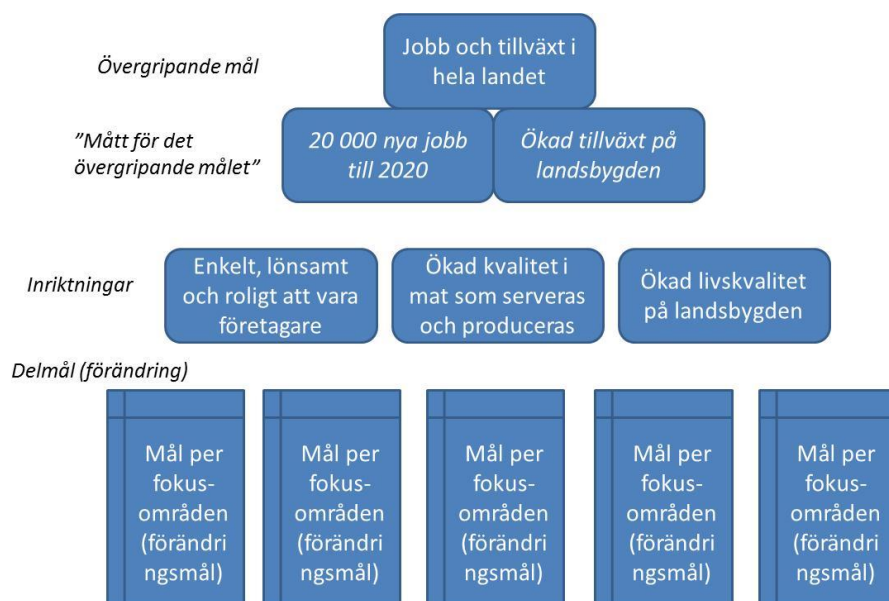
De övergripande målen är av olika karaktär, som framgår av figuren 2.3 nedan. Det övergripande målet är ett bra formulerat mål som handlar om en förändring som man önskar få till stånd. Med två av målen på nästa nivå – målet om 20 000 nya jobb och målet om tillväxt på landsbygden – söker man precisera det övergripande målet. Kontigo noterar att det ena målet i det avseendet är mer precist och utvärderingsbart än det andra, men att bägge målen i princip skulle kunna "göras" utvärderingsbara.

De tre övriga övergripande målen är av en annan karaktär, som Kontigo tolkar det. Vår bedömning är att de mera är att beskriva som strategiska inriktningar och riktlinjer snarare än som mål. Det är svårt att utvärdera huruvida dessa mål uppfyllts eller inte. En utvärdering kan självklart diskutera dem men att faktiskt utvärdera dem som mål bedömer vi inte fruktbart.

På nivån fokusområden finns ett större antal mål, för vart och ett av områdena. Dessa är genomgående också av karaktären att de avser en förändring i ett tillstånd som man önskar uppnå med hjälp av insatserna.

Det som främst saknas för att detta skall utgöra en mer komplett målstruktur är mål för de resultat som man önskar skall åstadkommas av Visionens olika insatser. Med andra ord: såväl antalet nya jobb som antalet gästnätter påverkas av många olika faktorer, varav Matlandet eventuellt är *en*. Med målstrukturen har vi mål för vilken förändring vi önskar se i antalet nya jobb och i antalet gästnätter, men vi saknar i huvudsak mål som säger något om vad som skall åstadkommas med de insatser som genomförs inom ramen för Matlandet. Ett exempel skulle kunna vara att vi vill se nyinvesteringar i exempelvis besöksnäringen motsvarande x miljoner kronor per år som en följd av de företagsstöd som sätts in.

Figur 2.3. Tolkning av målstruktur för Matlandet

Den samlade bedömningen av Matlandets målstruktur är att den i princip är logisk, även om den skulle behöva kompletteras. Det som framför allt saknas är mål för resultaten från de insatser och aktiviteter som man avser att genomföra inom ramen för respektive fokusområde.

2.2.3 Behov av att omformulera vissa mål och komplettera indikatorerna för att öka utvärderbarheten

Ser vi sedan närmare på målen och indikatorerna, framför allt för respektive fokusområde, så finner vi som sagt att målen främst är av övergripande karaktär också här även om de är nedbrutna på fokusområden. Det vill säga de uttrycker problem vi vill se lösta, möjligheter tillvaratagna och situationer som vi vill se förändrade. Men de säger inget eller litet om vad konkret som skall åstadkommas genom insatserna.

Det finns också en ganska stor spännvidd i huruvida dessa mål är relevanta, realistiska och utvärderingsbara. Det finns mål som i princip fungerar väl, dvs. är relevanta, realistiska och utvärderingsbara, det finns mål som kan behöva justeras och kompletteras och att det finns mål som är mindre bra eller svåra att utvärdera. Ett vanligt problem är att man i beskrivningarna av målen också blandar in medel, eller beskrivningar hur en viss insats skall genomföras. Ett exempel på detta är "målet":

Diversifiering ska vara en möjlighet, Landsbygdsprogrammet ska nyttjas effektivt för detta

Ett annat problem är att målen formuleras utifrån en subjektiv värdering, som kan vara väldigt svår att operationalisera och därmed utvärdera. Ett exempel på detta är:

Mat som serveras inom den offentliga sektorn ska genomsyras av kvalitet och matglädje

I tabell 2.3 presenteras en översikt av Kontigos bearbetning och förslag till utveckling och operationalisering av målen för Matlandet, på fokusområdesnivån. Syftet med förslagen är att kunna möjliggöra för att i första hand utvärdera måluppfyllelsen och i andra diskutera målens relevans och realism (se även bilaga 2).

I tabellen framgår även vilka indikatorer eller mått som vi vill använda för att mäta måluppfyllelse. Här har vi kompletterat Matlandets indikatorer med mått grundade på egna undersökningar. Fokusområdet Offentlig mat skiljer sig från de övriga då det inte finns några mål eller indikatorer som knyter an till de övergripande målen om nya jobb och ökad tillväxt, utan dessa är snarare knutna till vad vi benämner som inriktningsmål för Matlandet.

Tabell 2.3. Översikt Kontigos förslag till modifierade operativa mål och indikatorer/mätning av måluppfyllelse i utvärderingen

Fokuso mråde	Mål	Indikatorer
Offentli g mat	Fler små och medelstora företag (SMF) deltar i och vinner offentliga upphandlingar	- Antal SMF som deltar i och vinner off. upphandlingar (ny indikator) - Kostchefers uppfattning om SMF:s deltagande i offentlig upphandling (ny indikator)
	Ökad kvalitet i offentlig mat	- NKI äldreomsorg - Kostnader för skolmat
Primär- produkt ion	Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka	- Rekommendation från lantbrukare som är medlemmar i LRF
	Ökad produktion och ökad lönsamhet	- Samlat produktionsvärde samt förädlingsvärde - Antal små slakterier
	Minskad administrativ börda	- Administrativa kostnader - Företagens uppfattning om "administrativ börda" (ny indikator)
	Fler sökande till "gröna utbildningar"	- Antal sökande till SLU och lantbruksgymnasier
Förädla d mat	Minskad administrativ börda	- Administrativa kostnader - Företagens uppfattning om "administrativ börda" (ny indikator)
	Ökad produktion och ökad lönsamhet	- Samlat produktionsvärde samt förädlingsvärde
	Fler livsmedelsföretag – 20 % till 2020	- Antal livsmedelsföretag
	Fördubblad livsmedelsexport till 2020	- Exportvärde för livsmedel (från 50 till 100 mkr)
	Fler SMF ska bidra till exporttillväxten	- Antal företag som exporterar livsmedel
	Tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket	- Antal studenter inom livsmedelsprogrammet - Antal YH och KY-utbildningar inom livsmedel
Mat- turism	Ökning av antal gästnätter på landsbygden med 20 % till 2020	- Antal belagda bäddar på landsbygden
	Ökning av antal primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc.	- LRF-medlemmar med inriktning på matturism
Restaur ang	Ökad lönsamhet	- Samlat förädlingsvärde
	Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige	- Antal restauranger som får "Vitt kort" i White Guide
	Fler restauranger än idag i Sverige ska få stjärnor i "Guide Michelin"	- Antalet restauranger med minst en stjärna i "Guide Michelin"

2.2.4 Effektutvärderingen begränsas till vissa insatser

För att kunna utvärdera effekter av insatser inom Matlandet behöver vissa villkor vara uppfyllda. Vi behöver ha en tydlig målvariabel för det övergripande målet. Målet bör ha en indikator som är tydligt definierad och som är mätbar. För att kunna

genomföra en effektutvärdering bör målgruppen för insatsen vara tydligt avgränsningsbar, t.ex. genom att insatsen vänder sig till individer, företag, branscher eller regioner så att man underlättar för att hitta en kontrollgrupp som kan användas för att beräkna effekterna (se vidare i kapitel 6).

En viktig utgångspunkt för att kunna mäta resultat och effekter av dessa insatser, är att det bör finnas en teoretisk grund för sambandet mellan insatserna och de önskade resultaten. Det vill säga det bör finnas en möjlig förklaring till *hur* de enskilda insatserna kan bidra till att uppfylla målen (se figur 2.2 ovan).

Slutligen måste det också finnas tillgängliga data för att mäta måluppfyllelse i målgruppen. En del i denna datatillgång beror av hur insatsen har utformats och följts upp av de ansvariga myndigheterna.

Med utgångspunkt i dessa krav samt i den tidigare framställningen om Matlandets mål och insatslogik, så bedömer Kontigo att en mer strikt effektutvärdering för de övergripande målen för Matlandet är möjlig för:

- Företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet
- Exportstödet till företag i branschprogrammet Food from Sweden

Effektutvärderingen av företagsstöden som skisserats ovan gör att vi kan bedöma stödets effekter på enskilda företag. Målformuleringarna för Matlandet innefattar att insatserna ska påverka sysselsättning och tillväxt på landsbygden, men också på branschnivå i de branscher som omfattas av satsningen. För den delen har Kontigo bedömt det som att vi får frånga den strikta definitionen av effekter något och istället skapa en modell där mängden stöd inom dessa delar av Visionen tillsammans med olika regionspecifika förhållanden förklarar tillväxttakten i respektive region. Med hjälp av regressionsanalys söker vi kontrollera för (eliminera effekterna av) andra faktorer som också kan påverka tillväxten i branscherna på regional nivå. Metoden bygger på så kallad villkorad konvergens mellan regionerna. Som nämnts ovan innebär dock denna metod ingen effektmätning i ordets rätta bemärkelse, utan snarare en mätning av samvariationen mellan stödutbetalningar och tillväxt.⁷

Även när det gäller utvärderingen av effekterna av företagsstödsinsatserna finns betydande begränsningar. En fråga är *timingen*, mäter vi för tidigt i förhållande till när stödinsatserna genomfördes? Ett annat problem är datatillgången, där data för 2012 inte varit tillgänglig för analyserna.

Sammanfattningsvis bedömer Kontigo att Matlandets effekter på tillväxt och sysselsättning kan analyseras på följande sätt:

- Effektutvärdering på företagsnivå genom kontrafaktisk analys:
 - företagsekonomiska nyckeltal för företag som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet jämförs med en kontrollgrupp

⁷ För en liknande ansats, se t.ex. Rabinowicz m.fl. (2010) *Redovisning av uppdrag om halvtidsutvärdering av Landsbygdsprogram för Sverige 2007–2013*.

- exportutveckling (totalt exportvärde och nya exportmarknader) för livsmedelsföretag som fått subventionerat stöd genom Exportrådet jämförs med en kontrollgrupp
- En analys på läns- och kommunnivå där samvariationen mellan totalt erhållet stöd inom Landsbygdsprogrammet och projektmedelsstöden å ena sidan och å andra sidan utvecklingen i regionens företag studeras.

Vi vill också kort kommentera några insatser som vi inte anser oss kunna mäta effekter av eller inkludera i den regionalekonomiska analysen. För nationella projektmedel (inom Landsbygdsprogrammet eller stödet till insatser inom livsmedelsområdet), ser vi inte någon möjlighet att utvärdera effekter. Den främsta orsaken till detta är att det inte är möjligt att finna relevanta kontrollgrupper men även avsaknaden av relevanta målvariabler. Av samma anledningar ser vi inte heller någon möjlighet att effekttvärdera de internationella marknadsföringsinsatser som Visit Sweden genomför. Vidare har Kontigo enbart haft tillgång till aggregerade data för företagsstöd som betalats ut genom Fiskeprogrammet fram till och med 2011, varför en effektmätning på företagsnivå ej kan genomföras för detta stöd. Inte heller för insatser inom området Offentlig mat ser vi några möjligheter att mäta kvantitativa effekter kopplat till de övergripande målen om jobb och tillväxt. För dessa insatser använder vi andra metoder för att kunna mäta och värdera de resultat som åstadkommit och i vilken grad målen för de olika fokusområdena är på väg att uppnås.

2.2.5 Utvärdering av resultat av projekt och insatser

En del i vår utvärdering handlar således om att bedöma resultaten från projekt och insatser. Här förlitar vi oss i första hand på data vi själva samlat in från projektägarna och stödmottagarna. Här finns också andra genomförda uppföljningar och utvärderingar att luta sig mot. Utvärderingen fokuserar i denna del således på de mer konkreta resultaten som skapats i projekten och i de företag som fått stöd. Viktigt att notera är att detta avsnitt framförallt baseras på projektägars och stödmottagares egna bedömningar av resultat.

2.2.6 Analys av måluppfyllelse och målens realism och relevans.

Baserat på de utvecklade målen och indikatorerna som vi redogör för i tabellen 2.3 ovan så värderar Kontigo så långt data tillåter uppfyllelsen av dessa mål.

I anslutning till denna analys värderar också Kontigo målens relevans för att nå de övergripande målen för Matlandet. Kontigo värderar också realismen i hur målen satts – dvs. är det rimligt att förvänta sig måluppfyllelse. Slutligen gör Kontigo också en kvalitativ bedömning av huruvida de olika målen är logiskt kopplade till de olika

insatserna inom respektive fokusområde: Finns det insatser som verkligen teoretiskt har haft en potential att påverka målen? Pekar alla insatser mot något av målen?

2.2.7 Analys av visionens betydelse

Kontigo gör i utvärderingen en kvalitativ analys av Matlandets betydelse som inspiratör för att verksamheter ska utvecklas och vilken betydelse visionen har för att verksamheter ska startas och som på sikt kan ge effekter. Vidare görs en ansats till analys av visionens betydelse för framtidsstro och förändrade attityder på landsbygden. För den kvalitativa analysen använder vi en kombination av olika metoder. Vi har för denna analys använt enkäter till dels projektägare och dels till landsbygds- och jordbruksföretag. Vidare har vi genomfört intervjuer med bland annat branschföreträdare och nationella och regionala myndigheter och andra aktörer. Den kvalitativa analysen bygger också på dokumentstudier och data kring användning och fördelning av resurser inom ramen för visionen om Sverige – det nya matlandet. Den kvalitativa analysen redovisas i kapitel 7.

2.3 Underlagsdata för utvärderingen

Underlagsdata om projekt och företag som fått stöd genom olika insatser inom Matlandet, som Landsbygdsprogrammet, Stöd till insatser på livsmedelsområdet samt Exportrådets branschprogram Food from Sweden, har tillhandahållits av respektive ansvarig myndighet eller aktör.

Vidare har Kontigo beställt statistik från SCB och kreditupplysningsföretaget UC för att få tillgång till ekonomiska nyckeltal för enskilda företag samt statistik på aggregerad branschnivå. Detta material har fungerat som målvariabler i resultat- och effektmätningar. Vissa ekonomiska data, som uppgifter om omsättning, antal anställda och arbetsställen, finns tillgängliga fram till och med år 2011. Andra uppgifter om förädlingsvärde och produktionsvärde, har endast funnits tillgängliga fram till och med år 2010 när beräkningarna i denna utvärdering genomfördes.

Kontigo har vidare genomfört ett antal webbaserade enkätundersökningar för att komplettera utvärderingen med mer kvalitativa data för vissa delar av insatsen. Sådana undersökningar har genomförts avseende:

- Enkät till projekt som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet, med syfte att mer kvalitativt följa upp resultat och nytta av stödet samt att få information om kännedom om Matlandet. Kontaktuppgifter till projektägare har så långt möjligt tillhandahållits av Jordbruksverket.
- Enkät till företag som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet, med syfte att mer kvalitativt följa upp resultat och nytta av stödet samt få information om kännedom om Matlandet. Kontaktuppgifter till företag har så långt möjligt tillhandahållits av Jordbruksverket.
- Enkät till kostchefer vid kommunerna, med syfte utvärdera insatser som gjorts inom ramen för fokusområdet offentlig mat. Kontaktuppgifter har samlats in genom egen desk research.

- Enkät till ett slumpmässigt urval av jordbruksföretag med syfte att följa upp och utvärdera omfattningen av deltagande i offentlig upphandling, upplevelse av administrativa kostnader samt kännedom om Matlandet. Kontaktuppgifter har hämtats från SCB.

Vidare har Kontigo tagit del av flera redan genomförda utvärderingar av olika insatser samt i förekommande fall slutrapporter från enskilda projekt inom Matlandet. Vidare har vi även studerat annan typ av skriftligt material såsom olika utredningar och analyser som berört enskilda insatser eller Matlandet i sin helhet.

Avslutningsvis har Kontigo inom ramen för den kvalitativa analysen i uppdraget, genomfört ett stort antal intervjuer med ett urval av företrädare för myndigheter, branschaktörer och projektägare på både nationell och regional nivå samt Matlandetambassadörer (som också kan vara projektägare). Vi har vidare valt att på regional nivå fokusera ett mindre antal län genom att intervjua flera personer i varje län, snarare än att intervjua företrädare i samtliga. De län som valts ut är Skåne län, Västra Götalands län, Östergötlands län, Stockholm/Uppsala län, Jämtlands län samt Västernorrlands län.

3 Portföljanalys – projektens förutsättningar att nå resultat

Portföljanalysens syfte är att se hur olika delar i en insats knyter an till målen för en insats samt i vilken utsträckning insatser och aktiviteter är ändamålsenligt utformade för att kunna nå målsättningarna. Analysen utmynnar därmed i en bedömning av förutsättningarna för en insats att bidra till måluppfyllelse. I någon mån skall också eventuella avvikelser i det faktiska genomförandet från den ursprungliga planen (programmet) framträda vid en portföljanalys.

En väsentlig del av de insatserna inom Matlandet utgörs av stöd till företag och projekt genom Landsbygdsprogrammet, Fiskeprogrammet och Livsmedelsstrategin. Syftet med portföljanalysen är att:

1. Kartera och beskriva de insatser som fått stöd, framförallt utifrån vilka fokusområden och därmed vilka mål de avser att påverka
2. Analysera hur och i vilken utsträckning projekten utifrån portföljens sammansättning, projektens planerade genomförande och förväntade resultat förväntas bidra till strategins mål
3. Utgöra ett grund för att analysera resultat, måluppfyllelse och effekter.

I portföljanalysen fokuseras insatser av större omfattning samt sådana som har pågått under en längre tidsperiod. Vi beskriver insatserna utifrån en indelning i de verktyg som utgör basen för dem. Kapitlet följer därför följande struktur:

1. Projektmedel
 - i. Stöd till nationella och regionala projekt genom Landsbygdsprogrammet
 - ii. Stöd till projekt inom Fiskeriprogrammet
 - iii. Stöd till nationella projekt genom "Stöd till insatser på livsmedelsområdet"
2. Företagsstöd
 - i. Stöd till företag genom Landsbygdsprogrammet (investeringsstöd, förädlingsstöd, startstöd etc.)
 - ii. Stöd till företag genom Fiskeprogrammet
 - iii. Exportstöd, subventionerade aktiviteter/tjänster inom Exportrådets branschprogram Food from Sweden
 - iv. Subventionerade kontrollavgifter för småskaliga slakterier
3. Uppdrag till myndigheter och andra organisationer
 - i. Marknadsföring och kommunikation; Visit Sweden, Jordbruksverket och Exportrådet
 - ii. Upphandlingsstöd till offentliga upphandlare; Miljöstylningsrådet
 - iii. Nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg; Livsmedelsverket
 - iv. Övriga insatser

3.1 Projektmedel

De projektmedel som ryms inom ramen för Matlandet är stöd till nationella och regionala projekt i Landsbygdsprogrammet samt stöd till nationella projekt genom insatsen Stöd till insatser på livsmedelsområdet.

3.1.1 Stöd till nationella och regionala projekt genom Landsbygdsprogrammet

I tabellen 3.1 nedan redovisas antalet beviljade projekt och företagsstöd inom Matlandets fem fokusområden. Antalet beviljade nationella och regionala projekt är totalt 490 stycken under perioden 2007 - 2012. Av tabellen framgår att det skett en ökning i antalet beviljade projekt under perioden 2010 - 2011. År 2010 omfördelades medel inom Landsbygdsprogrammet till att bli öronmärkta insatser som främjar Matlandet.⁸

Antalet beviljade projekt varierar kraftigt mellan fokusområdena, med mycket få projekt inom Offentlig mat och Restaurang. Flest beviljade projekt finns inom fokusområdet Förädlad mat. Totalt har projekten beviljats ca 390 mkr i stöd, med tyngdpunkt framförallt inom Förädlad mat och Matturism. Stödmängden ökar vidare 2010 - 2011 i likhet med antalet beviljade projekt.

Tabell 3.1 Totalt antal beviljade projektstöd år 2007-2012 fördelat efter fokusområde och år

Insats	Fokusområde	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	Totalt 2007-2012
Antal beviljade nationella och regionala projekt	Offentlig mat	0	1	2	4	4	0	11
	Primärproduktion	10	13	4	38	60	23	148
	Förädlad mat	21	29	32	37	51	19	189
	Matturism	7	22	9	26	42	12	118
	Restaurang	2	2	0	8	7	5	24
	Totalt Matlandet	40	67	47	113	164	59	490
Beviljad stödmängd (Mnkr)	Offentlig mat		0,0	3,1	3,6	6,7		13,4
	Primärproduktion	10,1	9,5	0,8	18,8	22,2	11,4	72,7
	Förädlad mat	26,3	27,7	12,5	55,0	35,6	11,7	168,9
	Matturism	2,8	17,7	3,9	47,5	40,3	4,2	116,5
	Restaurang	0,7	1,2	0,0	4,0	4,5	4,6	15,0
	Totalt Matlandet	39,8	56,2	20,4	129,0	109,3	31,9	386,5

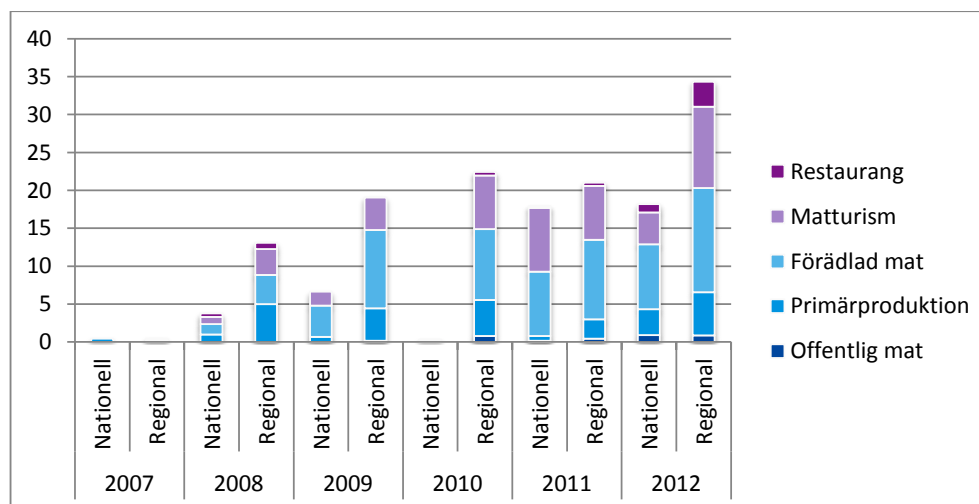
Källa: Jordbruksverket

*Första halvåret 2012

⁸ Totalt omfördelades 160 miljoner kr i budgeten till insatser som ligger inom ramen för Sverige – det nya matlandet. Axel 1 förstärktes med 80 miljoner kr till Åtgärd 111 och 114. Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning. Axel 3 förstärktes med 40 miljoner kronor till Åtgärd 312. Affärsutveckling i mikroföretag samt 40 miljoner kronor till Åtgärd 331. Kompetensutvecklings- och informationsinsatser. Totalt har under 2010-2011 ca 110 miljoner kronor beviljats till projekt inom dessa åtgärder.

Mer intressant är det faktiskt utbetalade stödet. I figur 3.1 nedan presenteras en bild av den totala utbetalade stödmängden inom Landsbygdsprogrammet för nationella och regionala projekt per år och fokusområde. Utbetalningarna för genomförda insatser i projekt ökar framförallt under 2011 och 2012, från att ha legat på omkring 20 mkr totalt under de tre föregående åren. Det är således tämligen blygsamma belopp som faktiskt betalats ut till genomförda insatser, särskilt om man bryter ned dessa på fokusområden.⁹ Totalt har knappt 160 mkr betalats ut i projektstöd under hela perioden, ca 50 mkr till nationella projekt och 110 mkr till regionala projekt. Att utbetalningarna ökar 2011 och 2012 får konsekvenser för möjligheterna att mäta och uttala sig om effekter av insatser (särskilt regionalekonomiska), då de utbetalade beloppen totalt sett är relativt små ur såväl ett regional- som nationalekonomiskt perspektiv.

Figur 3.1 Totalt utbetalt stödbelopp (Mkr) 2007-2012 fördelat efter fokusområde och år

Källa: Jordbruksverket

En stor andel av de projekt som beviljas medel genom landsbygdsprogrammet är mycket små och rör ofta en avgränsad aktivitet, till exempel arrangemang, deltagande i en kurs, ett seminarium, deltagande på en marknad eller liknande, samtidigt som det finns några större projekt på främst regional men också nationell nivå som löper över flera år. Bilden som framkommer är att insatserna består av några få stora projekt följt av en lång svans små projekt, både på nationell och regional nivå. Vidare kan noteras att den offentliga finansieringen av dessa projekt är ofta mycket hög, i genomsnitt 90 procent. Medel från Landsbygdsprogrammet för i genomsnitt 80 procent av den offentliga finansieringen i projekten.

⁹ Det finns flera förklaringar till detta. Dels har flera storskaliga projekt beviljats medel under 2010 och 2011, vilka har en projektperiod som sträcker sig längre framåt i tiden. En annan förklaring är att projekt av olika anledningar inte förbrukar alla medel som man beviljats stöd för. En tredje förklaring är att handläggningstiderna för utbetalningar i flera fall är mycket långa (6-12 månader). Insatser kan därför ha genomförts som inte "syns" i data, eftersom utbetalningarna släpar efter på grund av långa handläggningstider.

Den genomsnittliga storleken på de nationella projekten, i termer av totalt offentligt stödbelopp, är drygt 1,7 mkr. Ett enskilt projekt, stödet till Eldrimner (nationellt resurscentrum för småskaligt mathantverk), som beviljats totalt 35 miljoner kr för perioden 2010-2013 bidrar dock till att lyfta den genomsnittliga projektstorleken. Som framgår av tabellen är det totala stödbeloppet 590 tkr eller mindre för hälften av projekten och en fjärdedel av de nationella projekten får 275 tkr eller mindre. Vad gäller de regionala projekten är det genomsnittliga totala stödbeloppet knappt 640 tkr. Men hälften av projekten har ett stöd belopp på knappt 240 tkr eller mindre och en fjärdedel mindre än 85 tkr.

Tabell 3.2 Totalt beviljat stödbelopp (Tkr) till nationella och regionala projekt

Värde	Nationella projekt (Tkr) N=66	Regionala projekt (Tkr) N=424
Medelvärde	1 756	638
Median	590	236
Nedre kvartil	275	84
Övre kvartil	1 700	606

Källa: Jordbruksverket

I tabell 3.3 nedan illustreras den regionala fördelningen av projektstödet inom Landsbygdsprogrammet. De nationella projekten står för 30 procent av den totala beviljade stödmängden. Vi kan också se att Västra Götaland och Skåne är de regioner som mottar mest stöd totalt sett. Andra regioner där projekt med inriktning mot Matlandets fokusområden beviljats relativt sett mycket stöd är Jämtland, Värmland, Västernorrland, Gotland och Östergötland. Intressant är också att beviljat stödbelopp per projekt, är markant högre än genomsnittet i de regioner som totalt sett beviljats mest projektstöd, Värmland undantaget. Detta beror på att det i dessa regioner drivs ett antal större länsövergripande fleråriga projekt. I övriga regioner består projektportföljen i större utsträckning av mindre projekt. Dessa regionala skillnader beror i allt väsentligt på att det i vissa regioner finns en mer utvecklad stödjande struktur med koppling till de gröna näringarna, med projektägare som har resurser, förmåga och legitimitet att driva mer storskaliga projekt som samlar olika insatser och aktiviteter på regional nivå.

Tabell 3.3. Beviljade projektstöd per region, samtliga fokusområden år 2007-2012

	Antal beviljade Ansökningar	Totalt beviljat stödbelopp (Mkr)	Beviljat belopp per projekt (Mkr)	Andel av totalt stödbelopp (procent)
Jordbruksverket	66	116	1,8	29
Västra Götalands län	55	60	1,1	15
Skåne län	32	42	1,3	11
Jämtlands län	17	24	1,4	6
Värmlands län	29	17	0,6	4
Västernorrlands län	10	17	1,7	4
Gotlands län	10	17	1,7	4
Östergötlands län	13	16	1,2	4
Västmanlands län	28	9	0,3	2
Jönköpings län	6	8	1,4	2
Västerbottens län	23	8	0,4	2
Kalmar län	15	8	0,5	2
Örebro län	22	8	0,4	2
Gävleborgs län	28	8	0,3	2
Uppsala län	23	7	0,3	2
Norrbottnens län	21	7	0,3	2
Kronobergs län	13	7	0,5	2
Stockholms län	22	6	0,3	1
Dalarnas län	22	5	0,2	1
Blekinge län	8	4	0,5	1
Hallands län	6	4	0,6	1
Södermanlands län	20	4	0,2	1
Sametinget	2	1	0,6	0
Totalt	491	402	0,8	100%

Källa: Jordbruksverket

Det går att grovt dela in projekten i å ena sidan projekt som främst innehåller insatser kring kompetensutveckling i form av kurser, utbildningar och rådgivningsinsatser; projekt som främst syftar till att stärka samverkan i någon form eller projekt som kan kategoriseras som förstudier. Gemensamt för dem alla är att de syftar till att skapa förutsättningar för företag att utvecklas eller för att genomföra mer konkreta utvecklingsinsatser framöver. Å andra sidan kan vi också identifiera projekt som främst innehåller mer affärs- eller marknadsutvecklande aktiviteter. I praktiken utgörs insatser inom denna typ av projekt av marknadsföringsinsatser, deltagande i eller arrangemang av evenemang (marknader, mässor etc.), utveckling av marknads- och distributionskanaler, marknadsportaler på internet, utveckling av lokala/regionala varumärken med mera. Gemensamt för dessa är att de syftar till att mer konkret och direkt påverka företagets affärer. Vi ska påpeka att det inte är några vattentäta skott mellan projekt av de båda typerna, utan ett projekt kan innehålla inslag av båda kategorierna, det handlar snarare om tyngdpunkt och fokus.

Totalt sett går projektmedel framförallt till projekt med inriktning mot kompetensutveckling, samverkan eller förstudier. Hela 90 procent av de nationella

projekten har denna inriktning medan det är vanligare att de regionala projekten har en inriktning mot affärs- och marknadsutveckling.

Tabell 3.4 Totalt beviljat stödbelopp (Mkr) 2007-2012 fördelat efter projekttyp och fokusområde för nationella och regionala projekt

Fokusområde	Nationella projekt		Regionala projekt	
	Kompetensutveckling, samverkan och förstudier	Affärs- och marknadsutveckling	Kompetensutveckling, samverkan och förstudier	Affärs- och marknadsutveckling
Offentlig mat	100%		97%	3%
Primärproduktion	100%		82%	18%
Förädlad mat	90%	10%	66%	34%
Matturism	92%	8%	69%	31%
Restaurang	100%		64%	36%
Total	92%	8%	71%	29%

Källa: Jordbruksverket, Kontigos egen bearbetning

Kontigo har vidare genom en enkätundersökning till projekt som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet, ställt frågor kring vilka insatser som genomförs i projekten¹⁰. Vanligast är aktiviteter som kompetensutveckling, utveckla och sprida kunskap, utveckla nätverk mellan företag. Detta är framförallt framträdande i projekt med inriktning mot primärproduktion. Projekt med inriktning mot Förädlad mat och Matturism innehåller i större utsträckning insatser som innebär att utveckla företagets marknad och olika affärsskapande aktiviteter. Detta innebär möjligen att vi kan förvänta oss en mer direkt påverkan på målvariabler för dessa fokusområden, jämfört med framförallt projektverksamheten med koppling till primärproduktionen.

¹⁰ Offentlig mat har uteslutits på grund av för få svar och Restaurang har av samma anledning slagits samman med Matturism (dessa båda fokusområden ligger i praktiken också mycket nära varandra i termer av insatsers inriktning).

Tabell 3.5 Typ av insatser i projekt med stöd från Landsbygdsprogrammet.
Andelar i procent (%).

Insats	Primär- produktion	Förädlad mat	Matturism/ Restaurang	Samtliga
Kompetensutveckling	88	55	65	68
Utveckla och sprida kunskap	76	50	78	67
Utveckla nätverk mellan företag(are)	40	50	87	57
Marknadsföring	28	50	70	47
Rådgivning/coachning	64	36	39	45
Utveckla mötesplatser, marknader, evenemang etc.	20	41	74	41
Delta i mässor, marknader, evenemang	12	36	70	37
Utveckla distributions- eller försäljningskanaler	16	41	43	32
Utveckla samverkan med lärosäten, forskningsinstitut	16	18	26	19
Exportfrämjande aktiviteter	4	14	39	17

Källa: Egen enkätundersökning

3.1.2 Fiskeprogrammet

Fiskeprogrammet har framförallt relevans för fokusområdet Primärproduktion samt även i mindre utsträckning för Förädlad mat och i någon mån även för Matturism. På samma sätt som i Landsbygdsprogrammet har man även inom Fiskeprogrammet sökt att styra insatser i riktning mot målen för Matlandet genom att förstärka de nationella medfinansieringsresurserna för dessa.

På grund av administrativa förändringar när ansvaret för Fiskerifonden fördes över från Fiskeriverket till Jordbruksverket under 2011 så har jämförbarheten i materialet före respektive efter 2011 försämrats. För perioden 2007-2010 kan vi bara redovisa den totala mängden stöd. Här finns heller ingen möjlighet att fördela stöden efter fokusområdena. Däremot har Jordbruksverket för år 2011 och 2012 fördelat stöd efter fokusområde. Från och med 2011 har vi genom Jordbruksverket tillgång till data om projekt som fått medfinansiering genom det stärkta nationella anslaget. Totalt har ca 26 miljoner kronor beviljats i stöd till projekt under perioden, med tydligast inriktning mot förädlad mat efter 2011. Även här är det småskaliga enskilda insatser som får en stor del av stödet. Det genomsnittliga projektet har en total finansiering om cirka 500 tkr.

Stödet till projektverksamhet har framförallt gått till kompetensutvecklingsinsatser eller mer långsiktiga insatser för att främja marknadsutveckling för arter som idag betingar lägre pris eller inte efterfrågas alls.¹¹

¹¹ Fiskeriverket (2010) Redovisning av uppdrag att utvärdera projekt som uppfyller visionen Sverige – det nya matlandet.

Tabell 3.6. Antal beviljade projekt och total beviljad stödmängd till projekt inom Fiskeprogrammet år 2007-2012 efter fokusområde

	Fokusområde	2007-2010	2011	2012	2007-2012
Antal beviljade projekt	Offentlig mat			1	1
	Primärproduktion			3	3
	Förädlad mat		5	5	10
	Matturism		3	2	5
	Totalt	23	8	11	42
Total beviljad stödmängd (Mnkr)	Offentlig mat			0,4	0,4
	Primärproduktion			4,9	4,9
	Förädlad mat		4,8	5,4	10,1
	Matturism		0,7	0,6	1,2
	Totalt	9,7	5,4	11,2	26,4

Källa: Fiskeriverket och Jordbruksverket

3.1.3 Stöd till insatser på livsmedelsområdet

Hösten 2007 beslutade regeringen om en livsmedelsstrategi för hela Sverige. Livsmedelsstrategin syftar till att stärka livsmedelsbranschens konkurrenskraft, underlätta företagande och bidra till tillväxt i hela livsmedelskedjan och på så sätt skapa fler arbetstillfällen. Satsningen genomförs på flera nivåer, till exempel genom åtgärder i landsbygdsprogrammet, forskningsanslag och regelförenklaringsarbete, samt genom pengar som är avsedda för projekt som främjar utvecklingen av livsmedelssektorn. Det sistnämnda kallas Stöd till insatser på livsmedelsområdet, och det är den delen som är i fokus i denna utvärdering.

I och med Matlandet har också resurserna till Stöd till insatser på livsmedelsområdet ökat. Jordbruksverket har haft uppdraget att förvalta och fördela dessa projektmedel, som fördelas till olika former av FoU- och innovationsprojekt. Av det stöd som betalas ut har departementet under hela tidsperioden öronmärkt en summa till projekt som främjar ekologisk produktion. Andra öronmärkta medel som tillkommit är kompetenshöjande insatser inom offentlig måltid, samisk matproduktion samt främjande av svenska kvalitetsprodukter. Jordbruksverket beslutar om prioriteringar inom dessa ramar efter samråd med branschaktörer och andra myndigheter. Jordbruksverkets prioriteringar har varierat mellan åren. De projekt som beviljas är ettåriga och ska således beslutas, genomföras och slutrapporteras under ett kalenderår. Jordbruksverket kräver en medfinansiering på 50 procent.

När stödet introducerades som en del av Livsmedelsstrategin 2007, var syftet framförallt att stödja utvecklingen inom livsmedelsindustrin. Satsningen på Matlandet har dock inneburit att stödet har fått en bredare målgrupp. I myndighetens regleringsbrev framgår nu att stödet ska bidra till att uppfylla målen för Matlandet, vilket leder till en vidare målgruppsavgränsning. Jordbruksverket

menar också att kännedomen om stödet ökat i takt med mängden projekt som genomförs och med myndighetens kommunikationsinsatser inom ramen för Matlandet.

Med utgångspunkt i Matlandets fem fokusområden så har stödet fördelats på följande sätt. Nära hälften av stödet har gått till fokusområdet Förädlad mat, men stödmängden har här minskat över tid. Ungefär en fjärdedel av allt stöd har vidare gått till projekt som stödjer utvecklingen inom Offentlig mat. Projekten är vidare framförallt inriktade på kompetensutveckling och insatser för att bidra till kunskapsuppbyggnad på branschnivå, till exempel att utveckla branschriktlinjer.

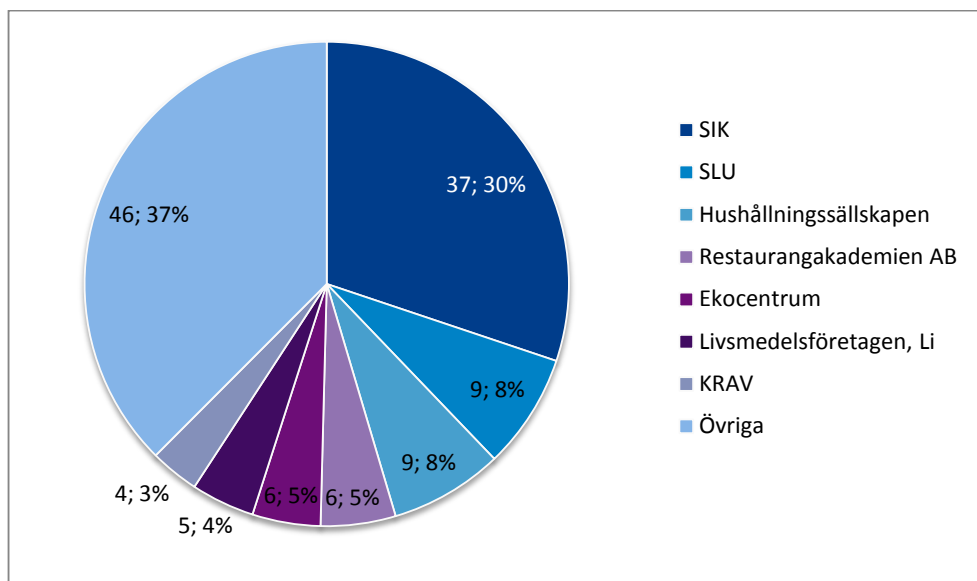
Tabell 3.7. Beviljade projekt och stödmängd (Mkr) inom ramen för stödet till insatser inom livsmedelsområdet

Fokusområde	2008	2009	2010	2011	2012	2008-2012
Offentlig mat	0,2	3,5	6,0	10,2	9,4	29,4
Primärproduktion	1,2	2,0	1,9	4,7	7,0	16,7
Förädlad mat	13,5	17,6	15,2	9,1	2,2	57,7
Matturism	1,1	0,4	0,6	0,0	0,0	2,1
Restaurang	1,2	2,8	3,1	2,6	5,7	15,4
Totalt	17,2	26,4	26,8	26,6	24,4	121,4
Antal beviljade stöd	38	45	44	53	45	225
Stöd per projekt (Mnkr)	0,45	0,59	0,61	0,50	0,54	0,54

Källa: Jordbruksverket

En betydande andel av det stöd som betalats ut under perioden 2008 - 2011, har gått till ett litet antal stora projektägare. Framförallt har aktörer som SIK - Institutet för livsmedel och bioteknik och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) varit aktiva att söka stöd för och driva projekt kopplat till FoU/innovation. Andra stora projektägare är framförallt organisationer som Hushållningssällskapet (genom både centrala och regionala enheter), Restaurangakademien, Ekocentrum, Livsmedelsföretagen och KRAV.

Figur 3.2 Fördelningen av stöden inom livsmedelsområdet 2008-2012, efter aktör. Miljoner kr samt andel av totalt stöd i procent.

Källa: Jordbruksverket

3.2 Företagsstöd

I detta avsnitt studeras insatser som kategoriseras som företagsstöd inom Matlandet. Det handlar om stöd till företag genom Landsbygdsprogrammet (investeringsstöd, förädlingsstöd, startstöd etc.), Fiskeprogrammet, exportstöd i form av subventionerade aktiviteter/tjänster inom Exportrådets branschprogram Food from Sweden samt subventionerade kontrollavgifter för småskaliga slakterier.

3.2.1 Företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet

Företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet kan sökas för investeringar, kompetensutveckling, start av företag samt köp av tjänster. Företagsstödet beslutas av länsstyrelserna.

Antalet beviljade företagsstöd inom Matlandets fem fokusområden ökar kraftigt under 2011 efter att ha varit relativt konstant kring 200 stycken årligen tidigare år. Totalt har knappt 1200 företagsstöd beviljats under tidsperioden 2007-2012 (första halvåret 2012). Det totala stödbeloppet för beviljade ansökningar om företagsstöd ökar följaktligen också från år 2011. Utbetalningarna av stöd visar följaktligen på en ganska kraftig ökning under 2012 jämfört med tidigare år. Som vi varit inne på tidigare är detta olyckligt ur utvärderingssynpunkt, eftersom vi inte kan mäta effekter av stöd som betalas ut under 2012.

Fokusområdet Förädlad mat är dominerande bland företagsstöden och utgör 70 procent av den totala beviljade stödmängden under perioden 2007 - 2012. Nära 90

procent av stödet inom detta fokusområde rör investeringar i anläggningar, maskiner och utrustning eller omkostnader kopplade till dessa t.ex. konsult- arkitekt och ingenjörsarvoden. Det näst största fokusområdet är Matturism, vilket i praktiken överlappas av fokusområdet Restaurang som också främst rör utveckling av verksamhet med fokus på turism.

Tabell 3.7. Total stödmängd (mkr) för företagsstöd fördelat efter fokusområde och år

Beslut	Fokusområde	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Total
Ansökningar (beviljade medel)	Primärproduktion	3	2	2	1	11	2	21
	Förädlad mat	20	40	27	31	62	49	228
	Matturism	5	11	11	10	12	2	51
	Restaurang	0	4	2	3	4	0	14
	Total	28	58	41	45	89	53	314
Utbetalningar (utbetalda medel)	Primärproduktion	0	3	3	0	2	6	14
	Förädlad mat	1	30	26	20	28	52	157
	Matturism	1	8	9	4	9	8	39
	Restaurang	0	1	3	1	4	1	11
	Total	3	42	40	25	43	67	221

Källa: Jordbruksverket

Skåne och Västra Götaland dominerar vad gäller den regionala fördelningen och står tillsammans för omkring 35 procent av den totala stödmängden. Detta är logiskt med tanke på att dessa län står för ungefär motsvarande andel av den totala företagsstocken i riket inom jordbrukssektorn. Andra regioner där stödmängden är relativt stor är Norrbotten, Värmland, Halland och Stockholm. Något som kan noteras jämfört med fördelningen av projektstöd ovan, är att i framförallt Halland, Stockholm och Dalarna kanaliseras klart mer stöd i form av företagsstöd jämfört med projektstöd. Det omvända förhållandet gäller för t.ex. Gotland och Jämtland, där mängden projektstöd är klart större än mängden företagsstöd. Även i Västra Götaland är mängden företagsstöd klart mindre än mängden projektstöd. Vidare utmärker sig framförallt Norrbotten och Sametinget med i genomsnitt klart större stöd per ärende jämfört med övriga regioner.

Tabell 3.8 Beviljade företagsstöd per region, samtliga fokusområden år 2007-2012

Region	Antal beviljade ansökningar	Totalt beviljat stödbelopp (Mkr)	Beviljat belopp per företagsstöd (Mkr)	Andel av totalt stödbelopp
Skåne län	184	57	0,3	18%
Västra Götalands län	184	49	0,3	16%
Norrbottnens län	50	26	0,5	8%
Värmlands län	64	24	0,4	8%
Hallands län	69	19	0,3	6%
Stockholms län	49	17	0,4	5%
Jämtlands län	47	14	0,3	4%
Östergötlands län	43	11	0,3	3%
Dalarnas län	48	11	0,2	3%
Örebro län	39	10	0,3	3%
Västmanlands län	33	9	0,3	3%
Kalmar län	40	9	0,2	3%
Västernorrlands län	33	9	0,3	3%
Uppsala län	51	8	0,2	3%
Jönköpings län	40	7	0,2	2%
Kronobergs län	43	7	0,2	2%
Sametinget	13	6	0,5	2%
Gävleborgs län	37	6	0,2	2%
Södermanlands län	26	5	0,2	1%
Blekinge län	33	4	0,1	1%
Gotlands län	18	4	0,2	1%
Västerbottens län	33	3	0,1	1%
Totalt	1 177	314	0,3	100%

Källa: Jordbruksverket

3.2.2 Företagsstöd inom Fiskeprogrammet

Stöd till företag och företagare inom fiskerinäringen ges bland annat till insatser som investeringar ombord och selektivitet, småskaligt kustfiske, insjöfiske, socioekonomisk kompensation, produktiva investeringar i vattenbruk samt beredning och saluföring. Det sistnämnda kan kopplas till fokusområdet Förädlad mat, medan de tidigare relaterar till fokusområdet Primärproduktion. Som nämnts ovan så har Fiskeprogrammet framförallt relevans för fokusområdet Primärproduktion samt även i mindre utsträckning Förädlad mat och i någon mån även Matturism. Detta är särskilt tydligt för hur det direkta stödet till företag fördelas.

Av stödet till företag har omkring 70 mkr gått till insatser med relevans för Matlandet. Av dessa gick 46 mkr har gått till insatser som stöder primärproduktion, medan 27 mkr gått till insatser för främjande av förädling. De företag som fått stöd

har framförallt fått stöd för att (i) förbättra arbetsvillkoren, (ii) öka produktionen eller (iii) förbättra kvaliteten på de livsmedel som produceras.

Tabell 3.9. Total beviljad stödmängd (mkr) i stöd till företag genom Fiskeprogrammet

Fokusområde	2007-2010	2011	2012	2007-2012
Primärproduktion	41,8	4		45,9
Förädlad mat	26,2	0,3		26,6
Totalt	68	4,4	0	72,4

Källa: Fiskeriverket och Jordbruksverket

Den regionala fördelningen av stöd återspeglar näringens lokaliseringssmönster. Västra Götaland är mycket dominerande med omkring 40 procent av allt stöd. I övrigt är det de större kustlänen som framförallt tagit del av stöd.

*Tabell 3.10 Regional fördelning av företagsstöd inom fiskeprogrammet år 2007-2010**

Län	Antal stöd	Stödmängd (Mkr)	Stöd per ärende (Mkr)	Andel (%) av totalt stöd
Västra Götaland	97	27	0,3	40
Stockholm	6	7	1,1	10
Västerbotten	12	6	0,5	10
Västernorrland	8	5	0,7	8
Kalmar	7	5	0,8	8
Skåne	25	4	0,2	6
Jönköping	2	3	1,6	5
Norrbottnen	16	3	0,2	4
Blekinge	19	2	0,1	3
Halland	35	2	0,1	3
Övriga län	37	3	0,1	5
Totalt	264	67	0,3	100

Källa: Fiskeriverket och Jordbruksverket

*Avser stöd till investeringar ombord, småskaligt kustfiske, insjöfiske, vattenbruk samt beredning och saluföring

Det bör noteras att samtidigt som stöd beviljas till investeringar och andra främjande insatser inom fiskerinäringen genom fiskeprogrammet, som vi sett totalt omkring 70 mkr under perioden till insatser som bedöms främja utvecklingen av Matlandet, så ger programmet även stöd till permanent och tillfälligt avvecklande av fiskeverksamhet. Totalt handlar det om drygt 90 mkr till permanent avveckling och ytterligare ca 10 mkr till tillfällig avveckling fram till utgången av år 2010.

3.2.3 Exportstöd inom branschprogrammet Food from Sweden

Exportrådet har i särskilt uppdrag att främja svensk livsmedelsexport. Arbetet bedrivs genom branschprogrammet Food from Sweden sedan 2007, då man fick i uppdrag från dåvarande Jordbruksdepartementet att göra en riktad satsning på livsmedelssektorn. Satsningen inom ramen för Matlandet är därmed en fortsättning på ett tidigare påbörjat arbete. Matlandet innebar dock en förstärkning av programmet från 10 till 15 mkr årligen från år 2009. Medel används till aktiviteter som mässdeltagande, kedjesamarbeten, aktivt säljstöd, marknadsanalyser och rapporter, marknadsföring och kommunikation samt exportteknisk rådgivning.

Företag som deltar i aktiviteter som subventioneras av Exportrådet, betalar normalt avgifter som motsvarar hälften av de löpande kostnaderna för deltagande i mässor och andra aktiviteter. Subventionen ligger därmed i linje med EU:s statsstödsregler.

Under perioden 2009 - 2011 har totalt 10,4 mkr betalats ut i direkta subventioner till företags deltagande i olika aktiviteter och insatser. Resursanvändningen i programmet fördelas övergripande enligt tabell 14 nedan.

Tabell 3.11. Anslagens användning inom branschprogrammet Food from Sweden år 2009 - 2011

	2009	2010	2011	2009-2011
Exportsubventioner (Mkr)	1,85	2,85	5,7	10,4
Projektleddning (Mkr)	3,76	4,5	2,28	10,54
Kommunikation (Mkr)	0,83	0,34	0,41	1,58
Antal aktiviteter som medfinansieras av företag	10	16	33	59
Antal deltagande företag	75	123	180	-

Källa: Exportrådet

I underlaget från Exportrådet har Kontigo inte kunnat få fram data för samtliga företag som fått stöd.¹² I det underlag vi kunnat nyttja i denna utvärdering, där vi kan knyta en subvention (en subventionerad aktivitet eller tjänst) till ett företag med hjälp av organisationsnummer, omfattar totalt ca 7,5 mkr under perioden 2009 – 2011. I det material som Kontigo har tillgång till ingår 192 unika företag och det genomsnittliga värdet per företag är omkring 39 tkr. Vissa av företagen har mottagit exportstöd under fler år än ett.

Utifrån ett regionalt perspektiv står företag med säte i de tre storstadslänen som mottagare för ungefär 75 procent av det totala stödet. Företag i Stockholm har tagit emot ungefär 2,2 mkr, medan företag i 10 av de 21 länen har tagit emot 100 tkr eller mindre i exportstöd.

¹² Kontigo har inte haft tillgång till organisationsnummer, utan enbart kunnat knyta Exportrådets subventioner till företagsnamn. Det har i många fall inte varit möjligt att i efterhand knyta företagens namn till ett organisationsnummer i offentliga register.

Tabell 3.12 – Utbetalat exportstöd till företag fördelat efter län år 2009-2011

Län	Exportstöd (Tkr)	Antal företag	Stöd per företag (Tkr)	Andel (%) av totalt exportstöd
Stockholms län	2 216	50	44	29%
Västra Götalands län	1 434	27	53	19%
Skåne län	1 080	40	27	14%
Jönköpings län	493	8	62	7%
Hallands län	420	6	70	6%
Dalarna län	334	6	56	4%
Västerbottens län	301	4	75	4%
Östergötlands län	230	10	23	3%
Gävleborgs län	204	4	51	3%
Övriga län	809	37	22	11%
Totalt	7 522	192	39	100%

Källa: Exportrådet

3.2.4 Subventionerade kontrollavgifter för småskaliga slakterier

Livsmedelsverket har sedan 2005 haft i uppdrag från regeringen att förbättra förutsättningarna för de mindre slakterierna. Under åren 2008 – 2010 öronmärktes 9 mkr av Livsmedelsverkets anslag för nedsättning av kontrollavgifterna. Under 2011-2014 ska 12 mkr av anslaget användas för detta ändamål.

Livsmedelsverket har även sedan tidigare haft uppdrag att främja småskalig slakt. Under perioden 2005 - 2007 hade Livsmedelsverket en rådgivningsfunktion för gårdsnära slakt med den främsta uppgiften att aktivt bistå berörda företag med råd, stöd och information. Avgiften för godkännande av småskaliga slakterier sänktes under perioden från 36 tkr till 10 tkr.

Under perioden 2008 - 2010 infördes en nedsättning av avgiften för kontroller vid slakt. Syftet med åtgärden är att underlätta för de mindre slakterierna. För 2008 och 2009 nedsattes avgiften i tre steg, motsvarande 1,0 gånger EU:s minimiavgift för all slakt upp till 100 enheter eller 20 ton per år i slaktad vikt och 2,0 gånger EU:s minimiavgift för all slakt mellan 101 och 1000 enheter eller mellan 20 och 200 ton per år i slaktad vikt. Därutöver gällde full avgift.

Under 2010 räckte inte anslaget till för denna modell och steg två och tre justerades därför till 2,0 gånger EU:s minimiavgift för all slakt mellan 101 och 500 enheter eller mellan 20 och 100 ton per år i slaktad vikt. Därutöver full avgift. Nedsättningen innebar 2010 att de avgifter som företagen betalade per djur låg mellan 1,0 till 15,1 gånger EU:s minimiavgift. Utan nedsättningen skulle de ha betalat mellan 1,5 och 72,3 gånger EU:s minimiavgift. Godkännandavgiften för mindre slakterier sänktes till noll.

3.3 Uppdrag till myndigheter och andra organisationer

3.3.1 Marknadsföring och kommunikation

Regeringen gav år 2009 VisitSweden, Exportrådet och Jordbruksverket i uppdrag att ta fram en kommunikationsstrategi och en kommunikationsplattform för att förmedla bilden av Sverige – det nya matlandet. Uppdraget ska resultera i att berörda aktörer, kanaler och budskap samordnas samt att gemensamma verktyg utformas så att kommunikationen bidrar till att visionens mål uppfylls.

Projektgruppen utvecklar kommunikationsstrategin under fem år. Strategin ska identifiera ett gemensamt angreppssätt, målgrupper och kanaler för kommunikationsarbetet. Strategin ska säkerställa att berörda aktörer kommunicerar de kärnvärden som är viktiga för marknadsföringen av svensk mat både nationellt och internationellt. I uppdraget ingår att fastställa en positionering för Sverige – det nya matlandet liksom att sprida kunskap om visionen till olika målgrupper och involverade aktörer inom och utanför Sverige. Kommunikationsstrategin ska innefatta de fem fokusområdena i visionen: offentlig mat, primärproduktion, förädlad mat, matturism och restaurang.

Under 2010 gjordes ett omfattande analysarbete som grund för att utveckla en gemensam kommunikationsplattform. Under 2011 fokuserades arbetet på att förankra plattformen hos olika nationella aktörer, som myndigheter, branschorganisationer med flera och att skapa ett engagemang kring visionen. Kommunikationsstrategier utvecklades också för respektive fokusområde. Under 2012 fick myndigheterna (nu även Livsmedelsverket) ett utökat uppdrag kring genomförandet av kommunikationen enligt den framtagna plattformen. Bland annat utpekades ansvariga för kommunikationen för respektive fokusområde.

Nationellt ansvarar Jordbruksverket för att kommunicera visionen gentemot aktörer inom fokusområdena Primärproduktion och Förädling. Livsmedelsverket ansvarar för kommunikationen inom området Offentlig mat. Syftet är att skapa intresse och engagemang samt att sprida information om möjligheter att söka projektmedel. Visit Sweden ansvarar för kommunikationen avseende Matturism och Restaurang.

Visit Sweden ansvarar för den internationella marknadsföringen och samordnar även sina aktiviteter med Exportrådet. Visit Sweden samordnar även uppdraget inom ramen för Matlandet med sitt uppdrag att stärka den svenska besöksnäringen. Under 2011 genomfördes också de första aktiviteterna i den internationella marknadsföringen av Sverige – det nya matlandet. Inriktningen för arbetet är att identifiera och bearbeta de 100 mest inflytelserika matskribenterna i världen samt att genomföra riktade aktiviteter på utvalda marknader.

Enligt uppgifter från Visit Sweden uppgick PR-värdet¹³ inom internationell media år 2011 till ca 120 mkr och fram till och med oktober 2012 har det totala värdet nått ca 525 mkr.

3.3.2 Upphandlingsstöd till offentliga upphandlare

Miljöstyrningsrådet fick under 2010 i uppdrag av regeringen att utveckla kriterier för upphandling av livsmedel, som ett stöd för offentliga upphandlare. Vidare har man utvecklat en webbaserad informationsportal för att förmedla mer allmänna råd och upphandlingskriterier. Miljöstyrningsrådets uppdrag bestod i att:

- öka kunskapen och kompetensen gällande offentlig upphandling av livsmedel, hjälpa upphandlande myndigheter, främst kommuner, att ställa rätts sorts krav, till exempel rörandemiljöhänsyn och djurskydd
- samordna berörda aktörer inom svensk livsmedelsupphandling och skapa synergier med andra Matlandet projekt

Genom uppdraget har Miljöstyrningsrådet kunnat bedriva ett mer aktivt utvecklingsarbete, sprida och nå ut med kriterier, delta på konferenser, bidra till samverkan etc.

3.3.3 Nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg

Livsmedelsverket fick år 2011 i uppdrag av regeringen att utveckla ett nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg. Ambitionen är att övergripande ge råd och stöd åt offentliga aktörer i måltidsverksamheter för att bidra till utveckling i dessa. Livsmedelsverket ska ha en samordnande roll i arbetet nationellt för att bidra till samsyn, samverkan och lärande kring måltidsfrågorna på olika nivåer i organisationerna. Verksamheten arbetar med fyra prioriterade punkter. För det första att höja kunskap och kompetens hos alla relevanta aktörer, från beslutsfattare till relevanta aktörer, för att förstå vikten av folkhälsa och samhällsutveckling. Den andra frågan handlar om mandat och huruvida beslutsfattare ser på måltidsfrågan som en rent ekonomisk aspekt eller vad de faktiskt får ut av investerade pengar. Tredje punkten är att visa på goda exempel för att ändra attityder och värderingar kring offentlig måltid som kan vara missvisande och oförtjänt negativa. Fjärde punkten handlar om att köken ute i landet har bra livsmedel att arbeta med för att kunna höja statusen på arbetet som utförs. Livsmedelsverket ansvarar även övergripande för kommunikationen kring fokusområdet offentlig måltid.

Uppdraget innebär att Livsmedelsverket kan samla kompetens, vara ute i landet och träffa lokala och regionala aktörer samt att man arbetat med att ta fram informationsmaterial och kunskapsunderlag.

¹³ PR-värde = annonsvärde x 2,4. Värdet avser artiklar och etermedia där Visit Sweden på olika sätt varit inblandade.

3.3.4 Övriga insatser

Avslutningsvis vill vi kommentera att det finns fler insatser som genomförts som vi av olika anledningar inte fördjupar oss i här. Det beror framförallt på att det de tillkommit i närtid och det inte finns möjlighet att följa upp eventuella resultat av insatserna. Exempel på sådana insatser är Livsmedelsverkets uppdrag att utveckla en funktion för rådgivning till livsmedelsföretag samt en förstärkning av Livsmedelsverkets roll att främja kompetensutveckling och kvalitet inom livsmedelskontrollen. Med dessa åtgärder har dock regeringen adresserat tydliga upplevda problem inom livsmedelssektorn, vilket är positivt. Vidare handlar det om aktiviteter som funnits redan innan satsningen på Sverige – det nya matlandet och att visionsarbetet inte inneburit några egentliga förändringar (till exempel myndigheternas arbete med regelförenkling samt Livsmedelsverkets och Jordbruksverkets arbete med landgodkännande för livsmedelsexport utanför EU).

3.4 Sammanfattning av portföljanalys och utfall av de insatser som genomförs

3.4.1 Projektmedel

Mängden projektstöd varierar stort mellan fokusområden. Mest stöd, mer än hälften av det totala projektmedelsstödet, går till fokusområdet förädlad mat. Denna bild har förstärkts av de nationella projektmedlen inom stödet till insatser för livsmedelssektorn, som är inriktat mot livsmedelsproduktion. Kontigo bedömer vidare att insatser inom fokusområdena matturism och restaurang i praktiken överlappar varandra, eftersom det i stort är samma typ av insatser som genomförs inom de två områdena. Projektmedel är dock mindre vanliga inom områdena offentlig mat och primärproduktion.

Utbetalningarna av projektmedel ökar kraftigt under 2010 och 2011 och fortsätter att vara höga under 2012, vilket får konsekvenser för möjligheterna att mäta effekter av insatserna då det dels är troligt att resultat inte uppstår omedelbart, dels att vi enbart kan mäta effekter av insatser fram till 2011.

Inom Landsbygdsprogrammet har cirka 70 procent av de projektmedel som beviljats och betalats ut under perioden 2007 - 2012 gått till regionala projekt, medan resterande är nationella projekt. Totalt har knappt 400 mkr beviljats i projektmedelsstöd, nationellt och regionalt. Det är emellertid inte mer än 160 mkr som hittills betalats ut till de projekt som beviljats stöd. Till detta kommer totalt ca 120 mkr till nationella projekt inom ramen för stödet till insatser på livsmedelsområdet. Vidare har drygt 25 mkr beviljats till projekt genom fiskeprogrammet.

På länsnivå har mest projektstöd gått till Västra Götaland, Skåne, Jämtland, Västernorrland, Östergötland och Gotland. I dessa regioner är projekten i genomsnitt också större än i övriga regioner, vilket beror på att det i dessa finns en stödjande struktur med koppling till de gröna näringarna, med projektägare som har resurser,

förmåga och legitimitet att driva mer storskaliga projekt som samlar olika insatser och aktiviteter på regional nivå.

De flesta insatser inom projektverksamheten är inriktade på kompetensutveckling eller att stärka samverkan mellan olika aktörer, eller andra typer av insatser av mer långsiktig karaktär som handlar om att skapa förutsättningar för utveckling. I praktiken handlar det också om många småskaliga projekt och insatser av varierande karaktär. Projekten har framförallt som syfte att skapa förutsättningar för en relativt stor grupp företag att utvecklas, snarare än att genomföra konkreta affärs- och marknadsutvecklande insatser. Detta medför betydande svårigheter att koppla resultat av enskilda projekt till visionens övergripande mål om tillväxt och nya jobb. Det innebär också att projektverksamheten är närmast omöjlig att effektutvärdera mot målen om tillväxt och nya jobb på ett samlat sätt. Dels på grund av att relevanta målvariabler saknas och dels på grund av avsaknad av kontrollgrupper till projekten. Projektverksamheten bör därför i en utvärdering betraktas som en form av kollektiv nytta för respektive bransch, som i bästa fall stärker de regionala och nationella systemen för näringslivsutveckling och innovation. Sammantaget är också det totala utbetalda projektstödet inom ramen för Matlandet, som investering betraktad blygsamt i förhållande till de totala investeringarna som görs inom jordbruket och livsmedelssektorn.

3.4.2 Företagsstöd

Direkta företagsstöd finns inom Matlandet framförallt genom Landsbygdsprogrammet. Precis som för projektstöden så har antalet beviljade företagsstöd ökat från år 2011 och det sker även följaktligen en kraftig ökning av utbetalningar av företagsstöd under 2011 och 2012. Totalt har drygt 200 miljoner kronor betalats ut under perioden 2007-2012. Ökningen av utbetalningarna under 2012 gör att en stor del av företagsstöden inte kommer att kunna utvärderas inom ramen för detta uppdrag.

Inom Fiskeprogrammet har vidare omkring 70 miljoner kronor beviljats och betalats ut till investeringar som kan bidra till ökad produktion och kvalitet, vilket ligger i linje med målen för Matlandet. Här har Kontigo dock inte tillgång till information om enskilda stöd utan enbart aggregerade data. Vi har därför inte haft möjlighet att effektutvärdera företagsstöden inom Fiskeprogrammet genom kontrafaktisk analys på företagsnivå.

Fokusområdet Förädlad mat står för ungefär 70 procent av det totala stödet som beviljats direkt till företag genom Landsbygdsprogrammet. Framförallt handlar det om stöd till olika former av investeringar i förädling av livsmedelsprodukter. Den länsvisa fördelningen av antal beviljade företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet, följer i stort fördelningen av antal företag på länsnivå.

Exportrådet driver branschprogrammet Food from Sweden som ska främja svensk livsmedelsexport, med inriktning på små- och medelstora företag. Under perioden 2009 - 2011 har Exportrådet beviljat subventioner till ett värde av totalt 10,4 miljoner kronor till företag som deltagit i olika aktiviteter och insatser.

Vidare subventioneras inom Matlandet kontrollavgifter vid småskaliga slakterier, med 12 miljoner kronor årligen. Stödet bidrar till att minska de rörliga kostnaderna för småskaliga slakterier. Detta stöd ser vi inte några möjligheter att effektutvärdera, utan en kvalitativ bedömning av detta görs.

Kontigos samlade bedömning är att företagsstöden inom Matlandet i stor utsträckning utgörs av investeringar som syftar till ökad tillväxt och export på företagsnivå samt har potential att genom detta bidra till jobbskapande i företag som tar del av stödet. Frågor som återstår att besvara är då om stöden har effekt, det vill säga bidrar till de mål som de avser att påverka samt om insatserna är tillräckliga för att nå uppsatta mål för visionen om Sverige – det nya Matlandet.

3.4.3 Uppdrag till myndigheter

Uppdragen till olika myndigheter och andra aktörer fungerar i Matlandet främst som medel för att stärka andra aktörers arbete som i sin tur kan bidra till att uppnå målen med satsningen. För detta syfte kan de vara mer eller mindre effektiva.

Att kommunicera visionen nationellt syftar till att göra visionen om Sverige – det nya matlandet känt och även visa på de möjligheter som finns att söka olika former av stöd för projektägare eller för enskilda företag till sin egen verksamhet. Kommunikationsarbetet ska också bidra till att främja samverkan mellan olika aktörer.

Det internationella marknadsföringsarbete som Visit Sweden ansvarar för ska marknadsföra Sverige som matland med syfte att öka turismen på utvalda marknader. Denna typ av aktiviteter är mycket svåra att effektutvärdera genom en kontrafaktisk ansats. Relevanta målvariabler och underlagsdata, t.ex. detaljerade data för besöksnäringen, är begränsade och att isolera betydelsen av marknadsföringen är en betydande utmaning. Vi har i denna utvärdering inga möjligheter att närmare utvärdera effekter av den internationella marknadsföringen.

Sammantaget genomförs det inom ramen för Matlandet vidare ett antal insatser för att främja kompetens inom upphandling av livsmedel samt ökad kunskap om svenska livsmedelsprodukter. Miljöstyrningsrådet har arbetat med att ta fram upphandlingsstöd och Livsmedelsverket har fått i uppdrag att nationellt främja utvecklingen inom området offentlig mat. Tillsammans med projektverksamhet inom fokusområdet så bedömer Kontigo att det sammantaget genomförts insatser som kan bidra till måloppfyllelse för offentlig mat.

3.4.4 Samlade resultat av portföljanalysen

Kontigo noterar således att förutsättningarna för att bidra till programmets övergripande måloppfyllelse varierar mellan de olika insatstyperna. Kontigo menar att projektmedlen stödjer många olika typer av insatser och i många fall sådana insatser som inte har direkt påverkan på de övergripande målen för Matlandet. Detta gör att vi inte kan förvänta oss att stödet till projektverksamhet enskilt kommer att kunna bidra till en påverkan på de övergripande målen om ökad tillväxt och nya jobb. Insatsernas utformning är också av sådan karaktär att de svårligen låter sig

utvärderas genom en kontrafaktisk ansats med kontrollgrupper, som krävs för att vi ska kunna uttala oss om effekter.

När det gäller företagsstöden är möjligheterna att utvärdera resultat och effekt större, framför allt på grund av att insatserna och målgrupperna är tydligare och mer homogena vilket ger bättre utvärderingsmöjligheter generellt. Här är problematiken snarare knuten till insatsernas begränsade omfattning i relation till verksamhetens totala storlek. Den påverkan som vi realistiskt kan förvänta oss blir därför liten, vilket i sin tur leder till en annan typ av utmaning när det gäller utvärderingen av dess effekter.

Slutligen gäller för uppdragen till myndigheterna att de även om de förefaller ha en potential att bidra till måluppfyllelse för flera av Matlandets övergripande mål, så är många av insatserna inte kvantitativt mätbara inom ramen för denna utvärdering. Det kan dels bero på deras utformning, att det inte finns målvariabler och underlagsdata som kan ligga till grund för en utvärdering, dels att insatserna påbörjats i närtid vilket gör att en utvärdering inte är relevant av det skälet.

4 Projektens resultat – en analys av projektägarnas och övriga intressenters värderingar av resultaten

I detta kapitel följer vi upp de hittillsvarande resultaten av olika insatser inom ramen för Matlandet. Vi följer indelningen från tidigare i projektmedel, företagsstöd och uppdragen till myndigheterna.

Metodologiskt grundar sig kapitlet på olika källor, dels tidigare och av andra genomförda utvärderingar, dels av oss genomförda enkätundersökningar. Nedan redovisar vi källorna något närmare:

- En enkät riktad till projekt och företag som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet. Enkäten har gått ut till totalt 130 projekt som beviljats medel (svarsfrekvens 58 %) samt 283 företag som mottagit företagsstöd (svarsfrekvens 44 %). Undersökningen har genomförts i form av webbaserad enkät baserat på tillgängliga e-postadresser till projektägare och företag som erhållit stöd.¹⁴
- En sammanställning av resultat från de årliga utvärderingar som Jordbruksverket genomför av projekt som fått medel inom stöd till insatser inom livsmedelsområdet.
- En sammanställning av resultat från en tidigare genomförd utvärdering av branschprogrammet Food from Sweden samt en sammanställning av Exportrådets egna uppföljningar av sina aktiviteter.
- En enkät riktad till kostchefer i kommunerna med syfte att samlat följa upp insatser och projekt som haft som syfte att utveckla fokusområdet Offentlig mat. Undersökningen genomfördes som en webbenkät. Enkäten har gått ut till 179 av landets kommunala kostchefer, 113 (64%) av de tillfrågade kostcheferna besvarade enkäten.

Gemensamt för dessa undersökningar är att de fokuserar på insatsernas resultat, sett ur stödmottagarens perspektiv. Syftet är dels att värdera omfattningen och betydelsen av insatsens uppnådda resultat, dels att värdera i vad mån stödet har varit avgörande för de aktiviteter som vidtagits inom projektets/investeringens ram och vilka de långsiktiga effekterna från insatsen kan förväntas bli.

¹⁴ Enkäterna till projekt och företag har även nyttjats för analysen i kapitel 7.

4.1 Projektmedel – resultat från nationella och regionala projekt¹⁵

4.1.1 Projekt inom Landsbygdsprogrammet

Projektagarna för projekten inom Landsbygdsprogrammet är till övervägande delen positiva till hur projekten har kunnat genomföras och till projektens måluppfyllelse. Bara några enstaka projekt rapporteras ha fungerat sämre än förväntat, medan omkring hälften anses ha fungerat bättre än förväntat.

Tabell 4.1 Projektledares bedömning av genomförande och måluppfyllelse. Andelar i procent (%) av samtliga svar.

Svarsalternativ	Projektets genomförande som helhet, andel (proc) som uppgav	Projektets måluppfyllelse, andel (proc) som uppgav
Mycket bättre än förväntat	25	22
Något bättre än förväntat	28	34
I linje med planen	36	31
Något sämre än förväntat	6	5
Mycket sämre än förväntat	5	5
Totalt	100	100

Källa: Egen enkätundersökning

En viktig fråga för huruvida ett projekt har genererat goda resultat eller bidragit med ett mervärde, är att resultaten blir bestående i någon mån. Det förefaller vara vanligt att projektagare arbetar med att sprida erfarenheter från projektet, vilket kan vara viktigt för att skapa ett lärande regionalt eller nationellt. Däremot är det i mindre utsträckning så att projektet bidragit till att förändra projektagarens eller andra organisationens arbetssätt.

Tabell 4.2. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om projektet efter att det avslutats? Skala 1-5 där 1=inte alls och 5=instämmer helt.

Påståenden	Medelvärde
Projektagaren har arbetat aktivt med att sprida erfarenheter från projektet till andra aktörer	3,93
Insatserna har helt eller delvis övergått i ordinarie verksamhet	3,37
Erfarenheterna från projektet har bidragit till att förändra projektagarens eller andra organisationens arbetssätt	3,04

Källa: Egen enkätundersökning

Vad är det då för slags resultat som projekten åstadkommer? Det vanligaste resultatet förefaller enligt tabell 4.3 vara att projekten bidrar till ökad samverkan mellan företag eller olika led i förädlingskedjan, eller till kunskapsutveckling i någon form. Vidare är vanliga resultat att företag utvecklat nya verksamhetsområden eller produkter. Inom

¹⁵ Vi har inte haft tillgång till information om projekt som fått stöd genom Fiskeprogrammet och har inte följt upp dessa med egen enkät då insatserna är jämförelsevis begränsade. I halvtidsutvärderingen av Fiskeprogrammet konstateras också att det är svårt att bedöma resultat av projektverksamhet, t.ex. ökad kompetens i sektorn.

primärproduktionen verkar det vara vanligare att deltagande företag förbättrat sin produktion. Projektägarna verkar ha svårare att bedöma om projekten bidragit till att nya företag startats eller om deltagande företag ökat sina intäkter eller sin lönsamhet.

Tabell 4.3. Vad ser projektledarna att projekten har bidragit till? Medelvärden baserat på skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Resultat av projektverksamhet	Primärproduktion	Förädlad mat	Matturism/Restaurang	Samtliga
Ökad samverkan mellan företag	3,8	4,3	4,4	4,1
Ökad kännedom om råvaror, produkter eller region	3,1	3,4	4,3	3,6
Företag har utvecklat nya verksamhetsområden eller produkter	3,1	3,1	3,7	3,3
Ökad samverkan mellan olika led i förädlingskedjan	2,9	3,1	3,5	3,2
Bestående mötesplatser, marknadsplatser, event etc.	2,4	2,9	3,8	3
Företag har ökat sina intäkter	3,2	2,1	3,5	3
Företag har ökat sin lönsamhet	3,2	1,9	3,4	2,9
Företag har förändrat sin produktion eller processer	3,3	2,3	2,7	2,8
Nya eller förbättrade distributions- och försäljningskanaler	2,2	2,4	3,4	2,6
Nya företag har startats	1,9	1,1	2,4	1,8
Företag har kunnat anställa mer personal	2,2	1,8	2,4	1,8
Företag har ökat sin exportmognad	1,4	1,4	2,5	1,4

Källa: Egen enkätundersökning

Vad gäller mer konkreta resultat i termer av nya företag, fler anställningar i företag och ökad lönsamhet, förefaller projektägarna i enkäten generellt inte kunna peka på sådana resultat. Detta är logiskt med tanke på att många projekt är inriktade på kompetensutveckling, att stärka samverkan eller rent av utgörs av förstudier. Det är inte självklart hur man för deltagande företag kan värdera resultat av insatser för exempelvis kompetensutveckling, ökad samverkan eller liknande. Allt detta förutsätter att företagen har förmåga att dra nytta av och tillämpa nya resurser i sina företag. En relativt stor andel av projekten ser dock att de bidragit till ökade intäkter och lönsamhet i företag.

Jordbruksverket har i samarbete med SCB utvärderat kompetensutvecklingsinsatser inom Landsbygdsprogrammet, genom en enkätundersökning som genomfördes år 2010 riktad till deltagare i kompetensutveckling i projektverksamheten.

Undersökningen avser inte specifikt Matlandets områden, men slutsatserna torde vara giltiga för Landsbygdsprogrammet i stort.

Undersökningen visar till att börja med att landsbygdsföretagen överlag är mycket nöjda med de utbildningsinsatser de har deltagit i via landsbygdsprogrammet. Hela 8 av 10 företagare är nöjda eller mycket nöjda med kompetensutvecklingsinsatserna. Ungefär 6 av 10 anser att företaget har stärkts tack vare kompetensutvecklingen. Vad gäller insatserna inom området företagsutveckling så är en slutsats att den enskilda rådgivningen förefaller leda till något mer påtagliga resultat än ett mer allmänt deltagande i kurser. Bland deltagarna i olika rådgivningsinsatser anser cirka en fjärdedel att deltagandet i ganska eller mycket hög utsträckning bidragit till att

utveckla företagets affärskontakter, produkter eller tjänster. Vad gäller deltagarna i kursverksamhet så svarar ungefär hälften så många på motsvarande sätt, rådgivning förefaller således vara mer effektivt. Bland deltagarna i rådgivningsinsatserna var det omkring tio procent som ansåg att rådgivningen i ganska eller mycket stor utsträckning bidragit till att öka omsättning eller lönsamhet företaget.

En annan viktig fråga är i vilken utsträckning som verksamheten i projekten skulle ha genomförts även utan stödet från Landsbygdsprogrammet, det vill säga finns det några dödviktseffekter som kan minska värdet av stödinsatsen. Projektstödet från Landsbygdsprogrammet förefaller vara en mycket viktig förutsättning för att projekten ska kunna genomföras och för deras omfattning. Enligt projektägarna själva är det osannolikt att insatserna skulle genomföras utan stödet, och även om detta skedde så skulle det vara i en betydligt mindre omfattning. Projektägarna anser dessutom att stödet bidrar till att projekten kan utvecklas i bredare partnerskap än vad som annars skulle vara fallet. Sannolikt är en förklaring att fler aktörer är villiga att delta om insatser finansieras med offentliga medel.

Tabell 4.4. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om betydelsen av finansieringen via Landsbygdsprogrammet för projektets genomförande? Skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Påståenden	Medelvärde
Projektets verksamhet skulle ha påbörjats även utan stödet	1,97
Projektets verksamhet hade sannolikt genomförts på liknande sätt även utan stödet	1,65
Stödet har inneburit att projektet utvecklats i ett bredare partnerskap	4,42

Källa: Egen enkätundersökning

En effektiv administration av projektstöden är en viktig del i genomförandet. Att döma av projektens svar i tabell 4.5 nedan, vilket även bekräftas i flera intervjuer, så har det funnits (i vissa fall påtagliga) problem med långa handläggningstider för utbetalning av stöd hos vissa länsstyrelser. Just problematiken med långa handläggningstider kan få svåra konsekvenser. Det påverkar vem som vågar söka som projektägare. Aktörer utan god likviditet riskerar att drabbas av finansiella svårigheter eller att avskräckas att söka, vilket kan avskräcka många mindre organisationer. Även för större aktörer så innebär det en kostnad att täcka upp för den likviditet som krävs i projekten.

Tabell 4.5. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om det stöd som projektet erhållit från Landsbygdsprogrammet? Medelvärden, skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Påståenden	Medelvärde projekt
Det var lätt att få information om stödet	3,4
Det var lätt att ansöka om stödet	3,3
Stödutbetalningar har kommit vid lämplig tidpunkt	2,7
Det var lätt att lämna erforderade uppgifter till myndigheterna	3
Stödet har förbättrat min relation till myndigheterna	3,2

Källa: Egen enkätundersökning

4.1.2 Stöd till insatser inom livsmedelsområdet

Stödet till insatser inom livsmedelsområdet följs upp och utvärderas av Jordbruksverket varje år genom en extern utvärdering. Utvärderingarna genomförs normalt genom standardiserade intervjuer med projektägarna och genom intervjuer med ett urval deltagare i projekten. Resultaten från utvärderingarna över åren har varit relativt likartade. Projektstödet syftar till att bidra till att stärka livsmedelsbranschens konkurrenskraft, underlätta företagande och bidra till tillväxt i hela livsmedelskedjan och på så sätt skapa fler arbetstillfällen.

Utvärderingarna är dock oklara kring hur projekten samlat bidrar till detta och det är svårt att, i likhet med projekten som fått stöd genom landsbygdsprogrammet, värdera hur projekten bidrar till ökade intäkter, lönsamhet eller nya arbetstillfällen.

Sammanfattningsvis visar utvärderingarna av projektverksamheten mellan åren 2008 - 2011 att projektägarna i relativt stor utsträckning känner till strategin (Matlandet) bakom stödet och dess mål. Utvärderingarna pekar vidare mot att projektens verksamhet förefaller ligga i linje med målen för strategin.

Projekten har framförallt bidragit till att skapa positiva kvalitativa resultat, exempelvis i form av bred kunskapsspridning, nya metoder och tekniker har utvecklats eller introducerats i olika verksamheter, nya nätverk och kontakter har utvecklats mellan olika aktörer som även resulterat i mer kvalitativa samarbeten.

Projektägarna och projektdeltagarna har svårt att bedöma om projekten bidragit till att skapa tillväxt och nya arbetstillfällen. Ett problem för bedömningen förefaller vara att utvärderingarna genomförs så kort tid efter avslutat projekt.

Stödet till insatser på livsmedelsområdet är efterfrågat och betydelsefullt för de organisationer som söker stödet. Stödet bedöms i utvärderingarna vara viktigt då det anses bidra till genomförandet av verksamheter som annars inte skulle blivit av. Vidare bidrar det till att projekten kan genomföras i större och bredare partnerskap

och projektgrupper än vad som varit möjligt utan stöden. Projekten främjar vidare mindre företag och verksamheter. Flera projekt hade sannolikt genomförts även utan stödet, men inte i samma omfattning.

4.2 Företagsstöd – resultat i företagens verksamhet

4.2.1 Företagsstöd inom landsbygdsprogrammet

Enkätundersökningen som riktats till företagen som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet visar att stödet i mycket hög utsträckning verkar ha bidragit till att företagen utvecklat ny verksamhet, nya produkter eller tjänster. Omkring 8 av 10 företag anger att de gjort detta efter att ha fått stöd utbetalt. Här bör kanske noteras att företagsstödens syfte är att delfinansiera just detta.

Tabell 4.6 Åtgärd i företag efter utbetalt företagsstöd fördelat efter fokusområde

Åtgärd efter stöd		Primärproduktion/ Förädlad mat	Matturism/ Restaurang
Påbörjat utveckling av nytt verksamhetsområde, produkt eller tjänst?	Ej svar	5%	0%
	Ja	78%	81%
	Nej	15%	19%
	Vet ej	2%	0%
Påbörjat försäljning av ny produkt eller tjänst?	Ej svar	7%	6%
	Ja	76%	69%
	Nej	16%	25%
	Vet ej	1%	0%

Källa: Egen enkätundersökning

En stor andel av företagarna anser att stödet bidragit till att utveckla företaget. Stödmottagarna menar vidare att stödet i stor utsträckning inneburit att företaget utvecklats snabbare och kunnat tidigarelägga utvecklingsaktiviteter (tabell 4.7).

Tabell 4.7. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om det stöd företaget fått via Landsbygdsprogrammet? Skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

	Medelvärde
Stödet har varit av avgörande betydelse för att företaget kunnat utveckla ny verksamhet, produkter eller tjänster	3,79
Stödet har inneburit att företaget kunnat tidigarelägga utvecklingen av annat verksamhetsområde, nya produkter eller tjänster	3,74
Stödet har inneburit att företaget som helhet kunnat utvecklas snabbare	4,08
Företaget hade sannolikt utvecklats på liknande sätt även utan stödet	2,5

Källa: Egen enkätundersökning

På samma sätt som det är viktigt med en effektiv administration av stöd till projekt så gäller detsamma för stödet till företag. I tabell 4.8 nedan ser vi att för företagen verkar inte problemet med långa handläggningstider av stödet vara lika påtagligt som för projekten. Företagen anser dock i relativt stor utsträckning att det varit

svårigheter att ansöka om stödet. Detta kan bero på ovana eller bristande resurser hos företagaren, eller bristande vägledning och information från myndigheterna.

Tabell 4.8. I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om det stöd som företaget erhållit från Landsbygdsprogrammet? Medelvärden, skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

	Medelvärde företag som fått stöd
Det var lätt att få information om stödet	3,4
Det var lätt att ansöka om stödet	2,7
Stödutbetalningar har kommit vid lämplig tidpunkt	3,2
Det var lätt att lämna erfordrade uppgifter till myndigheterna	3
Stödet har förbättrat min relation till myndigheterna	3,2

Källa: Egen enkätundersökning

4.2.2 Företagsstöd inom Fiskeprogrammet

För företagsstöden inom Fiskeprogrammet har Kontigo inte haft tillgång till detaljerade data över stödmottagare. Vi har därför inte kunnat göra en egen uppföljning av hur stödet använts och vilka resultat det lett till. Däremot finns det underlag till denna typ av frågor i den halvtidsutvärdering av Fiskeprogrammet som genomfördes 2011.¹⁶

Inom fokusområdet Primärproduktion har fiskeprogrammets insatser framförallt utgjorts av stöd till investeringar i vattenbruk, t.ex. skaldjursodling, matfiskodling och sättfiskodling. Utifrån halvtidsutvärderingen är det inte möjligt att dra några slutsatser om stödmottagarnas syn på resultaten av stöden i de enskilda verksamheterna. Däremot konstateras att lönsamhet och tillväxt på branschnivå inte är i nivå med målen för programmet, men att målet för produktionsvolym inom vattenbruket är uppnått. Utvärderarna menar att det behövs en bättre dialog mellan myndighet och näring samt en översyn över hur ökad lönsamhet och tillväxt kan åstadkommas för vattenbruket, exempelvis genom ett bättre tillvaratagande av idéer för att utveckla effektiva metoder och redskap inom vattenbruket.

Vad gäller stöd till insatser inom fokusområdet Förädlad mat, så konstateras i halvtidsutvärderingen att stöd exempelvis betalats ut för investeringar i maskiner som förenklar beredningen av fisk. Resultatet av stödet upplevs som mycket bra av enskilda stödmottagare, som menar att investeringarna bidragit till ökad omsättning och lönsamhet. Stödet till investeringar har varit viktigt för de små företagen. Det har vidare funnits stort intresse för stödet. Dock bygger slutsatserna här på ett mycket begränsat dataunderlag och ska tolkas med försiktighet.

¹⁶ Fiskeriverket (2011) *Halvtidsutvärdering Europeiska Fiskerifonden 2007-2013*.

4.2.3 Exportstöd

Branschprogrammet Food from Sweden har utvärderats genom extern utvärderare under 2010 för perioden 2007 - 2009. Kontigo bedömer att denna kan tjäna som en utgångspunkt för en bedömning av de insatser som gjorts. Vidare använder vi oss i bedömningen av Exportrådets egna uppföljningar av sina aktiviteter.

I utvärderingen av programmet Food from Sweden för perioden 2007 - 2009 konstateras bland annat:

Programmets styrgrupp, ansvariga i och runt projektet, Exportrådets landskontor m.fl. ger en relativt positiv bild av resultat och effekter av programmet. Framförallt finns många exempel på företag som bestämt sig för att satsa på en viss marknad, nya kontakter som skapats, nya affärsavtal, produkter som är på väg att etablera sig hos stora återförsäljare och distributörer men också företag som bestämt sig för att inte satsa på en specifik marknad. Utvärderaren konstaterar dock att exemplen blir delvis anekdotiska och lösryckta ur sina sammanhang, då intervjupersonerna delvis talar i egen sak. Intrycket är dock att Food From Swedens insatser stärkt flera medverkande svenska livsmedelsföretag i deras exportambitioner och i flera fall bidragit till ökad export.

Exportrådets egen uppföljning av aktiviteter i samband med genomförande ger även den en över lag positiv bild avseende resultaten av insatserna. I huvudsak visar sammanställningen att resultaten under 2009 i marknadssatsningarna (retailkampanjer och inköpsamarbeten) enligt den interna återrapporteringen har handlat om att företag i några fall fått in produkter i butik/ kedjor, man har i andra fall blivit listad, man har fått kontakter i kedjorna eller bara fått en möjlighet att presentera sin produkt. I vissa fall pågår kedjebearbetningen fortfarande och i några fall är insatserna nyligen startade eller bara ännu inte avslutade. Man har också haft mycket nöjda företag enligt återrapporteringen från mässorna och vid samtliga besöksresor. Insatserna har genererat kunskaper i företagen om de aktuella marknaderna och intresse för export till de olika länderna. I samtliga fall handlar det således om den typen av utfall eller resultat som kan konstateras precis efter att en insats genomförts. Utvärderaren påpekar även att exempelvis nöjdhet, "leads", kunskaper, nya kontakter inte är samma sak som faktisk export.

Utvärderarens enkätundersökning visar att de deltagande företagen generellt sett är positiva till programmet och anser att det delvis har stärkt kunskapen på olika marknader om de svenska produkterna. I en majoritet företag har insatserna gett ett bidrag (av flera) vid beslutet om man ska satsa på en specifik marknad. Företagens användning och nytta av informations- och kunskapsmaterial från Exportrådet skulle dock kunna vara högre.

Så många som 4 av 5 företag som medverkade i programmet år 2009 anger att de har knutit nya affärskontakter som ett resultat av medverkan i Food From Sweden. Vidare har hälften av företagen gått vidare och tecknat affärsavtal som ett resultat av

deras medverkan i programmet, något som utvärderaren betraktar som högt, särskilt med beaktande av att så kort tid passerat från företagens medverkan.

Utvärderaren konstaterar dock att det är troligt att en relativt stor andel av företagen deltagit i liknande aktiviteter även utan stöd från Food from Sweden, exempelvis medverkat på mässor. Ungefär hälften av företagen uppger att de "absolut" eller "kanske" hade deltagit i liknande aktiviteter även utan medverkan eller assistans från Exportrådet. Vidare finns det ett selektionsproblem i efterfrågestyrda offentliga insatser på så sätt att de i stor utsträckning lockar redan exportmogna företag med goda förutsättningar att lyckas i sin export. Mervärdet av den offentligfinansierade insatsen blir därmed svårbedömd.

Utvärderingen¹⁷ konstaterar vidare att Exportrådet bör fokusera sitt vidare arbete till de mest verksamma och efterfrågade insatserna baserat på de uppföljningar som löpande görs. Som en förlängning av detta menar utvärderaren vidare att mindre resurser bör läggas på OH-kostnader och en ökande andel av finansieringen ska läggas på direkta insatser. Kontigo uppfattar också att dessa åtgärder vidtagits i programmet från 2011.

Uppföljningarna av 2011 års aktiviteter inom Food from Sweden visar, i likhet med utvärderingen av programmet från 2010, att deltagande företag generellt är nöjda med sitt deltagande och överlag ser resultat av detta i sin verksamhet.

Tabell 4.9. Resultat av medverkan i Food from Sweden's aktiviteter för deltagande företag

Resultat	Inköps-samarbeten	Match-making	Aktivt Säljstöd	Mässor
Företagets produkter stärkts på den aktuella Exportmarknaden	53%	87%		
Knutit nya/upprätthålla gamla affärskontakter	71%	87%		81%
Stärkt företagets beslut att satsa/inte satsa på den specifika marknaden	35%	69%	100%	68%
Kommersiellt värde i insats	59%	83%		95%
Skrivit nya affärsavtal			50%	82%

Källa: Exportrådet

4.3 Uppdragen till myndigheter – resultat av insatser inom fokusområdet Offentlig mat

Kontigo har här försökt att analysera och värdera resultatet av de olika insatserna i form av eventuell påverkan på eller förändring av kommunernas arbete med offentlig mat, baserat på en enkätundersökning till kostchefer i landets kommuner. De insatser vi fokuserat vår utvärdering till är Miljöstyrningsrådets arbete,

¹⁷ Sweco Eurofutures (2010) *Utvärdering av Food from Sweden 2007-2009*.

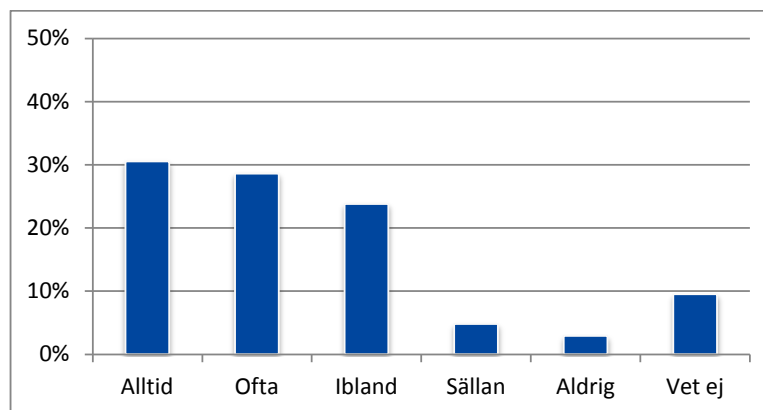
Livsmedelsverkets arbete samt, i den mån detta är möjligt, den samlade projektverksamhet som fått stöd genom Matlandet.

4.3.1 Miljöstyrningsrådet

Miljöstyrningsrådet har inom ramen för Matlandet bl.a. utarbetat upphandlingskriterier för offentlig upphandling av livsmedel, byggt upp en webbaserad informationsportal kring upphandling samt på olika sätt verkat för att främja en kunskapsuppbyggnad inom upphandlingsområdet.

En fråga är då i vilken utsträckning som kommunerna använder de upphandlingskriterier och råd som Miljöstyrningsrådet tagit fram. De nya upphandlingskriterierna förefaller vara väl kända bland kostcheferna. Kriterierna förefaller också användas i stor utsträckning. Var tionde svarande uppger att de inte vet om man använder kriterierna i sina upphandlingsunderlag. Ytterligare en mindre andel säger att de sällan eller aldrig använder kriterierna. Fler än hälften av kommunerna anger att de ofta eller alltid använder Miljöstyrningsrådets kriterier vid upphandling av livsmedel.

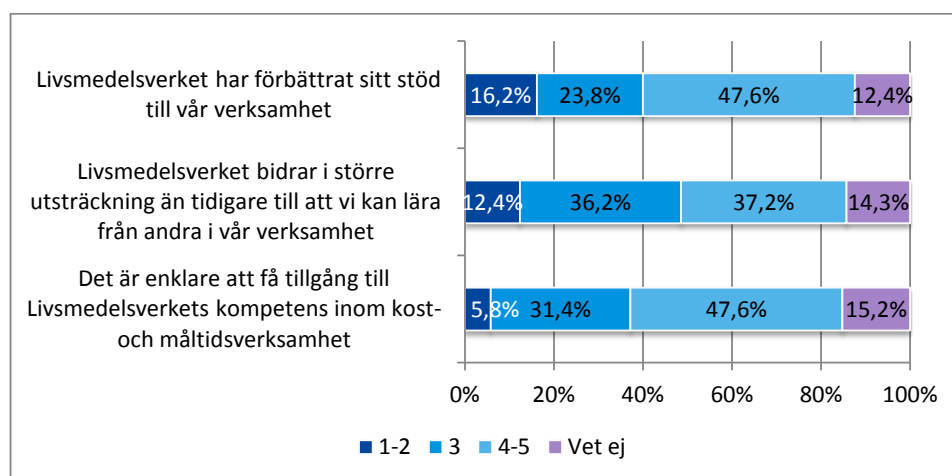
Figur 4.1. Använder kommunen Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för livsmedel vid utformning av upphandlingsunderlag?

Källa: Egen enkätundersökning

Även Livsmedelsverkets arbete med att utveckla ett Nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg är relativt välkänt bland kostcheferna. Hälften av dem känner väl till verksamheten och ytterligare 20 procent säger sig delvis känna till verksamheten. Verksamheten startade under 2011 och innebär en förstärkning av Livsmedelsverkets tidigare arbete på området, framförallt när det gäller dess pådrivande och samordnande roll. Ungefär hälften av kommunerna instämmer i påståenden (har angett 4 eller 5 på en femgradig skala) om att Livsmedelsverket förbättrat sitt stöd till verksamheten och att det är enklare att få tillgång till myndighetens kompetens.

Figur 4.2 I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om hur kommunens samverkan med Livsmedelsverket förändrats de senaste två åren? (Skala 1-5 där 1=inte alls och 5=instämmer helt)

Källa: Egen enkätundersökning

Resurser inom Matlandet har finansierat ett relativt stort antal projekt som på olika sätt syftar till att främja små- och medelstora företags deltagande i offentlig upphandling inom livsmedelsområdet, dels via Landsbygdsprogrammet, dels via Stöd till insatser på livsmedelsområdet. I enkäten till kommunernas kostchefer uppger knappt hälften, 45 procent, att kommunen under de senaste tre åren deltagit i eller på egen hand genomfört ett externt finansierat projekt med syfte att utveckla kost- och måltidsverksamheten eller upphandlingen av livsmedel. Vi kan dock inte säga om finansieringen för dessa insatser också kommer genom Matlandet.

För att kunna arbeta mer strategiskt med kvalitetsarbete och upphandling av livsmedel, är en kost- eller livsmedelspolicy ett viktigt instrument. Ungefär 60 procent av kommunerna har en sådan. Knappt 40 procent av de svarande kommunerna har antagit en policy under år 2010 eller senare. En relativt stor andel har alltså en mycket aktuell policy. Att kommunen har deltagit i eller drivit egna projekt med syfte att utveckla kost- och måltidsverksamheten eller upphandling av livsmedel, påverkar dock inte sannolikheten att man har antagit en policy år 2010 eller senare.

Det finns ett antal åtgärder som främjar små- och medelstora företags möjligheter att delta i offentliga upphandlingar. Dessa är exempelvis upphandling av olika varugrupper för sig, att man delar upp upphandlingar i mindre enheter, att man separerar transporter från upphandling av livsmedel samt att man i god tid informerar om kommande upphandlingar.¹⁸ Tabellen nedan visar på i vilken utsträckning kommunerna tillämpar sådana åtgärder. Det är vanligt att kommunerna informerar i god tid och att man upphandlar olika produkter var för sig. Det förekommer också relativt ofta att man delar upp upphandlingarna i mindre enheter för att underlätta för små och medelstora företag att delta. Jämfört med för tre år sen

¹⁸ Se t.ex. LRF (2010) *Ställ krav – Upphandling av livsmedel i offentlig sektor*.

menar omkring hälften av de svarande att de oftare gör så idag när det gäller upphandlingen av olika varugrupper för sig eller uppdelade upphandlingar på andra sätt.

Tabell 4.10 Användning av upphandlingsmetoder för att främja deltagande för små och medelstora företag i offentlig upphandling

Metod	Medelvärde*	Andel (%) kommuner som anger "Görs oftare idag än för tre år sedan"
Upphandlar olika varugrupper eller produkter var för sig	3,97	57%
Delar upp upphandlingen i mindre geografiska eller administrativa enheter	2,79	41%
Separerar transporter från upphandling av livsmedel	1,61	14%
Informerar i god tid om kommande Upphandlingar	4,52	23%

Källa: Egen enkätundersökning

* Medelvärde baserat på skalan 1-5 där 5=alltid, 4=ofta, 3=ibland, 2=sällan och 1=aldrig.

I tabellen nedan analyseras frågan om Miljöstyrningsrådets utarbetade upphandlingskriterier påverkar kommunernas upphandling av livsmedel. Vi gör här ett enkelt statistiskt test om de kommuner som angett att man alltid eller ofta använder sig av Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier upphandlar annorlunda, än de kommuner som använder kriterierna mer sällan. Det framkommer då att kommuner som alltid eller ofta använder sig av upphandlingskriterierna från Miljöstyrningsrådet, i större utsträckning än andra upphandlar olika varugrupper för sig. I övriga delar såg vi inga statistiskt säkerställda samband med hur ofta man använder sig av kriterierna.

Tabell 4.11 Skillnad i upphandlingsmetoder beroende av kommunens användning av MSR:s upphandlingskriterier. Medelvärde baserat på skalan 1-5 där 5=alltid, 4=ofta, 3=ibland, 2=sällan och 1=aldrig.

Upphandlingsmetod	Användning av upphandlingskriterier	Medelvärde	Antal svarande
Upphandlar olika varugrupper eller produkter var för sig	Använder ofta/alltid upphandlingskriterier	4,18*	61
	Sällan/aldrig upphandlingskriterier	3,45	47
Delar upp upphandlingen i mindre geografiska eller administrativa enheter	Använder ofta/alltid upphandlingskriterier	2,68	62
	Sällan/aldrig upphandlingskriterier	2,53	47
Separerar transporter från upphandling av livsmedel	Använder ofta/alltid upphandlingskriterier	1,66	61
	Sällan/aldrig upphandlingskriterier	1,35	46
Informerar i god tid om kommande upphandlingar	Använder ofta/alltid upphandlingskriterier	4,32	60
	Sällan/aldrig upphandlingskriterier	4,09	46

* Signifikans på 95% nivå.

Kommunerna fick även bedöma i vilken utsträckning de anser att kommunens arbete förbättrats eller stärkts de senaste tre åren. Kommunerna uppger då att man har utvecklat sin kompetens inom upphandling av livsmedel och att man ställer högre kvalitets- och miljökrav i upphandlingar. Det förefaller finnas ett statistiskt samband mellan å ena sidan denna utveckling och huruvida kommunen har deltagit i externt finansierade projekt eller inte. Analysen visar att de kommuner som deltagit i sådana projekt anser sig i större utsträckning än andra kommuner ha förbättrat detta i sina verksamheter i detta avseende.

Tabell 4.12. Sambanden mellan utveckling i kommunens kost- och måltidsverksamhet och att ha deltagit i eller drivit projekt de senaste tre åren

I vilken utsträckning instämmer du i följande påståenden om utvecklingen de senaste tre åren i kost- och måltidsverksamheten? (Skala 1-5, 1=inte alls och 5=helt och fullt)	Drivit eller deltagit i projekt	Medelvärde	Antal svarande
Kommunen har ökat sin kompetens om upphandling av livsmedel	Ja	4,32*	47
	Nej	3,71	51
Kommunen ställer högre kvalitets- och miljökrav i upphandling av livsmedel	Ja	4,28	47
	Nej	3,90	51
Intresset hos ansvariga politiker för kvalitet i mat som serveras i kommunen har ökat	Ja	3,80	46
	Nej	3,45	51
Kommunen har förbättrat förutsättningarna för små- och medelstora företag att delta i upphandling	Ja	4,00*	47
	Nej	3,47	51
Kommunen har ökat sin samverkan och erfarenhetsutbyte med andra kommuner inom frågor som rör upphandling	Ja	4,04	47
	Nej	3,76	51

Källa: Egen enkät. * Signifikans på 95% nivå

4.4 Sammanfattning av resultat av insatser

4.4.1 Projektstöd

Projektstöden bidrar framförallt till kvalitativa resultat, exempelvis i form av kompetens- och kunskapsutveckling, ökad samverkan och nya samarbeten samt förändringar i användning av metoder och processer i produktionen. Projektägarna bedömer att projekten i mindre utsträckning påverkat deltagande företags omsättning eller lönsamhet. Det förefaller också som att det är i de rådgivningsorienterade projekten som de positiva erfarenheterna varit tydligast.

Projektägarna själva uppger att projekten har varit av stor betydelse för huruvida projekten över huvudtaget skall bli av. Man menar också att stödet medfört att projekt kunnat genomföras i bredare partnerskap än som annars varit möjligt.

4.4.2 Företagsstöd

Företagsstöden förefaller ha en mer konkret inverkan på företagens verksamhet jämfört med projektstöden. Företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet förefaller t.ex. leda till att investeringar till gagn för utveckling av nya tjänster och produkter faktiskt genomförs. Exportstödet verkar också bidra till konkreta resultat i form av t.ex. nya affärskontakter och affärsavtal. Effekterna av företagsstöden återkommer vi till i vår effektmätning i kapitel 6.

4.4.3 Regeringsuppdrag till myndigheter och andra aktörer

Kontigo kan konstatera att insatserna är relativt välkända i kommunerna. Många har också tagit del av de resurser som Matlandet tillfört. En relativt stor andel av kommunerna uppger vidare att man ändrat sitt sätt att arbeta med upphandling under de senaste åren. De kommuner som ofta eller alltid använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier, delar oftare än andra kommuner upp upphandlingen i mindre delar, vilket främjar små- och medelstora företags förutsättningar att delta i offentlig upphandling.

De kommuner som deltagit i eller själva drivit externt finansierade projekt anser sig i större utsträckning än andra kommuner ha förbättrat förutsättningarna för små- och medelstora företag att delta i offentlig upphandling. Dessa bedömer också i större utsträckning att man förbättrat sin kompetens inom upphandlingsområdet. Dock kan vi inte säga att det är ett kausalt samband.

4.4.4 Sammanfattande analys

Detta kapitel visar på relativt goda erfarenheter för de delar av insatserna där Kontigo bedömt det som svårt att genomföra en kvantitativt orienterad utvärdering av resultat och effekter.

Mest konkreta resultat har vi kunnat identifiera från de insatser som är knutna till företagsstöden och de olika myndighetsinsatserna. När det gäller företagsstöden ser vi att medlen verkar ha använts som avsett, dvs. att stöden leder till utvecklingsinriktade insatser i företagen. Även de företagsstöd som rör Exportrådets

insatser via Food From Sweden får genomgående positiva omdömen från de som fått del av insatserna.

Även från de insatser som genomförts inom ramen för myndighetsuppdragen ser vi exempel på vad som förefaller vara konkreta resultat. Mest tydligt förefaller detta vara för stödet rörande kommunernas upphandling av livsmedel och de insatser som genomförts via Miljöstyrningsrådet.

Projektverksamheten är den delen som kanske uppvisar de minst tydliga eller minst konkreta resultaten. Ofta är de resultat som refereras av karaktären ”ökad kunskap” och ”nya kontakter”, medan man har svårare att peka på resultatens mer konkreta påverkan på målen för Matlandet eller dess enskilda fokusområden.

I flera av dessa delar har de berörda också fått bedöma stödinsatsernas betydelse för om verksamheterna verkligen skulle genomförts utan stöden eller inte. Detta är förstås en viktig fråga i alla sammanhang som rör olika typer av offentligt stöd. Det förefaller som att stödets betydelse är som störst i projektverksamheten, medan den är mindre inom ramen för de olika företagsstöden. Detta överensstämmer också med balansen mellan den offentliga och privata finansieringen

Det finns flera sätt att tolka dessa resultat på. Antingen kan man tänka att en insats som lockar privat finansiering är attraktiv och att den privata finansieringen är ett tecken på att andra parter än staten också är beredda att bidra till genomförandet. Eller så kan man se det som att detta ökar risken för att statens pengar används för att subventionera en investering eller utveckling som ändå skulle kommit till.

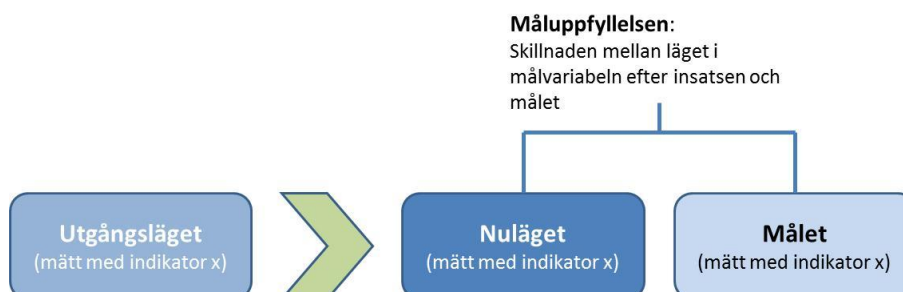
Det finns inget enkelt svar på detta dilemma. En ledstjärna bör vara att statens resurser skall användas där privata resurser inte investeras. Detta kan dock förstås både vara i form av att stå för hela (eller nästan hela) finansieringen i ett nyskapande projekt där många är vinnare men där resultaten kommer först på längre sikt. Men det kan också vara att bistå med den lilla och avgörande delen för att en privat investering skall få en av samhället önskvärd riktning eller nivå. Det finns inget i analysen av resultaten i detta kapitel som skulle tyda på att Matlandets olika stöd i någon större omfattning skulle strida mot denna princip.

5 Måluppfyllelse för Matlandet

I detta kapitel görs en mätning av måluppfyllelsen för de mål som formulerats för visionen om Sverige – det nya matlandet. Till visionen har formulerats dels ett antal övergripande mål och dels mer detaljerade mål för respektive fokusområde. I kapitel 2 konstaterade vi att förutsättningarna för att mäta måluppfyllelse för samtliga mål varierar. Detta beror på att målen i vissa fall är formulerade på ett sätt så att de svårigen låter sig mätas och i andra fall att det saknas mätbara indikatorer. Kontigo har därför i efterhand vidareutvecklat några av målen och även i viss mån använt andra indikatorer eller metoder för att mäta måluppfyllelse (se kapitel 2).

Figuren 5.1 nedan illustrerar vad utvärderingen av måluppfyllelsen innebär.

Figur 5.1 Utvärdering av måluppfyllelse

I en utvärdering av måluppfyllelsen av ett program är det tre saker som bör stå i fokus. För det första frågan om målet som sådant är uppnått eller ej. Är målet korrekt formulerat och kopplat till en indikator med tillgängliga data är detta vanligen en enkel uppgift. För det andra handlar det också om att säga något huruvida målet är relevant, dels i förhållande till eventuella mål på en mer övergripande nivå, dels också för de insatser och resultat som dessa kan förväntas producera. Det vill säga kan vi förvänta oss att insatserna verkligen har en påverkan på målet. För det tredje handlar det om huruvida målets nivå är realistisk i förhållande till insatsernas resultat. Dessa båda senare aspekter är ofta betydligt svårare att bedöma och behöver för att kunna besvaras också ofta kompletteras med en effektutvärdering. Det vi gör i detta kapitel är att i kvalitativa termer bedöma målens relevans och realism mot denna bakgrund.

Rent allmänt kan vi då konstatera att målen för Matlandet, är ambitiösa. Insatserna förväntas bidra till att skapa 20 000 nya jobb och öka tillväxten på landsbygden och i småorterna. Är det då rimligt att förvänta sig att visionen, eller snarare de insatser som genomförs med resurser från framförallt Landsbygdsprogrammet och statsbudgeten, kan bidra till att nå dessa mål? Det är sannolikt svårt att tänka sig att Matlandet kommer att spela en avgörande roll för hur utvecklingen av dessa övergripande mål kommer att se ut fram till 2020. Sannolikt spelar andra faktorer en större roll. På samma sätt resonerar vi i detta kapitel kring de olika målen för respektive fokusområde.

Detta förstärker också behovet av att i förlängningen fortsätta att utforma insatser så att de också kan utvärderas utifrån ett effektperspektiv.

5.1 Ökad sysselsättning och ökad tillväxt på landsbygden?

Inledningsvis ska vi här diskutera måluppfyllelsen för de övergripande målen för Matlandet. Dessa är:

- 20 000 nya jobb ska skapas till 2020.
- Tillväxten ska öka på landsbygden och i småorterna.
- *Det ska vara enkelt, lönsamt och roligt att vara företagare.*
- *Ökad livskvalitet på landsbygden och i småorterna.*
- *Ökad kvalitet i mat (i alla led) som serveras och produceras.*

De tre sistnämnda (*kursiv stil ovan*) har vi i kapitel 2 bedömt mera har en strategiskt riktningsgivande innebörd och vi avser därför inte mäta måluppfyllelse för dessa här. Detta eftersom de är subjektiva till karaktären och det har inte gjorts några försök att definiera eller precisera dem eller fastslå något slags utgångsläge genom en s.k. baslinjeundersökning. Vi fokuserar därför de två första övergripande målen, som vi formulerat om som:

Mål: Nya jobb och ökad tillväxt på landsbygden och i småorterna

Målen handlar om att skapa nya arbetstillfällen samt ökad tillväxt på landsbygden och i småorterna. Det är inte självklart hur vi ska tolka och därmed mäta utvecklingen i dessa mål. Ska arbetstillfällen också skapas på landsbygden där tillväxten ska öka eller kan arbetstillfällena skapas var som helst, men i de branscher som Matlandet avser att stödja? Är det netto eller brutto som avses?

Kontigo har först valt att studera sysselsättningsutvecklingen dels på landsbygden och dels i de branscher som stöds genom Matlandet.

Tabell 5.1 visar utvecklingen för antal sysselsatta på landsbygden utifrån Jordbruksverkets kommungruppsindelning. Endast kommuner som klassas som landsbygd och gles landsbygd ingår i statistiken. Antalet sysselsatta har legat på en i princip konstant nivå runt 1,5 miljoner personer under perioden 2008-2011. En marginell ökning har dock skett i både kommuner som klassas som gles landsbygd och även i kommuner som klassas som landsbygd. Det förefaller ske en återhämtning i sysselsättningen under 2011, efter en minskning 2008-2010. Detta kan dock vara en "registereffekt", då SCB ändrat sina metoder att identifiera sysselsatta i RAMS år 2011. Detta medför generellt att fler äldre (65+ år) räknas som sysselsatta och i synnerhet inom de areella näringarna, vilket sammantaget innebär att denna registereffekt är som störst på landsbygden.

Tabell 5.1 Antal sysselsatta i landsbygdskommuner år 2007-2011

Område	2008	2009	2010	2011	2008-2011 (%)
Gles landsbygd	130 262	125 230	127 355	132 263	2%
Landsbygd	1 363 243	1 306 533	1 330 861	1 364 348	0%
Totalt	1 493 505	1 431 763	1 458 216	1 496 611	0%

Källa: SCB (RAMS)

Om vi istället riktar uppmärksamheten mot sysselsättningsutvecklingen i olika branscher¹⁹, ser vi att det generellt varit en positiv utveckling i de branscher som Matlandet syftar till att utveckla, med undantag för livsmedelsindustrin. Vi vill dock poängtera att en stor del av hotell- och restaurangbranschen är lokaliserad till områden som inte nås av landsbygdsstöden, som är den dominerande stödformen inom ramen för Matlandet. Noteras bör också att det är till insatser inom livsmedelsförädling som klart mest stöd betalats ut inom ramen för Matlandet (dock kan denna förädling vara gårdsbaserad och företagen klassificeras då ofta som jordbruksföretag). Utvecklingen för hela näringslivet är svagt negativ under perioden. Primärproduktionen samt hotell- och restaurangnäringen förefaller ha klarat finanskrisen bättre än många andra sektorer. Totalt sett har således sysselsättningen i de branscher som Matlandet syftar till att stödja ökat kraftigt under perioden 2008-2010.

Tabell 5.2 Antal sysselsatta i utvalda branscher år 2008-2010

Bransch	2008	2009	2010	2008-2010
SNI 01 Jordbruk	39 972	40 862	43 190	3 218 (8%)
SNI 03 Fiske	942	1 078	1 115	173 (18%)
SNI 10 Livsmedelsindustri	55 293	53 970	53 383	-1 910 (-3%)
SNI 55-56 Hotell & Restaurang	125 875	127 220	136 426	10 551 (8%)
Hela näringslivet	4 406 789	4 280 743	4 392 720	-14 069 (0%)

Källa: SCB (RAMS)

Tillväxtnålet mäter vi här med hjälp av lönesummor, då siffror för den s.k. bruttoregionprodukten (BRP) inte finns tillgängliga efter 2008. I tabell 5.3 redovisas utvecklingen för lönesummorna därmed som en uppskattning av tillväxten i gles- och landsbygdsområden. Då ingen statistik finns tillgänglig för år 2011 redovisas endast perioden 2008-2010. Det kan konstateras att de totala lönesummorna i reala priser har minskat något under denna period. Minskningen har skett både i kommuner som klassas som landsbygd och gles landsbygd.

¹⁹ Data fördelat efter bransch finns bara tillgängligt fram till 2010 på denna SNI-nivå. Data rör sysselsättning i hela riket och inte enbart på landsbygden.

Tabell 5.3. Total lönesumma (mnkr) för landsbygdskommuner år 2008-2010. 2010 års priser.

Område	2008	2009	2010	2008-2010 (%)
Gles landsbygd	37 584	36 828	36 685	-2%
Landsbygd	405 735	396 408	392 142	-3%
Totalt	443 320	433 237	428 828	-3%

Källa SCB.

Den utveckling som speglas i tabellerna ovan pekar i lite olika riktningar i förhållande till de övergripande målsättningarna för Matlandet med nya arbetstillfällen och tillväxt på landsbygden. Vad gäller sysselsättningen så har vi nolltillväxt totalt sett mellan 2008-2011 om vi mäter utvecklingen på landsbygden, medan vi å andra sidan ser en stark sysselsättningsutveckling i de branscher som Matlandet syftar till att stödja, livsmedelsindustrin undantaget. Tillväxten mätt som total lönesumma uppvisar en svagt minskande trend år 2008-2010.

Är då målen om nya arbetstillfällen och tillväxt på landsbygden relevanta och realistiska? Det förefaller å ena sidan rimligt att de insatser som vi genomför inom ramen för Matlandet skall ha potential att påverka såväl sysselsättning som tillväxt. Samtidigt skall man komma ihåg att många av insatserna endast har en indirekt potentiell påverkan på tillväxten och att insatserna många gånger är småskaliga. Å andra sidan är det många faktorer som bidrar till att utvecklingen, åtminstone i vissa avseenden, gått i en motsatt riktning under senare tid. Därför framstår kanske inte målen som helt realistiska.

Vi återkommer också till frågan i kapitel 6. Där indikerar en del av undersökningen att det faktiskt finns ett samband mellan insatserna och vissa tillväxtfaktorer i de ingående branscherna. Men de mätbara sambanden är svaga och effekten i den mån den finns mycket mer begränsad.

5.2 Offentlig mat

Fokusområdet Offentlig mat skiljer sig från de övriga. Den offentliga sektorn fungerar som upphandlare av livsmedel och utgör som sådan en betydande marknad och även kravställare gentemot leverantörsledet. Insatserna inom detta fokusområde skiljer sig därför också från övriga. De mål som mäts i utvärderingen för detta fokusområde är:

- Fler små och medelstora företag deltar i och vinner kontrakt i offentlig upphandling
- Ökad kvalitet i mat inom den offentliga sektorn

Det är inledningsvis viktigt att här poängtera att det inte är självklart hur dessa mål ska följas upp och mätas, framförallt gäller detta målet om ökad kvalitet i mat inom offentlig sektor.

Mål: Fler små och medelstora företag deltar i och vinner kontrakt i offentlig upphandling

Den nationella enkätundersökningen Företagens villkor och verklighet genomförs vart tredje år av SCB på uppdrag av Tillväxtverket. I denna finns frågor som rör små och medelstora företags deltagande i offentlig upphandling. Kontigo har gjort en specialbeställning av data från undersökningen för att få en bild av eventuella förändringar i deltagandet under den tidsperiod som Matlandet har pågått, dvs. mellan åren 2008-2011. Vi har i beställningen varit tvungna att slå ihop livsmedelsbranscherna; livsmedelsindustrin, partihandel med livsmedel samt restaurangnäringen. Tyvärr förändras SNI-kodsindelningen mellan åren, vilket gör att siffrorna inte är helt jämförbara. Kontigo kan därför inte bedöma om den svaga ökning av andelen företag som deltar i offentlig upphandling som kan observeras är signifikant eller inte.

Tabell 5.4 Andel (%) företag inom livsmedelssektorn som deltar i och får kontrakt i offentlig upphandling år 2008 och 2011

	År 2008*	År 2011**
Deltagit i offentlig upphandling	5%	8%
Har fått kontrakt i offentlig upphandling	4%	5%

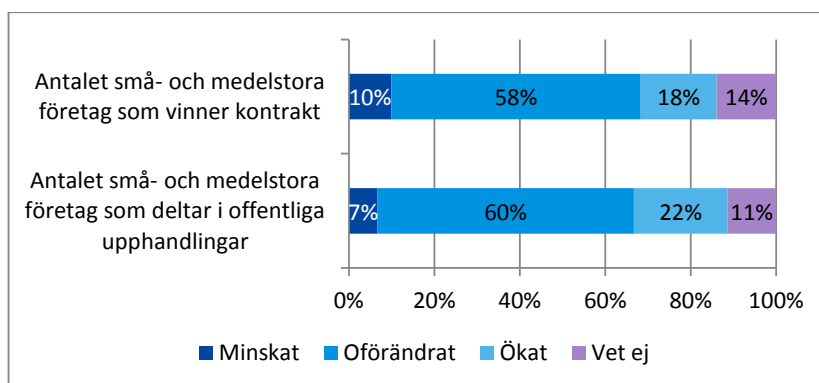
Källa: Företagens villkor och verklighet

*Företag inom SNI 15, 55, 513 enligt SNI2002.

**Företag inom SNI 10, 55, 56, 463 enligt SNI 2007

Ytterligare underlag för bedömningen av måluppfyllelse får vi i den enkätundersökning som Kontigo genomfört riktad till kostchefer i kommunerna. Omkring 20 procent av kostcheferna i undersökningen upplever att antalet små- och medelstora företag som deltar i och vinner offentliga upphandlingar inom ramen för kommunens upphandling av livsmedel har ökat.

Figur 5.1. Kommunernas kostchefers uppfattning om små- och medelstora företags deltagande i offentlig upphandling av livsmedel i kommunen de senaste tre åren

Källa: Egen enkätundersökning

En samlad bedömning av måluppfyllelsen kan beskrivas ungefär såhär: det finns vissa, men osäkra, indikationer på att små- och medelstora företag inom

livsmedelsbranscherna ökat sitt deltagande i offentlig upphandling. Detta tyder på att målet såsom det är formulerat är på väg att infrias. Att närmare beskriva hur många fler företag som deltar och vinner i offentliga upphandlingar är dock inte möjligt.

Vi bedömer dock att målet som sådant är relevant, dvs. det finns åtgärder som har potential att påverka målet och det finns sannolikt en koppling mellan målet och en ökad tillväxt och sysselsättning på landsbygden där man kan förmoda att flera av dessa små och medelstora företag finns. Sannolikt finns också en koppling till de strategiska inriktningsmålen. Målet är inte preciserat, dvs. det anges inte hur många fler små och medelstora företag som skall vinna kontrakt. Därmed är målet också sannolikt att betrakta som realistiskt givet de insatser som faktiskt görs och givet en allmän uppmärksamhet på frågan, även om det också finns krafter som verkar i motsatt riktning.

Kontigo noterar att det inte är möjligt att direkt mäta vilka effekter insatserna inom Matlandet haft i detta avseende, även om sambandsanalysen i kapitel 3 indikerade ett visst samband i några avseenden.

Mål: Ökad kvalitet i mat inom den offentliga sektorn

Utgångspunkten för att utvärdera detta mål var att undersöka om det finns studier eller undersökningar som kan bidra med information kring detta område. Det närmaste sådana studier vi kommer är så kallade Nöjd-kund-undersökningar (NKI). NKI för äldreomsorgen redovisas i tabell 5.5 nedan uppdelat på hemtjänst och särskilt boende. NKI för särskilt boende har ökat mellan 2008 - 2011, medan det är oförändrat för hemtjänsten. Det är svårt att här göra någon djupare tolkning än så av resultatet, men vi kan konstatera att maten är en av de faktorer som får lägst indexvärde av de som studeras i undersökningen.

Tabell 5.5. Nöjd-kund-index (NKI) för äldreomsorgen på riksnivå

Äldreomsorg	2008	2010	2011
Hemtjänsten	65	66	66
Särskilt boende	54	63	61

Källa: Socialstyrelsen

Vad gäller kostnaderna för skolmat per elev för perioden 2008-2011 så ökar dessa med 13 procent under denna period. Det är återigen svårt att göra någon egentlig tolkning av detta utifrån ett kvalitetsperspektiv.

De indikatorer, kostnader för skolmat samt NKI för äldreomsorgen, som man identifierat och knutit till målet, har enligt Kontigo ett begränsat värde för att uttala sig om måluppfyllelsen när det gäller kvaliteten i mat inom den offentliga sektorn. Vi har i arbetet med utvärderingen inte funnit några undersökningar som vi bedömer i nuläget på ett bra sätt kan bidra till att utvärdera måluppfyllelsen. Däremot görs insatser för att på nationell nivå förbättra kvalitetsmätningar med hjälp av indikatorer inom detta område i skolan, t.ex. genom Skolmat Sverige som genomfört

en pilotundersökning under 2011, men inte för t.ex. äldreomsorgen eller sjukvården. Kontigo bedömer att den undersökning med nationell ansats som utvecklats och genomförs i projektet Skolmat Sverige, har stor potential att öka kunskapen om kvaliteten inom måltiden i skolan och följa utvecklingen över tid.

Vad gäller konkreta insatser för att påverka måluppfyllelsen så ser vi framförallt insatser (ofta i form av projekt) på kommunnivå och inte minst mot skolan, medan vi bedömer att det i andra delar av omsorgen och framförallt inom sjukvården, finns en stor utvecklingspotential.

När det gäller frågan om målens relevans och realism så menar vi att Matlandet förvisso har flera insatser som är riktade mot den offentliga maten, och då särskilt när det gäller de små företagens möjligheter att leverera offentlig mat. Indirekt finns därför en möjlig påverkan. Vad gäller insatser för att påverka kvaliteten i den offentliga maten eller arbetet med att utveckla detta, så finns en del insatser i form av framförallt projekt riktade mot kommuner och främst skolan, men även främjandeinsatser via Livsmedelsverket. De verktyg som Matlandet har är sannolikt endast i mindre utsträckning anpassade och dimensionerade för att direkt påverka detta mål. Ansvar och mandat att driva och direkt påverka i dessa frågor ligger framförallt på kommuner och landsting. Frågorna om kvalitet i måltidsverksamheten och upphandling av mat och livsmedel konkurrerar här med alla andra verksamhetsmål och krav till följd av lagstiftning och förordningar i dessa organisationer. Målens realism är vidare svårt att uttala sig om då målen inte är kvantifierade på sådant sätt.

5.3 Primärproduktion

Vi har i portföljanalysen i kapitel 3 sett att jämförelsevis få och småskaliga insatser genomförs inom ramen för Matlandet är riktade mot fokusområdet Primärproduktion.²⁰ De mål som mäts i utvärderingen för detta fokusområde är:

- Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka
- Ökad produktion och ökad lönsamhet inom primärproduktionen
- Minskad administrativ börda för företagen
- Fler sökande till "gröna utbildningar"

Mål: Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka

En stor utmaning inom primärproduktionen är att medelåldern bland de verksamma är hög. Den viktigaste faktorn för att åstadkomma en generationsväxling är sannolikt goda förutsättningar att försörja sig som primärproducent.

²⁰ Detta kan delvis bero på hur Jordbruksverket valt att klassificera olika former av stöd inom Landsbygdsprogrammet. En mängd insatser riktade mot primärproduktionen genomförs inom ramen för Landsbygdsprogrammet, men bara en bråkdel klassificeras som insatser inom Matlandet.

I vilken utsträckning som primärproducenter uppger att de trivs med sitt yrkesval, kan sägas ge en indikation på hur det övergripande målet om att det ska vara enkelt, roligt och lönsamt att vara företagare, ska värderas. En indikator på detta är andelen av LRF:s medlemmar som rekommenderar unga att bli lantbrukare eller arbeta inom näringen. Vi kan se att andelen som rekommenderar detta har legat relativt stabilt kring 70 procent de senaste åren. Vi kan därför inte, med utgångspunkt i denna indikator, säga att fler primärproducenter trivs med sitt yrkesval. Man kan därför inte säga att detta mål utifrån denna indikator är på väg att uppnås.

Tabell 5.6. Andel (%) lantbrukare som rekommenderar unga att bli lantbrukare eller arbeta inom näringen

	2008	2009	2010	2011
Andel (%)	72 %	68 %	70 %	71 %

Källa: LRF

Målet är relevant ur så motto att det är en viktig faktor för branschens långsiktiga utveckling. Men frågan är hur relevant det är i förhållande till de insatser som ingår i Matlandet? Det saknas insatser som direkt arbetar för att påverka detta mål, så målets relevans måste därför bedömas som indirekt och kanske begränsad.

Det är svårt att uttala sig om huruvida målet är realistiskt eller inte utifrån de data vi har tillgängliga.

Mål: Ökad produktion och ökad lönsamhet

Målen om ökad produktion och ökad lönsamhet inom primärproduktionen följs här upp med hjälp av nyckeltal för primärproduktionen i form av produktionsvärde och förädlingsvärde till baspris.

Primärproduktionen påverkades i likhet med de flesta andra branscher av den finansiella krisen som inträffade under hösten 2008. År 2009 sjönk produktionsvärdet och förädlingsvärdet, jämfört med år 2008 inom jordbruket. Under 2010 sker dock en stark ökning av produktionsvärde och förädlingsvärde, vilket medför en totalt sett stark utveckling mellan 2008-2010. Fiskerinäringen förefaller dock inte ha påverkats av den finansiella krisen på samma sätt under 2009, här är det snarare en minskning mellan 2007 - 2008. För perioden totalt sett sker det en kraftig ökning av produktionsvärdet inom primärproduktionen och ett ökat värdeskapande i form av ökat förädlingsvärde. Primärproduktionen utvecklas i dessa avseenden klart starkare än näringslivet i sin helhet.

Tabell 5.7 Nyckeltal (mkr) för primärproduktionen år 2008-2010. 2010 års priser.

Bransch	Nyckeltal	2008	2009	2010	2008-2010
Jordbrukssektorn*	Produktionsvärde	46 949	46 014	50 462	7%
	Förädlingsvärde	12 898	10 666	14 084	9%
SNI 03 Fiskare och vattenbrukare	Produktionsvärde	1 567	1 455	1 581	1%
	Förädlingsvärde	714	625	692	-3%
Hela näringslivet	Produktionsvärde	5 282 457	4 893 392	5 256 046	0%
	Förädlingsvärde	2 219 851	2 123 995	2 293 015	3%

Källa: SCB (Nationalräkenskaperna) samt Jordbruksverket*: EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2000-2011. Statistiska meddelanden JO 45 SM 1202.

En annan indikator för primärproduktionen är antalet småskaliga slakterier. På detta område har Livsmedelsverket sedan år 2005 haft i uppdrag från regeringen att på olika sätt förbättra förutsättningarna för de mindre slakterierna. Under perioden 2008 - 2010 infördes en nedsättning av avgiften för kontroller vid slakt. Syftet med åtgärden är att underlätta för de mindre slakterierna och för djurproducenterna. Under åren 2008 – 2010 öronmärktes 9 mkr av Livsmedelsverkets anslag för nedsättning av kontrollavgifterna för småskaliga slakterier. Under åren 2011-2014 ska 12 mkr av anslaget användas för detta ändamål. Samtidigt har regeringen under 2012 subventionerat slakteriavgifter även till större slakterier med 90 miljoner kr.

I tabellen nedan framgår utvecklingen av antalet små- och storskaliga kontrollslakterier²¹ samt samtliga små slakterier med slaktad vikt under 1000 ton per år. De småskaliga slakterierna har ökat kontinuerligt under de senaste åren. Antalet småskaliga kontrollslakterier har nästan fördubblats mellan 2007-2011, från 22 stycken år 2007 till 39 stycken 2011. Antalet små slakterier har under samma period ökat från 113 till 149 stycken. Målet om att öka antalet småskaliga slakterier nås därför under den studerade perioden.

Subventionen av kontrollavgifter för de småskaliga slakterierna kan naturligtvis ha spelat en roll för utvecklingen mot fler småskaliga slakterier, då stödet förbättrar förutsättningarna för att bedriva slakteriverksamhet. Utan anslaget skulle mindre företags avgifter per slaktat djur mångdubblas. Emellertid har såväl Livsmedelsverket som andra aktörer som LRF, Eldrimner, Hushållningssällskapet med flera under en längre tid bedrivit ett arbete för att på olika sätt främja framväxten av småskaliga slakterier. Trenden med ökad efterfrågan på närproducerat kött kan också ha en inverkan på detta samt att gårdsbaserad slakt är ett sätt för många lantbrukare att öka förädlingsgraden och lönsamheten i sin verksamhet.

²¹ Ett småskaligt slakteri definieras här som en anläggning som slaktar mindre än 1 000 nötdjur, mindre än 2 500 grisar eller mindre än 2 500 får per år.

Tabell 5.8. Antal kontrollslakterier efter storlek

Slakteri	2007	2008	2009	2010	2011
Storskaligt kontrollslakteri	35	35	34	36	39
Småskaligt kontrollslakteri	22	25	28	36	39
Samtliga kontrollslakterier	57	60	62	72	78
Samtliga små slakterier (slaktad vikt under 1 000 ton)	113	118	128	141	149

Källa: Jordbruksverket

Målet om ökad tillväxt och lönsamhet i primärproduktionen är förstås relevanta. Samtidigt skall vi komma ihåg att påverkan från just stöden inom Matlandet potentiellt sett är tämligen begränsat, då många av insatserna inom Matlandet är av mer förutsättningsskapande karaktär. Många andra faktorer torde förstås också spela in. Målet har för den här perioden visat sig vara i högsta grad realistiskt, men därmed också kanske allt för oprecist.

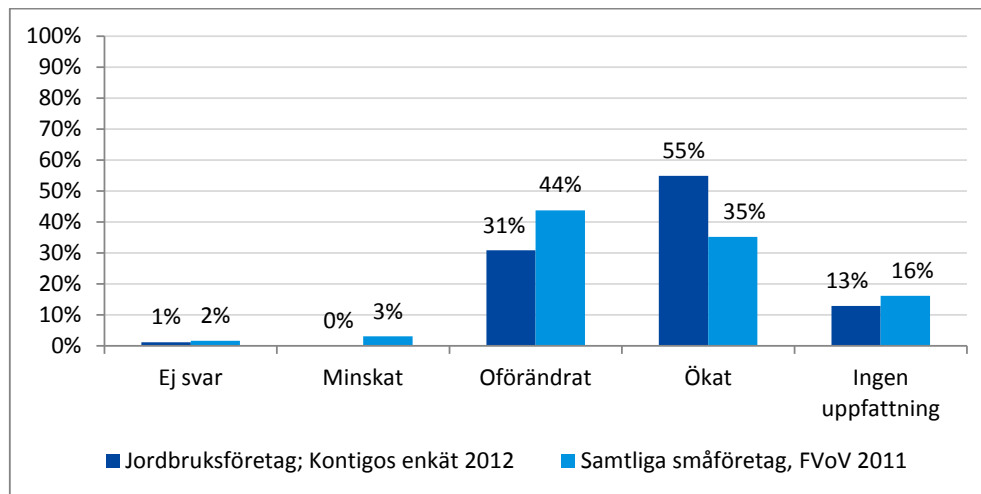
Mål: Minskad administrativ börda för primärproducenterna

Regeringen har sedan 2006 bedrivit ett arbete kring regelförenkling, bland annat med ambitionen att minska den tid – och därmed den kostnad - företagen behöver lägga ned på administration till följd av lagar och regelverk. Hittills har Jordbruksverkets arbete med att minska de administrativa kostnaderna för företag inom sitt verksamhetsområde, enligt regeringens beräkningar lett till en minskning med 48 procent under perioden 2006 - 2010. Ser vi till perioden 2008 - 2010, är minskningen dock enbart 4 procent. Arbetet med regelförenkling fortsätter som ett kontinuerligt regeringsuppdrag som ska redovisas för regeringen årligen.

Det finns dock uppgifter som pekar på att den uppmätta minskade administrativa bördan inte stöds av företagens upplevelser. I undersökningen *Företagens villkor och verklighet* ställs frågor som rör den tid som företagen behöver lägga ned på administration till följd av krav i lagar och andra regelverk. Kontigo har i en enkät till landsbygds- och jordbruksföretag ställt samma fråga. Resultaten påminner om dem från undersökningen *Företagens villkor och verklighet*. Företag upplever inte att administrationen minskat, utan snarare att den har ökat. Detta gäller särskilt landsbygdsföretagen i Kontigos enkät. Detta ligger även i linje med att inte mycket verkar ha hänt vad gäller att minska företagens administrativa kostnader de senaste åren. Samtidigt är det en allvarlig signal att en så stor andel av företagarna upplever att tiden man lägger ner på administration till följd av lagar och regelverk ökat.

Sammantaget ger detta en oklar bild av huruvida målet är på väg att infrias eller inte. Regeringens mätningar ger en bild av måluppfyllelse, medan företagens egen bild är en annan. Detta gör det svårt att värdera huruvida målet är på väg att uppnås eller inte.

Figur 5.2 Hur upplever du den tid företaget lägger ned på administration till följd av krav i lagar och andra regelverk har förändrats de senaste tre åren?

Källa: SCB, Företagens villkor och verklighet 2011 samt egen enkätundersökning

Målet är relevant i förhållande till de övergripande målen, både kring tillväxt och lönsamhet men också kring målet om att det ska vara enkelt och roligt att driva företag. Här finns dock många potentiella målkonflikter att förhålla sig till. Exempelvis kan man tänka sig att kraven på ökad kvalitet kan innebära en ökad administrativ börda för företagen.

De tydliga skillnaderna mellan de faktiska mätningarna av den administrativa bördans utveckling och den upplevda börda som företagen refererar i vår och andra studier indikerar också att detta är en mycket svår fråga att mäta och utvärdera.

Man får också förstås resa ett frågetecken för om målet är relevant just för insatserna inom Matlandet. Regelförenklaringsarbetet bedrivs i hög grad utanför Matlandet. Det går heller inte att uttala sig närmare om målets realism såsom målet är formulerat.

Mål: Fler sökande till ”gröna utbildningar”

Antalet studerande och antalet sökande till utbildningar på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), kan ses som en indikation på de gröna näringarnas attraktionskraft i vid bemärkelse. Trenden är att antalet antagna studenter samt antalet helårsstudenter på SLU ökar något under den studerade tidsperioden. Vad gäller sökandetrycket är trenden inte tydlig och kan även variera med faktorer som den totala storleken på en årskull eller konjunktur- och arbetsmarknadsläget generellt. För att indikatorn skall kunna säga något om attraktiviteten behöver vi också relatera den till utvecklingen i andra utbildningar, annars riskerar variationer i ålderskullarnas storlek och konjunkturläget att överkugga det vi vill mäta.

Jämför vi med det totala antalet sökande till högskoleutbildningar i Sverige så ser vi att ökningen av sökanden till SLU:s utbildningar är 23 procent mellan 2008 och 2011 medan ökningen för samtliga högskoleutbildningar för samma period är 30 procent.²²

Tabell 5.9. Antal studerande, sökande och antagna studenter på SLU 2008-2011

	2008	2009	2010	2011
Antalet studerande på SLU - Helårsstudenter	3 531	3 793	3 987	4 102
Antalet sökande till SLU:s utbildningar (grundnivå)	3 652	5 253	5 152	4 512
Antalet antagna till SLU:s utbildningar (grundnivå)	942	999	989	1 041
Andel (%) antagna av antalet sökande	26%	19%	19%	23%

Källa: Jordbruksverket

Förvisso har målet om fler sökande till gröna utbildningar nåtts mätt i absoluta tal, då antalet sökande har ökat med 23 procent mellan 2008 och 2011. Samtidigt är denna ökning klart mindre än för antalet sökande generellt till högre utbildning.

Det blir därmed tveksamt att säga att detta mål är uppnått, såsom Kontigo uppfattar det.

Kontigo menar också att målets relevans är begränsad. Visserligen är det relevant för Matlandets övergripande mål att vi har en god återväxt av unga som intresserar sig för de gröna näringarna. Men vi har också få direkta insatser som skulle kunna påverka detta mål inom Matlandet. Det är också svårt att säga huruvida målet är realistiskt eller inte.

5.4 Förädlad mat

Vi har i kapitel 3 sett att en mycket stor del av de insatser som genomförs inom ramen för Matlandet är riktade mot fokusområdet Förädlad mat. De mål som mäts i utvärderingen för detta fokusområde är:

- Minskad administrativ börda för företagen
- Ökad produktion och ökad lönsamhet för branschen
- Antal livsmedelsföretag ska öka med 20 % till 2020
- Fördubblad livsmedelsexport till 2020 (från 50 till 100 mkr)
- Fler SMF bidrar till exporttillväxten
- Tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket

Mål: Minskad administrativ börda för livsmedelsföretagen

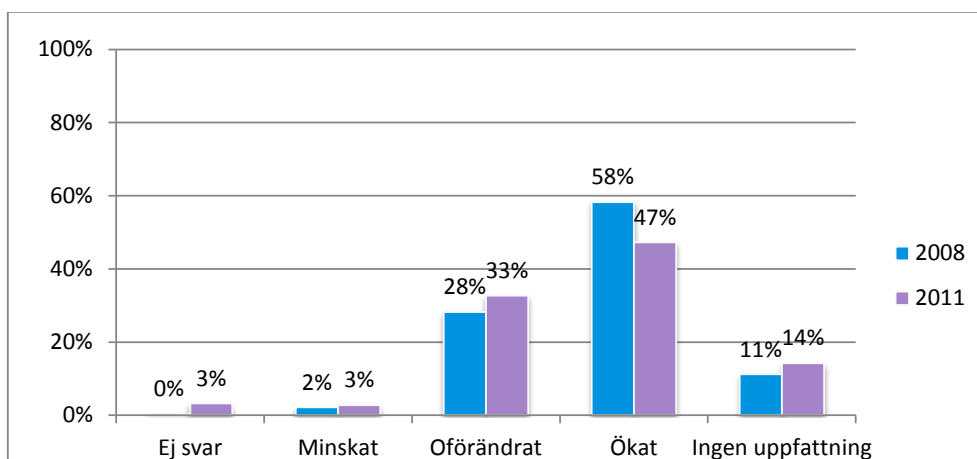
Livsmedelsverkets uppdrag att minska de administrativa kostnaderna för företag inom sitt verksamhetsområde, har enligt beräkningar bidragit till att minska kostnaderna med 37 procent under perioden 2006-2010. Ser vi till perioden 2008-

²² Högskoleverket (2012)

2010, är minskningen dock marginell. Arbetet med regelförenkling fortsätter som ett kontinuerligt regeringsuppdrag som ska redovisas för regeringen årligen.

Det finns dock även här uppgifter som pekar på att den minskade administrativa bördan inte fullt ut fått genomslag i företagens upplevelser. I undersökningen *Företagens villkor och verklighet* ställs frågor som rör den tid som företagen behöver lägga ned på administration till följd av krav i lagar och andra regelverk. Kontigo har specialbeställt statistik från undersökningen med utgångspunkt i företag inom livsmedelssektorn (livsmedelsindustri, grossister samt restauranger). Statistiken visar att det är ytterst få företag som upplever att den tid man lägger på administration minskat de senaste tre åren. Dock kan man möjligen tycka sig se att det är en mindre andel som anser att tiden ökat i 2011 års undersökning jämfört med 2008 års undersökning.

Figur 5.3 Hur upplever du den tid företaget lägger ned på administration till följd av krav i lagar och andra regelverk har förändrats de senaste tre åren?

Källa: SCB, Företagens villkor och verklighet 2008 och 2011

Sammantaget ger detta en oklar bild av huruvida målet är på väg att infrias eller inte. Regeringens mätningar ger en bild av måluppfyllelse, medan företagens egen bild är en annan. Detta gör det svårt att värdera huruvida målet är på väg att uppnås eller inte.

Målet är precis som i primärproduktionen relevant i förhållande till de övergripande målen, både kring tillväxt och lönsamhet men också kring målet om att det ska vara enkelt och roligt att driva företag. Samtidigt finns även här frågan om potentiella målkonflikter. Skillnaderna från de två studierna visar på svårigheterna att mäta och utvärdera målet. Och frågan är också här om målet är relevant just för insatserna inom Matlandet.

Mål: Ökad produktion och ökad lönsamhet

Måluppfyllelsen mäts här precis som i fallet med primärproduktionen genom ekonomiska nyckeltal för produktionsvärde och förädlingsvärde. Vi ser här att

produktionsvärdet i industrin ökat något under perioden men att förädlingsvärdet ökat väsentligt och i klart större utsträckning än för näringslivet i sin helhet.

Tabell 5.10. Nyckeltal (Mnkr) för primärproduktionen år 2008-2010. 2010 års priser.

Bransch	Nyckeltal	2008	2009	2010	2008-2010
SNI 10-12 livsmedelsindustri ²³	Produktionsvärde	145 244	143 729	147 475	2%
	Förädlingsvärde	36 027	37 125	39 688	10%
Hela näringslivet	Produktionsvärde	5 282 457	4 893 392	5 256 046	0%
	Förädlingsvärde	2 219 851	2 123 995	2 293 015	3%

Källa: SCB (Nationalräkenskaperna)

Målet om ökad tillväxt och lönsamhet för livsmedelsföretagen är förstås relevanta. Samtidigt skall vi komma ihåg att påverkan från just stöden inom Matlandet potentiellt sett är tämligen begränsat, då många av insatserna inom Matlandet är av mer förutsättningsskapande karaktär. Samtidigt är det de stora industriföretagen som har störst påverkan på utvecklingen totalt sett. Målet måste bedömas som realistiskt, men kanske också allt för oprecist.

Mål: Antal livsmedelsföretag ska öka med 20 % till 2020

Antalet företag inom livsmedels- och dryckesbranschen ökar stadigt. Mellan 2008 och 2012 uppgår ökningen till cirka 11 procent. Merparten av ökningen sker efter finanskrisen, dvs. mellan 2010 och 2011. Sammantaget gör detta att vi får bedöma det som att Matlandets mål om 20 procent fler företag till 2020 är på väg att uppfyllas.²⁴

Tabell 5.11. Antal livsmedels- och dryckesföretag år 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012	2008-2012
Livsmedels- och dryckesvaruindustri	3 192	3 200	3 165	3 426	3 536	344 (11%)

Källa: SCB (Företagsdatabasen)

Målet är på flera sätt relevant då det är en indikator på dynamiken i sektorn. Skall antalet företag öka krävs det att nya företag startas, vilket är ett tecken på att flera ser investeringen i sektorn som potentiellt lönsam. Att målet kan sägas trubbigt då det påverkas av många saker förutom insatserna inom Matlandet kan möjligen uppvägas av att det är ett bra mål i så motto att det också samlar upp många olika typer av insatser inom Matlandet.

Utvecklingen mot måluppfyllelse antyder att målet inte är orealistiskt.

²³ Siffrorna inkluderar även uppgifter om tobaksvaruindustri (SNI12), då det inte finns tillgång till mer detaljerade data. Detta bedöms dock ha en förhållandevis liten påverkan på de totala värdena.

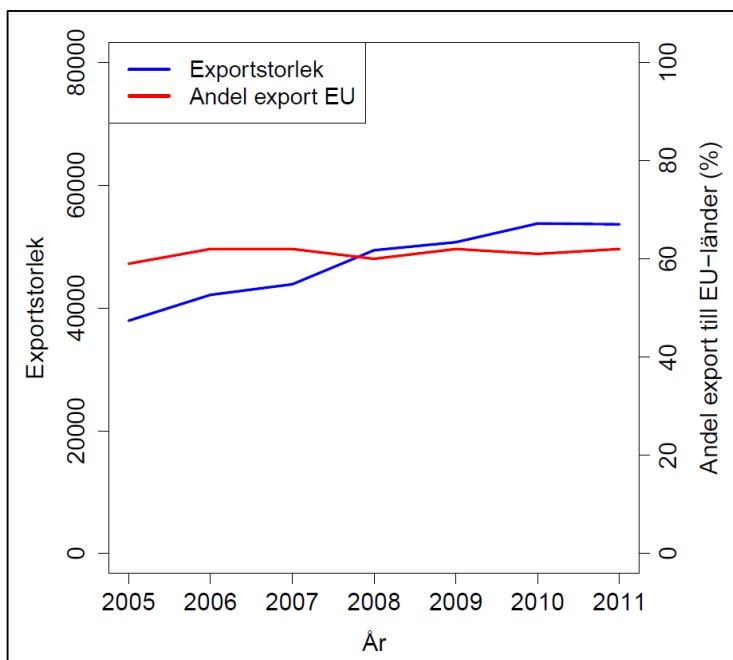
²⁴ Möjligen finns en risk att en del av ökningen under 2011 kan bero på förändrade mätmetoder hos SCB, men detta har inte kunnat fastställas.

Mål: Fördubblad livsmedelsexport till 2020 (från 50 till 100 mkr)

Ett av målen inom Matlandet är att fördubbla livsmedelsexporten mellan år 2008-2020. Figur 5.12 nedan visar utvecklingen av jordbruks- och livsmedelsexporten mellan år 2005-2011.²⁵ Det samlade exportvärdet uppvisar en tydlig ökning från 2005 och framåt. Exportvärdet 2005 uppgick till 38 mdr kronor och preliminära siffror för 2011 visar på cirka 53,5 mdr kronor (2010 års prisnivå).

För 2008 uppgick dock värdet av exporten till 50 mdr kronor, vilket innebär att exporten måste uppgå till ungefär 100 mdr kronor för att målet om en fördubbling ska realiseras. Detta medför att ökningen per år måste uppgå till cirka 6 procent, räknat från år 2008. I nuläget ligger dock trenden under denna nivå. En 6-procentig ökning av exporten räknat från år 2008 skulle år 2011 innebära ett exportvärde på ungefär 59 miljarder kronor år 2011. Dock visar preliminära siffror för 2011 att exporten uppgick till 53,5 miljarder kronor (2010 års prisnivå).

Figur 5.4 Exportvärde (Mnkr) för jordbruks- och livsmedelsvaror. 2010 års priser.

Källa: SCB

För det första kan vi konstatera att vi har en bit kvar innan vi kan tala om måluppfyllelse när det gäller exportens utveckling. Delvis kan man notera att timingen för basåret (2008) året före finanskrisen sannolikt påverkar möjligheterna att nå målet negativt.

Målet är i högsta grad relevant i förhållande till de övergripande målen. Det är genom export som tillväxten kan öka totalt sett. Däremot kan vi konstatera att insatserna

²⁵ Se Tabell A7 i Appendix för en redovisning av SITC-grupperna som ingår i statistiken

riktade mot exportfrämjande är ganska begränsade, vilket gör att målets relevans för matlandet kan minska något.

Målet var sannolikt realistiskt om vi inte hade fått en stor påverkan från finanskrisen och den efterföljande eurokrisen. Kontigos bedömning är att de insatser som genomförs inom ramen för Matlandet endast kan ha marginell påverkan på den totala livsmedelsexporten. En rimligare målsättning för Matlandet är att bidra till att öka exporten i små- och medelstora livsmedelsföretag, vilket för oss över till nästa mål.

Mål: Fler SMF ska bidra till exporttillväxten

Nästa mål inom fokusområdet är att fler små- och medelstora företag ska bidra till exporttillväxten.

Vi har inte tillgång till data specifikt för små- och medelstora företag men kan i tabell 5.12 nedan redovisa antalet företag som har exporterar varor till ett värde av minst 250 tkr fördelat på storleksklasser. Det totala antalet livsmedelsföretag som exporterar är i princip konstant över perioden, vilket gäller båda storleksklasserna. Vi kan alltså inte bedöma om antalet små- och medelstora exportföretag ökar eller minskar. Men det förefaller finnas en god potential för att målet skall vara på väg att uppfyllas.

Tabell 5.12 Antal livsmedelsföretag med en samlad export på minst 250 tkr 2008-2010 fördelat efter exportstorlek.

Bransch	2008	2009	2010
Livsmedelsindustri	342	356	340
Dryckesindustri	26	27	25
Samtliga	368	383	365

Källa: SCB (FDB)

Bortsett från att indikatorns utvärderbarhet skulle kunna vara bättre, så förefaller detta vara ett relevant mål för Matlandet. Insatserna inom exempelvis Food from Sweden har god potential att påverka detta mål. Målet är oprecist i termer av hur stor ökning man önskar se, varför det inte är riktigt meningsfullt att tala om målets realism i sammanhanget.

Mål: Tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket

Målet mäts som antalet studerande på gymnasieskolans livsmedelsprogram. Programmet görs om till år 2011 så siffrorna är inte helt jämförbara över tid. Antalet studerande har minskat över tid. Söktrycket mätt som andelen förstahandssökanden bland de studerande är oförändrad mellan 2008 och 2011.

Data tyder här på att målet inte är på väg att uppfyllas. Däremot kan man fundera över om indikatorn är relevant för att mäta målet. Målet är också oprecist uttryckt, t.ex. i termer av ”behärskar mathantverket”. Målet är dock i princip relevant för flera av insatserna inom programmet.

Tabell 5.13. Antal studerande, förstahandssökande och elever år 1 på gymnasieskolans livsmedelsprogram

Studerande	2008	2009	2010	2011
Antalet studerande på livsmedelsprogrammet – Elever	1 627	1 563	1 432	898**
Antalet studerande på livsmedelsprogrammet – Förstahandssökande	521	487	459	..**
Antalet studerande på livsmedelsprogrammet – Elever år1	570	526	487	..**
Antalet studerande på Restaurang- och livsmedel – Elever	..**	..**	..**	2 940
Antalet studerande på Restaurang- och livsmedel – Förstahandssökande	..**	..**	..**	2 085
Antalet studerande på Restaurang- och livsmedel – Elever år1	..**	..**	..**	2 940

Källa: Jordbruksverket

5.5 Matturism

Vi såg i kapitel 3 att det bedrivs relativt många projekt som syftar till att utveckla besöksnäringen baserat på matupplevelser eller med inslag av mat som mervärde. Vidare är det många företagare som söker stöd för att utveckla turismverksamhet på landsbygden med gården som bas. De mål som utvärderas här är:

- Antalet gästnätter på landsbygden ska öka med 20 % till 2020
- Antalet primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc. ska öka

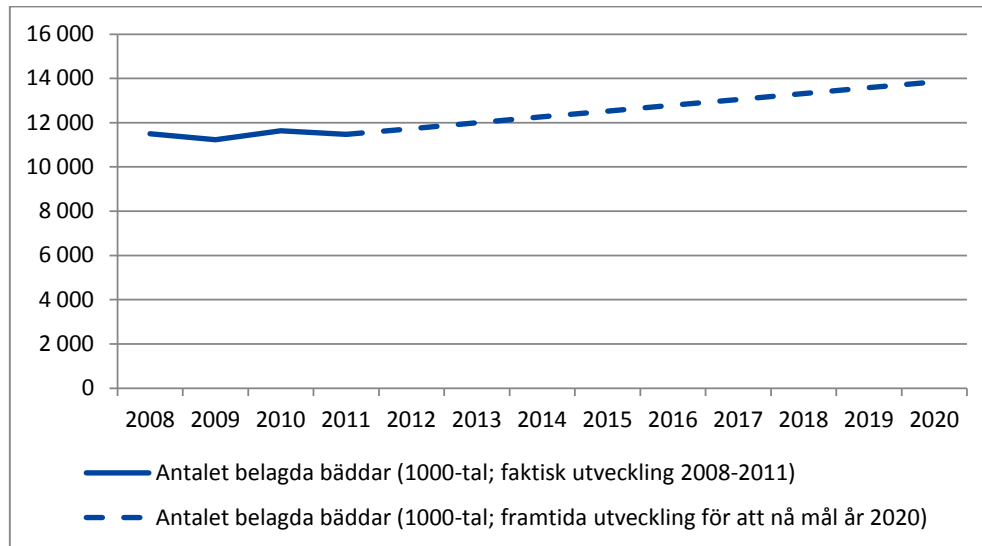
Kontigo bedömer att målet är relevant i förhållande till det övergripande målet, men det är dock tveksamt huruvida målets utveckling verkligen relaterar till visionens insatser med tillräcklig relevans. Kontigo noterar också att målet om en ökning av antal gästnätter på landsbygden med 20 procent blir svårt att nå med nuvarande trend.

Mål: Ökning av antal gästnätter på landsbygden med 20 % till 2020

Ett mål inom fokusområdet Matturism är att antal gästnätter på landsbygden ska öka med 20 procent till år 2020 (med år 2008 som basår utgår vi ifrån). Enligt figur 5.5 nedan så kan vi se att utvecklingen av antalet belagda bäddar på landsbygden totalt sett varit i princip oförändrad under åren 2008-2011. I figuren har vi även lagt in en trendlinje som visar vad som krävs för att nå det uppsatta målet. I reella tal så

handlar det om att antalet gästnätter (belagda bäddar) måste öka med omkring 25 000 varje år fram till 2020. Det är Kontigos bedömning att målet framstår som ambitiöst och att det antagligen kommer att bli svårt att uppnå.

Figur 5.5 Antal belagda bäddar på landsbygden 2008-2011 samt nödvändig utveckling för att nå målet år 2020

Källa: SCB

Kontigos bedömning är vidare att man kan ställa sig tveksam till målets relevans. Andelen övernattningsnätter som kan relateras till matturism är sannolikt så litet att indikatorn inte i någon större utsträckning faktiskt mäter matturismens utveckling.

Mål: Ökning av antal primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc.

Diversifiering av verksamheten för jordbruksföretag ses som en nyckel till ökat värdeskapande och tillväxt i företag på landsbygden. Detta mål mäts genom antalet medlemmar i LRF som är inriktade på matturism. Målformuleringen är egentligen bredare än så, men det är denna indikator som finns lätt tillgänglig.

Utvecklingen under perioden 2008-2011 är svagt negativ. Det ska dock sägas att indikatorn inte är heltäckande för primärproducenterna, utan det kan ju såklart de facto ske en ökning, men som inte fångas upp av indikatorn. Med utgångspunkt i befintlig indikator är dock slutsatsen att Matlandet hittills inte är på väg att infria detta mål.

Tabell 5.14 Antal LRF-medlemmar som är inriktade på matturism år 2008-2011

	2 008	2 009	2 010	2 011
Antalet medlemmar inom LRF som är inriktade på matturism	462	505	-	454

Källa: LRF

Det bör för det första noteras att indikatorn utgår från antalet företag – eller mer korrekt, medlemmar i LRF. Man kan förstås tänka sig en utveckling där lika många producenter – eller till och med färre – erbjuder ett boende för allt fler besökare, med högre beläggning eller med en ökande lönsamhet. Vilket ändå skulle kunna indikera framgång för verksamheten.

I övrigt förefaller målet relevant och realistiskt givet Matlandets övergripande mål och inriktningen av insatserna.

5.6 Restaurang

De mål som mäts i utvärderingen för detta fokusområde är:

- Ökad lönsamhet för branschen
- Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige
- Fler restauranger än idag i Sverige ska få stjärnor i "Guide Michelin"

Det är Kontigos bedömning att de insatser som genomförs inom ramen för Sverige – det nya matlandet och som denna utvärdering omfattat, inte har förutsättningar att i någon avgörande utsträckning påverka målvariablerna, åtminstone på kort sikt och med nuvarande omfattning.

Mål: Ökad lönsamhet i restaurangnäringen

Målet mäts genom förädlingsvärde för restaurangbranschen, men vi redovisar även produktionsvärdet i likhet med redovisningen för tidigare branscher (men vi använder en annan datakälla för att kunna skilja ut restaurangnäring från hotellnäringen, vilket inte är möjligt i nationalräkenskaperna). Förädlingsvärdet för restaurangbranschen har ökat dubbelt så mycket som för näringslivet i sin helhet mellan 2008 – 2010. Detta tyder således på att målet i nuläget är på väg att uppnås.

Tabell 5.15 Branschnyckeltal för restaurangnäringen 2008-2010. 2010 års priser.

Sektor	Nyckeltal	2008	2009	2010	2008-2010
SNI 56 restauranger, cateringföretag, barer och pubar	Produktionsvärde	63 918	65 147	69 981	9%
	Förädlingsvärde	23 904	24 744	26 709	12%
Hela näringslivet	Produktionsvärde	5 017 050	4 663 577	5 047 035	1%
	Förädlingsvärde	1 853 204	1 780 527	1 945 998	5%

Källa: SCB (Företagens ekonomi)

Målet är relevant i så motto att det är en viktig del i utvecklingen av Sverige som matland. Däremot är målet trubbigt om det handlar om att mäta utvecklingen inom områden där Matlandets insatser rimligen har en påverkan. Kopplingen mellan Matlandets insatser och utvecklingen i restaurangnäringen i stort är rimligen begränsad.

Mål: Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige samt Fler restauranger än idag i Sverige ska få stjärnor i "Guide Michelin"

Målen mäts genom antal restauranger som får "vitt kort", svensk och internationell mästarklass, i White Guide samt antal restauranger med minst en stjärna i Guide Michelin. Vi kan här se att antalet restauranger som omnämns i White Guide ökar tack vare att antal restauranger som når internationell mästarklass ökat sedan 2008. Vidare minskar antalet restauranger med stjärnor i Guide Michelin något under den studerade perioden. Slutsatsen blir att bilden vad gäller måluppfyllelsen är något motsägelsefull.

Utvecklingen i indikatorer som dessa är också svåra att analysera. Tillfälligheter kan spela stor roll och det finns inslag av godtycke i utfallet. Det saknas också en metod för att mäta den geografiska spridningen av högklassiga restauranger. I princip är det dock inget som hindrar att ett sådant mått utvecklas.

Även när det gäller detta mål får man konstatera att det finns ett frågetecken för målens relevans för att mäta resultaten av insatserna inom Matlandet.

Tabell 5.16. Antal svenska restauranger i White guide och Guide Michelin

	2008	2 009	2 010	2 011	2 012
Antalet restauranger som får bedömningen "Vitt kort" i White Guide - Internationell mästarklass	6	11	13	11	14
Antalet restauranger som får bedömningen "Vitt kort" i White Guide - Svensk mästarklass	21	20	20	22	21
Antalet restauranger med minst en stjärna i "Guide Michelin"	12	14	11	11	10

Källa: Jordbruksverket

5.7 Sammanfattning av måluppfyllelsen i Matlandet

En samlad bedömning av huruvida man är på väg mot att uppnå de uppställda målen i Matlandet eller inte presenteras i form av nedanstående tablå. Vi har där bedömt utvecklingen i målindikatorn i två nivåer – på väg mot måluppfyllelse eller oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål – samt även kommenterat målens relevans och realism. Här bör påpekas att tabellen ger en starkt förenklad bild av vår analys av målen och måluppfyllelsen och för en komplett analys och bedömning hänvisas till de tidigare delarna i detta kapitel.

Vi har bedömt utvecklingen i målindikatorn i två nivåer – på väg mot måluppfyllelse eller oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål – samt även kommenterat bl.a. målens relevans och realism. Det bör poängteras att tabellen nedan ger en starkt förenklad bild av vår analys av målen och måluppfyllelsen och för en komplett bild hänvisar vi till kapitel 5.

Tabell 5.17 Sammanfattning av målen och måluppfyllelsen i Matlandet

Fokusområde/Mål	Måluppfyllelse	Kommentar
Övergripande		
Nya jobb och ökad tillväxt på landsbygden och i småorterna	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Olika delmått pekar åt olika håll. Målens realism kan diskuteras.
Offentlig mat		
Fler små och medelstora företag deltar i och vinner kontrakt i offentlig upphandling	På väg mot måluppfyllelse	Data tyder på måluppfyllelse. Målet dock oprecist (hur många fler).
Ökad kvalitet i mat inom den offentliga sektorn	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Svårt att mäta måluppfyllelse. Målet behöver preciseras och utvecklas.
Primärproduktion		
Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Svårt att mäta – tillgängliga data antyder: "oförändrat"
Ökad produktion och ökad lönsamhet	På väg mot måluppfyllelse	Utvecklingen varierar delvis mellan indikatorerna, men överlag mer positiv än näringslivet i stort.
Fler sökande till "gröna utbildningar"	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Förvisso en ökning, men klart mindre än till högre utbildning i allmänhet.
Minskad administrativ börda	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Olika indikatorer pekar i olika riktning.
Förädlad mat		
Minskad administrativ börda	Oklar utveckling/ännu ej uppnådda mål	Olika indikatorer pekar i olika riktning.
Ökad produktion och ökad lönsamhet	På väg mot måluppfyllelse	Överlag mer positiv utveckling än för näringslivet i stort.
Fler livsmedelsföretag – 20 % till 2020	På väg mot måluppfyllelse	
Fördubblad livsmedelsexport	Oklar utveckling/	Utvecklingen är positiv, dock inte i den

till 2020	ännu ej uppnådda mål	nivå som krävs för måluppfyllelse till 2020. Relevant mål.
Fler SMF ska bidra till exporttillväxten	På väg mot måluppfyllelse	Tyder på en ökning. Målet säger dock inget om hur stor ökning som avses
Tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Oprecist mål och tveksam relevans för indikatorn
Matturism		
Ökning av antal gästrätter på landsbygden med 20 % till 2020	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Målet kommer sannolikt inte kunna nås. Även målets relevans förefaller tveksam, mot bakgrund av Visionens insatser.
Ökning av antal primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc.	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Utvecklingen hittills svagt negativ. Målet relevant, men antalet producenter fångar kanske inte allt man vill mäta?
Restaurang		
Ökad lönsamhet för branschen	På väg mot måluppfyllelse	Målet relevant, men Matlandets påverkan rimligen mycket begränsad
Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige samt Fler restauranger än idag ska få stjärnor i "Guide Michelin"	Oklar utveckling/ ännu ej uppnådda mål	Måtten pekar i olika riktning. Indikatorerna osäkra, saknar tydlig regional koppling.

6 Tillväxt- och sysselsättningseffekter av Matlandet

I detta kapitel ligger fokus på effekterna av visionen Matlandet ur ett tillväxt- och sysselsättningsperspektiv. Med effekter menar vi här *den skillnad* som insatserna gör.

Kapitlet inleds med en kortare beskrivning av metoderna i denna del av utvärderingen. Därefter redovisar vi resultaten av mätningarna, både när det gäller effekter på företagsnivån av såväl företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet som av exportstöden genom Exportrådets branschprogram Food from Sweden. I detta avsnitt genomförs också en samlad analys där en regionalt baserad metod används för att analysera effekterna av dessa båda stöd men också av projektstöden inom Matlandet.²⁶ I ett tredje avsnitt sammanfattas och diskuteras analysens resultat.

Som konstaterats i kapitel 2 är dessa typer av stöd dels möjliga att knyta till visionens övergripande mål om tillväxt och sysselsättning, dels möjliga att utvärdera med hjälp av konkreta mätbara indikatorer.

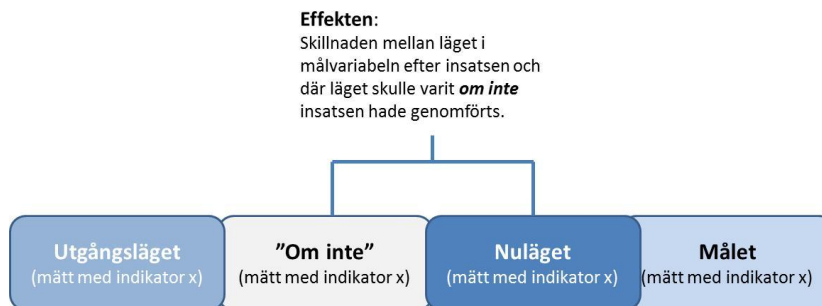
Kapitlet handlar således om effekterna av företagsstöden, exportstödet och de regionala projekten, på tillväxt och sysselsättning i relevanta branscher. Syftet med detta kapitel är således att bedöma effekterna av dessa tre olika stöd inom Matlandet. I vilken grad kan vi se att dessa stöd har bidragit till att uppnå målen – i synnerhet målen vad gäller tillväxt och sysselsättning - inom Matlandet?

6.1 Metoderna för att mäta effekter

En insats kan utvärderas på olika sätt: utifrån dess direkta resultat (dvs. vad insatsen konkret levererar, utifrån dess förmåga att uppnå uppställda mål (både när det gäller levererade resultat och påverkan på det förhållande man önskar påverka med insatsen) och slutligen utifrån dess effekt (dvs. vilken egentlig skillnad som insatsen gjort – jämfört med om den inte hade gjorts). Det är uppenbart att den sista typen av utvärdering bjuder på den största metodologiska utmaningen. Till denna utmaning hör att återskapa vad man brukar kalla en kontrafaktisk situation – eller en om-inte-situation. Figur 6.1 nedan illustrerar vad det är vi söker mäta i detta kapitel.

²⁶ I kapitel 2 ovan redogjorde vi för dessa stöd i förhållande till visionen Matlandet i sin helhet.

Figur 6.1 Effekterna av en insats

6.1.1 Den kontrafaktiska situationen – om inte.

Kännetecknande för den kontrafaktiska situationen är att vi vill skapa en situation som liknar den faktiska i alla andra avseenden utom just det som vi vill utvärdera – i det här fallet vissa av stöden i Matlandet.

Det vanligaste sättet att hantera detta i utvärderingar som denna är att man i analysen jämför utvecklingen för den grupp (t.ex. företag) som fått stöd (den behandlade gruppen) med en kontrollgrupp som inte fått stöd, men som i allt annat väsentligt är så lika den behandlade gruppen som möjligt. Det finns flera olika metoder för att statistiskt säkerställa att kontrollgruppen verkligen är så lika den behandlade gruppen som möjligt. Detta är viktigt då en av de vanligaste felkällorna i den här typen av utvärderingar är det som brukar kallas självselektion, och som innebär att de som faktiskt fått stöd inte är helt representativa för målgruppen och därmed också riskerar att skilja sig från kontrollgruppen på ett sätt som också påverkar deras resultat (t.ex. genom att de är mer aktiva och energiska, än andra företag i målgruppen som vi sen ska jämföra med, vilket är en förklaring till att det var just dessa som fick stödet).

I fallet med företagsstöden inom landsbygdsprogrammet och exportstöden är det svårt att arbeta med standardmetoderna för att matcha företag till kontrollgruppen. Anledningen är att de flesta företag som ingår i målgruppen uppbär den här typen av stöd. I analysen av vilka effekter stödet har haft på de företag som fick stöd 2008 har vi använt företag som fick stöd 2011, men som inte tidigare fått stöd, som kontrollgrupp. I analysen har vi sen jämfört företag med liknande trender vad gäller t.ex. omsättning och sysselsättning för åren före de fått stöd (dvs. 2006 – 2008 för stödmottagarna respektive 2009 – 2011 för kontrollgruppen).

Effekterna på företagsnivå av företagsstöd och exportstöd beräknas med en så kallad Difference-in-Difference-analys (DiD), vilken är en ofta använd metod vid policyutvärderingar.²⁷ Effekterna estimeras här genom att använda företagen som fick stöd först 2011 (men som inte mottagit stöd tidigare år) som kontrollgrupp. I

²⁷ Se exempelvis ITPS (2004) för en effektmätning av EG:s strukturfonder och Mossfeldt (2012) för en effektmätning av momsänkningen på restaurang- och cateringtjänster med hjälp av difference-in-difference.

analysen av exportstöden jämförs företag som fått stöd 2009 med företag som fått stöd 2011 enligt samma modell för skapande av kontrollgrupp. I en första variant av metoden skattar vi utvecklingen i företagens omsättning, anställda, exportvärde (för exportstödet) etc. före och efter tidpunkten för stöden för stödmottagare och kontrollgrupp. I en andra variant skattar vi effekterna för bägge grupperna år för år, under ett antagande om att gruppernas utvecklingstrender skulle ha varit parallella utan stödet. De två modellerna är tänkta att komplettera varandra i analysen.

När det gäller effekterna av de samlade stöden, dvs. även inklusive projektmedlen uppstår andra svårigheter med att skapa den kontrafaktiska situationen. Då stöden inte enbart har riktats mot företag har vi istället valt ett regionalt angreppssätt för att analysera effekterna. I denna del analyserar vi sambanden mellan stödmängderna samtidigt som vi kontrollerar för eventuella skillnader regionerna emellan i andra variabler som kan på teoretiska grunder antas påverka utfallet i form av tillväxt och sysselsättning i regionerna. Med denna metod kan vi inte påvisa kausala samband, utan enbart peka på eventuell samvariation mellan stödmängd och målvariablerna. Resultaten från denna analys blir snarare en indikation på effekter än en studie av effekter.

I metodbilagan redogör vi för metoden mer i detalj och där resonerar vi också närmare kring dess för- och nackdelar.

6.2 Effekter av företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet

Den första frågan handlar således om företagsstödens effekter på företagens utveckling, t.ex. i termer av sysselsättning, omsättning och förädlingsvärden. Som vi såg i kapitel tre så utgör huvuddelen av företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet finansiellt stöd till olika former av investeringar i företagens verksamhet. Tillgången till sådana uppgifter för företagen varierar dock beroende på företagens juridiska form. För aktiebolagen är alla uppgifter av detta slag offentliga och tillgängliga medan det för andra bolagsformer (såsom enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag) finns en del begränsningar i datatillgången. Eftersom dessa andra bolagsformer inte är ovanliga i denna sektor har vi därför delat upp analysen i effekter på aktiebolagen och effekter på andra företagsformer.²⁸

6.2.1 Positiv tendens men inte säkerställda effekter på aktiebolagen

När det gäller aktiebolagen har vi valt att koncentrera effektmätningarna av företagsstöden till följande tre variabler:

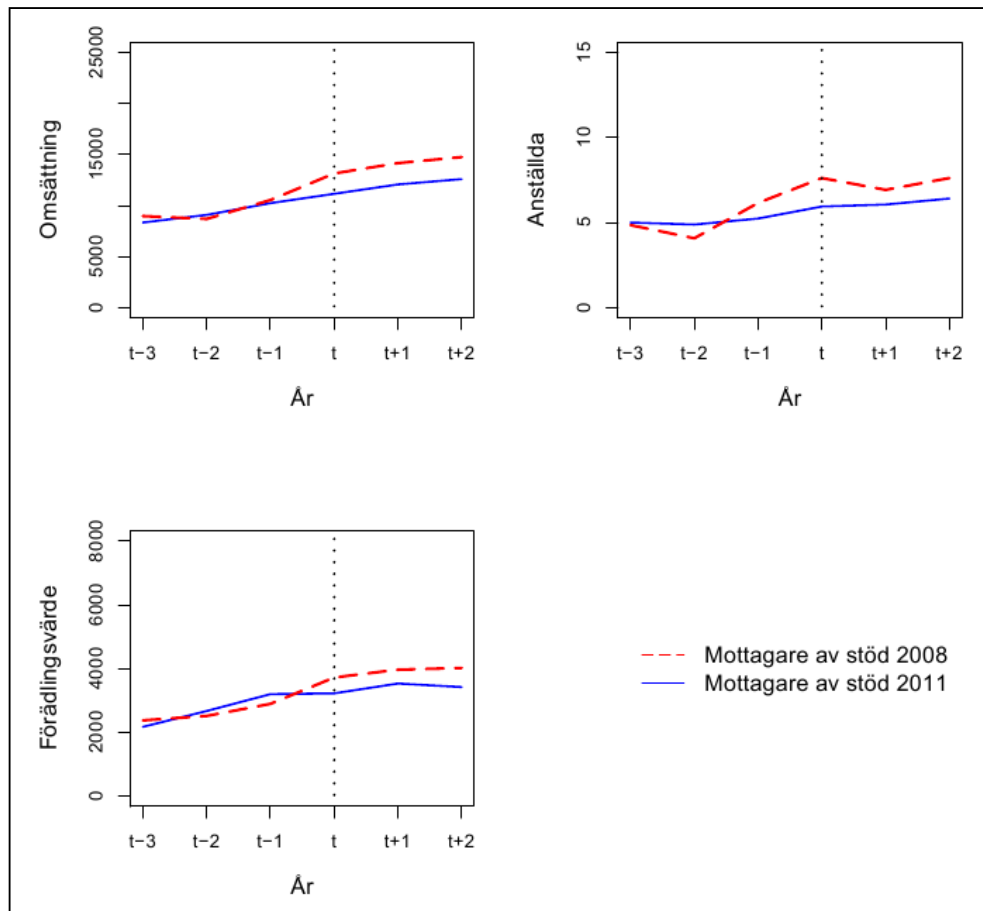
- Omsättning
- Antal anställda
- Förädlingsvärde²⁹

²⁸ Endast företag som varit verksamma under hela perioden 2005-2011 ingår i effektmätningarna av företagsstöd.

²⁹ Förädlingsvärdet beräknas på följande sätt: förädlingsvärde = personalkostnad + resultat efter avskrivningar + avskrivningar

I figur 6.2 återger vi utvecklingen för de företag som mottagit stöd antingen år 2008 eller år 2011 för de tre variabler som beskrivits ovan.³⁰

Figur 6.2. Utvecklingen av några nyckeltal för aktiebolagen som fått del av stöden 2008 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

Not: Omsättning och förädlingsvärde i tkr. 2010 års prisnivå. $t=2008$

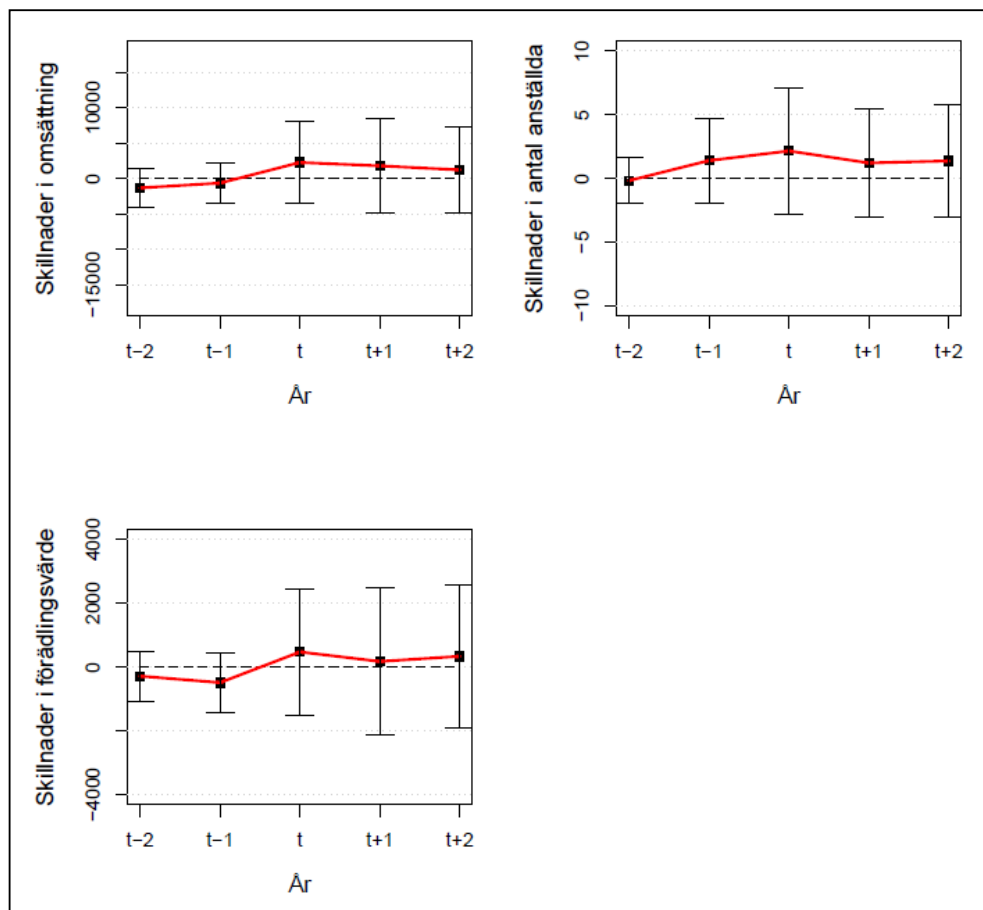
När det gäller företagens omsättning, så ser vi att de företag som fick stöd 2008 ökade sin omsättning mellan just 2007 och 2008, vilket möjligtvis kan förklaras av den insats som stödet innebär. Vi ser också att den högre omsättningsnivå, jämfört med kontrollgruppen, som stödmottagarna uppnår 2008 består under de följande åren. Vad gäller antalet anställda är bilden ungefär den samma, men det förefaller som att den sysselsättningsmässiga ökningen avtar åren närmast efter stödutbetalningarna. Förädlingsvärdets utveckling liknar omsättningens. Det vill säga vi ser en ökning i samband med stödåret och att den skillnad mellan

³⁰ För att undvika snedvridande effekter har företag med en omsättning över 40 Mkr eller fler än 25 anställda i genomsnitt under hela perioden ej medtagits i den ekonometrisk analysen. Medianstorleken på omsättningen uppgår för samtliga år och företag som fått stöd till 9,3 Mkr. Medianstorleken på antal anställda är 6 personer.

stödföretagen och kontrollgruppen som uppstår genom detta förefaller sedan att bestå under de närmast följande åren.

I analysen av ovanstående data framgår dock att ingen av de skattade effekterna är statistiskt signifikanta. Även om samtliga skattningar har positiva värden så är det alltså inte möjligt att säkerställa att detta inte beror på slumpen. Detta betyder alltså att vi inte kan slå fast att stöden har haft några positiva effekter på aktiebolagens omsättning, antal sysselsatta eller förädlingsvärden. Resonemanget kan illustreras med hjälp av figur 6.3 nedan, som återger de skattade värdena för de tre indikatorerna, men som också redovisar konfidensintervallet på 95%-nivå. Med andra ord, den svarta punkten återger det skattade värdet för respektive variabel och år medan det för varje punkt finns ett intervall som anger den osäkerhet som är behäftad med respektive värde. Inom det illustrerade intervallet återfinns det korrekta värdet med 95 procents säkerhet.

Figur 6.3. Företagsstödens estimerade effekter på aktiebolagen

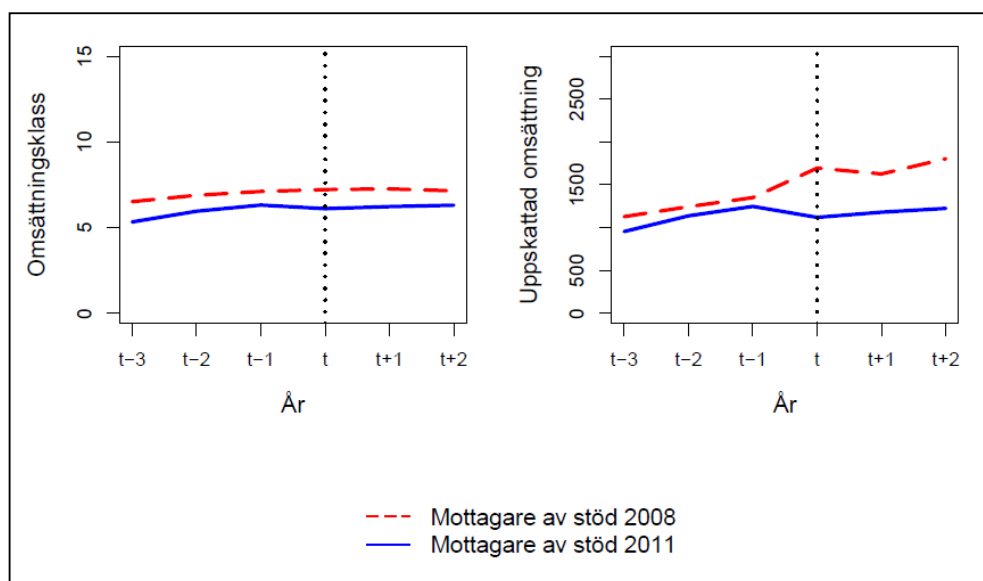
Not: Konfidensintervall på 95%-nivå. Omsättning och förädlingsvärde i tkr. 2010 års priser. $t=2008$

6.2.2 Företagsstöden kan ha haft en positiv effekt på omsättningen för företag med annan juridisk form än aktiebolag

När det gäller de övriga företagen (dvs. för enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag) finns inte uppgifter om omsättning, sysselsättning och förädlingsvärden tillgängliga på samma sätt som för aktiebolag. Därför har vi varit tvungna att modifiera metoden för denna kategori företag. Istället för exakta data för omsättning och sysselsättning har vi varit tvungna att utgå från klassindelade data och därifrån göra en uppskattning av företagets verkliga omsättning. Ett problem är att klassindelningen är så bred. Detta har gjort att vi begränsat analysen till effekterna på företagets omsättning och att vi även där har varit tvungna att utesluta de största storleksklasserna ur analysen. Att beräkna effekterna på förädlingsvärden har av bl.a. detta skäl heller inte varit möjligt.

Resultaten av vår analys redovisas både med skattade värden för storleksklassindelade data för omsättningen och för de av oss uppskattade exakta omsättningstalen. Liksom för aktiebolagen jämförs även här företag som fått stöd 2008 (år t) med företag som fått stöd 2011 (år $t+3$). Figur 6.4 nedan visar respektive grupps utveckling av storleksklass samt uppskattad omsättning.

Figur 6.4. Utvecklingen av omsättningen för bolag med övriga företagsformer, som fått del av stöden 2008 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

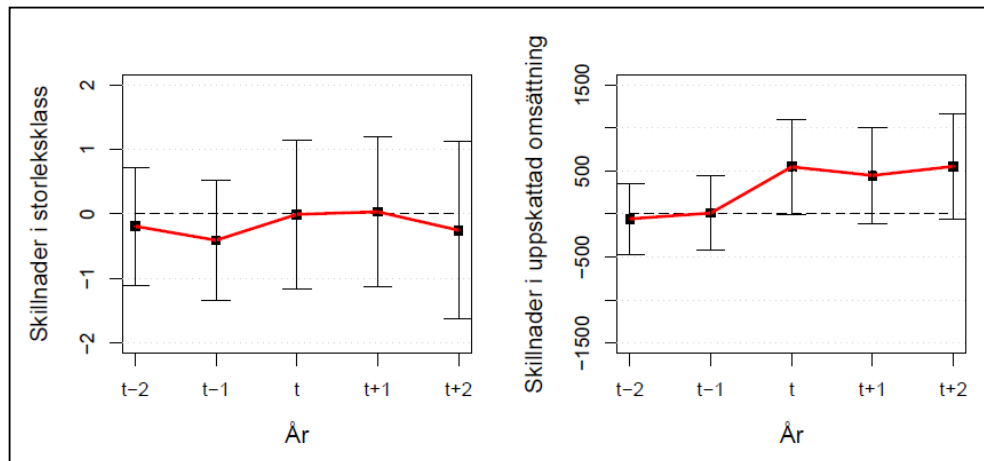

Not: Estimerad omsättning i tkr. 2010 års priser. $t=2008$

Ser vi till analysen över klassindelade värden så har stödföretagen och kontrollgruppen haft en liknande trend över tid. Vi kan alltså inte se någon effekt av stödet. Men utgår vi från de uppskattade exakta omsättningsnivåerna så syns en ökning av omsättningsnivån för företag som mottagit stöd 2008, medan kontrollgruppens omsättning istället minskar något. Det kan konstateras att den skattade omsättningen efter år t legat på en synbart högre nivå för företag som tagit emot stöd jämfört med kontrollgruppen.

I figur 6.5 nedan illustrerar vi resultaten av den ekonometriska analysen. Inga effekter kan således utläsas när vi ser till analysen av det storleksklassindelade materialet. Ser vi däremot till analysen som grundar sig på uppskattade omsättningsnivåer, så finner vi en positiv tendens. Nedbrutet år för år får vi signifikanta effekter på stödåret (på 5% nivån) och två år efter stödet (på 10% nivån).

Figur 6.5. Företagsstödens estimerade effekter för övriga bolagsformer

Not: Konfidensintervall på 95%-nivå.

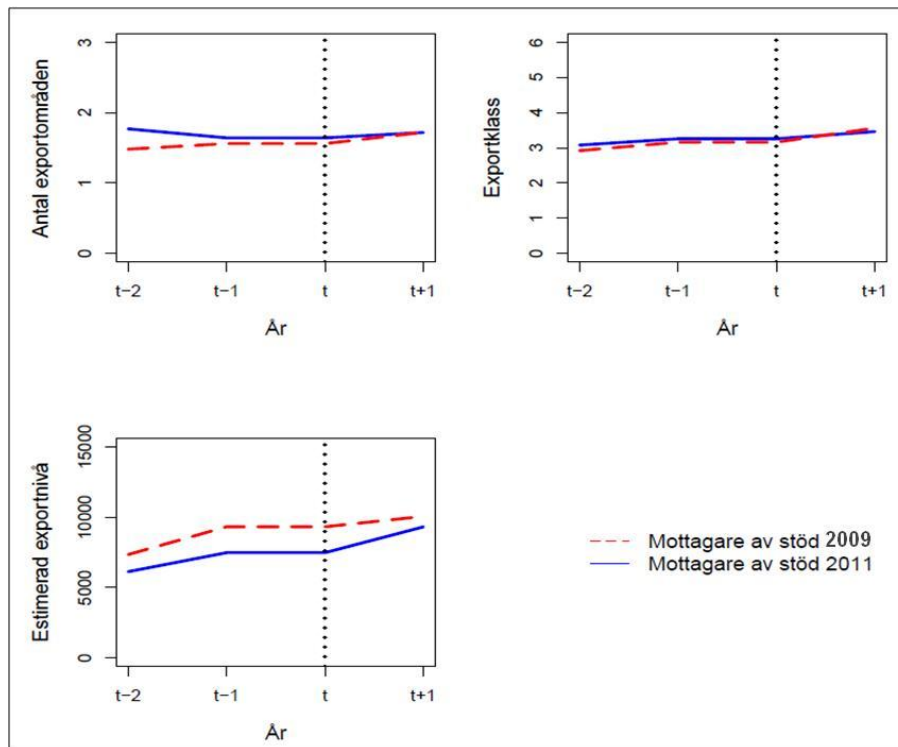
Slutsatsen när det gäller denna kategori företag är att det förefaller finnas en liten positiv effekt av stödet på företagets tillväxt, mätt i termer av företagets omsättning. Det bör dock noteras att analysen vilar på antaganden och förutsättningar, pga. de begränsningar i data för denna kategori bolag, som manar till en viss försiktighet i denna tolkning.

6.3 Effekter av Exportrådets stöd inom Food from Sweden

Den andra frågan har handlat om exportstödens effekter. Så gott som samtliga som mottagit detta stöd är aktiebolag. Det finns också andra skillnader i förutsättningarna för denna analys, jämfört med den för företagsstöden. En viktig skillnad är den kortare tidsserien. Detta innebär att vi här studerar företag som fått stöd år 2009. På samma sätt som med företagsstöden har vi här en kontrollgrupp bestående av företag som fått stöd 2011. En annan skillnad rör uppgifterna om företagets export, som bara finns tillgänglig i storleksklasser hos SCB. Vi har här tillämpat samma metod för att uppskatta exportvärdena som i analysen av företagsstödens betydelse för de övriga bolagen, dvs. vi har uppskattat företagets faktiska exportvärde utifrån de olika exportstorleksklasserna. Vissa av de redovisade storleksklasserna är dock väldigt vida. Här har vi inte kunnat utesluta dessa, då en förhållandevis stor del av stödmottagarna återfinns inom dessa storleksklasser. Vi har även gjort ytterligare en analys av hur många regioner (exportområden) som företagen exporterar till. Med andra ord så kompletterar vi analysen av exportvolymen med en analys av exportens geografiska räckvidd.

Resultaten av denna analys illustreras i figur 6.6 nedan. Som framgår är ser vi inga tydliga mönster i jämförelsen mellan företagen som fick stöd 2009 och kontrollgruppen.

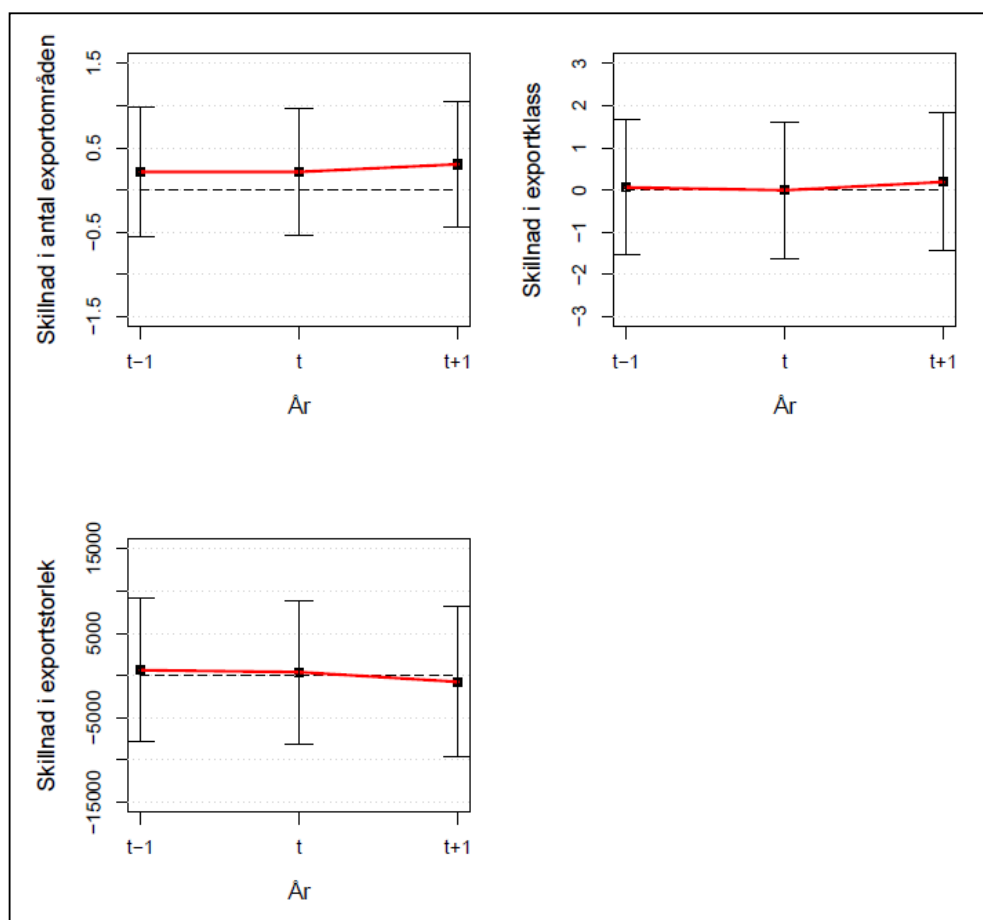
Figur 6.6. Utvecklingen av några exportnyckeltal för aktiebolagen som fått del av stöden 2009 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

Not: Estimerad exportnivå i tkr. 2010 års priser. $t=2009$

Den ekonometriska analysen visar i princip inte på någon effekt och ingen av de i modellerna estimerade effekterna är heller signifikanta. Resonemanget illustreras i figuren 6.7 nedan. De relativt små förändringarnas riktning kan inte säkerställas, vare sig om vi mäter signifikans på 5%-nivå eller 10%-nivån.

Figur 6.7 Exportstödens estimerade effekter på utvalda nyckelvariabler för de aktiebolag som mottagit stöd

Not: Konfidensintervall på 95%-nivå.

Slutsatsen blir därför att vi inte med statistisk säkerhet kan identifiera några effekter på företagens export av de exportstöd som har betalats ut. Detta skall dock inte tolkas som att det är uteslutet att stödet ändå har haft en effekt. En alternativ förklaring är att våra mätmetoder inte förmår fånga in en faktisk effekt, men vi ska återkomma till detta resonemang i avsnitt 5 i slutet av detta kapitel.

6.4 Samlade effekter mätt på den regionala nivån

Den här delen av analysen innefattar företagsstöd och de s.k. projektstöden. Det vi önskar analysera är stödets samlade effekter på företagen i fem olika branscher (som insatserna inom Matlandet har riktats emot), utifrån totalt fyra olika indikatorer. Vilka branscherna är och vilka indikatorer som analyseras framgår av tabell 6.1 nedan.

Tabell 6.1 Branscher och variabler – skuggade - ingående i den samlade analysen baserade på regionala data

Bransch	Omsättning	Antal anställda	Antal arbetsställen	Antalet övernattningar
Jordbruksföretag och serviceföretag till jordbruk (SNI 01)				
Fiskare och vattenbrukare (SNI 03)				
Livsmedelsindustri (SNI 10)				
Hotell, semesterbostäder, vandrarhem, campingplatser m.m. (SNI 55)				
Restauranger, cateringföretag, barer och pubar (SNI 56)				

Variabeln antalet arbetsställen skall ses som en ”approximation” för antalet företag och syftar till att utvärdera effekterna av matlandet på målet att antalet livsmedelsföretag skall öka med 20 procent fram till år 2020. När man vill göra analyser baserade på regionala data är dock begreppet antalet företag ofta missvisande, då företagets säte inte alltid är liktydigt med var dess verksamhet finns.

Detta är den kanske mest komplicerade delen i denna effektutvärdering. Här kan vi inte använda oss av en traditionell kontrollgruppsmetod, då projektmedelsstöden inte har enskilda företag som direkt målgrupp. Därför har vi varit tvungna att begränsa oss till en analys grundad på samvariation mellan stödutbetalning och utvecklingen i företagen enligt tabellen ovan., dvs. att vi måste ge avkall på ambitionen att identifiera en effekt. Samvariationen är *en indikation* på en effekt, men analysen kan inte likställas med en effektanalys. Det man ändå kan göra är att försöka kontrollera för olika andra faktorer som (förutom stöden) kan tänkas påverka denna samvariation.

I analysen har vi inkluderat fyra år, 2008 - 2011. Stöd som betalats ut under 2012 utgår från denna analys, då den ekonometriska analysen genomförs i slutet av år 2012 och information om de beroende variablerna (målvariablerna som stödet eventuellt påverkat) av naturliga skäl inte funnits tillgängliga för detta år. Detta medför dock att cirka en tredjedel av det hittills (t.o.m. hösten 2012) utbetalade stödet inte ingår i analysen. Därmed är fortsatta utvärderingar viktiga innan mer bestämda slutsatser kan dras. Vi har även varit tvungna att utesluta stöd som betalats ut via Jordbruksverket och Sametinget, då dessa stöd inte går att lokalisera till en specifik region.

Syftet med analysen är att studera om det existerar någon samvariation mellan den totala mängden företagsstöd och projektstöd som utbetalats inom respektive region och utvecklingen i indikatorerna i tabell 6.1 ovan. Vi kan med denna analys inte uttala oss om ett direkt kausalt samband mellan insatser och utfall i målvariablerna. För en utförligare beskrivning av metoden hänvisar vi till särskild metodbilaga.

Tabell 6.2 nedan visar stödets skattade ”effekter” på omsättning, antal anställda samt antal arbetsställen inom samtliga branscher på läns- och kommunnivå. Värdena visar stödets samvariation med värden för tillväxt och utveckling i fem branscher. I

modellen som utgår från en analys på länsnivå ingår 21 observationer, medan modellerna på kommunnivå har 290 observationer. Detta innebär att estimaten på kommunnivå har bättre förutsättningar att identifiera eventuella samband.

Generellt framträder endast svaga samband mellan tillväxten i målvariablerna och det utbetalade stödet. Det enda signifikanta sambandet finns för indikatorn total omsättning på kommunnivå, dock endast på 10 %-nivån. Även på länsnivå är samvariationen mellan stöd och tillväxt i omsättning positiv, dock uppvisar de skattade värdena inte statistisk signifikans. Resterande estimeringar, där stödets samvariation med antalet anställda samt antalet arbetsställen har uppskattats, visar istället på ett negativt samband, dock även det utan signifikans.

Tabell 6.2 Effekter på SNI-grupperna 01, 03, 10, 55, 56. Samtliga företagsstöd och projektstöd inom Matlandet som betalats ut genom Landsbygdsprogrammet.

	Omsättning		Antal anställda		Antal arbetsställen	
	Modell (17)	Modell (18)	Modell (19)	Modell (20)	Modell (21)	Modell (22)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	0.023 [0.66]	0.009* [0.08]	-0.023 [0.20]	-0.01 [0.87]	-0.033 [0.29]	-0.004 [0.11]
N	21	290	21	290	21	290
R ²	0.52	0.22	0.37	0.24	0.73	0.58

*Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetsande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län*

I den fortsatta analysen analyserar vi "effekterna" fördelade efter Matlandets olika fokusområden, då det eventuellt kan finnas skillnader mellan de olika delarnas möjlighet att skapa mätbara effekter.

I tabell 6.3 analyseras huruvida stöden inom fokusområdet "Förädlad mat" samvarierar med utvecklingen för företagen inom branscherna jordbruk och livsmedel (SNI-koderna 01 (Jordbruk) och 10 (Livsmedel)). Det kan konstateras att stödutbetalningar inom detta fokusområde har haft en positiv samvariation med tillväxt i både omsättningsnivå och antal anställda inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Denna positiva samvariation uppstår oavsett om vi genomför analysen på läns- eller kommunnivå. Dock bör observeras att resultaten endast är signifikanta på 10%-nivån. Vad gäller antalet arbetsställen visar Modell 27 och 28 i tabell 6.3 negativa respektive positiva samband, samband som dock inte är statistiskt signifikanta.

Tabell 6.3. Effekter på SNI-grupperna 01, 10. Stöd inom fokusområde "Förädlad mat"

	Omsättning		Antal Anställda		Antal Arbetsställen	
	Modell (23)	Modell (24)	Modell (25)	Modell (26)	Modell (27)	Modell (28)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	0.124* [0.07]	0.012* [0.09]	0.049* [0.07]	0.016* [0.08]	-0.033 [0.29]	0.030 [0.28]
N	21	290	21	288	21	290
R ²	0.55	0.18	0.57	0.23	0.73	0.56

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Modellerna ovan visar en positiv samvariation mellan stöden inom fokusområdena förädlad mat och utvecklingen av jordbruks- och livsmedelssektorerna. Dock är samvariationen signifikant endast på 10%-nivån. Resultatet antyder således ett svagt, positivt samband mellan stöden inom Matlandet och dessa branschers omsättnings och sysselsättningsutveckling. Vi ska återkomma till den samlade tolkningen av resultatet senare i detta kapitel. Vad gäller antal arbetsställen ser vi ingen statistiskt säkerställd samvariation.

Tabell 6.4 nedan redovisar på motsvarande sätt förekomsten av samvariation mellan stödets nivåer inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang" och utvecklingen av företagen inom hotell- och restaurangsektorn.

Tabell 6.4 Effekter på SNI-grupperna 55, 56. Stöd inom fokusområde "Matturism" och "Restaurang"

	Omsättning		Antal anställda		Antal arbetsställen	
	Modell (29)	Modell (30)	Modell (31)	Modell (32)	Modell (33)	Modell (34)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	-0.019 [0.24]	0.002 [0.70]	0.026 [0.16]	-0.004 [0.55]	0.018 [0.15]	0.000 [0.43]
N	21	290	21	290	21	290
R ²	0.54	0.16	0.53	0.28	0.66	0.78

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Ingen av beräkningarna som redovisas i tabell 50 ovan visar på signifikant samvariation mellan stödutbetalningar och omsättning, antal anställda eller antal arbetsenheter. Detta ger således inte stöd för slutsatsen att stödet inom fokusområdena matturism och restaurang skulle ha haft någon mätbar betydelse för utvecklingen av företagen i branscherna hotell och restaurang. Återigen skall detta inte tolkas som att stödet inte har haft någon effekt!

I Tabell 6.5 nedan analyseras samvariationen mellan stöden inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang" och antalet belagda bäddar på läns- och kommunnivå. Här finns dock en begränsning i statistiken som gör att ungefär hälften av landets kommuner (främst mindre kommuner) har måst utgå från beräkningarna på kommunnivå.

Tabell 6.5. Effekter på antal belagda bäddar. Stöd inom fokusområde "Matturism" och "Restaurang"

	Antal bäddar	Antal bäddar
	Modell (35)	Modell (36)
Nivå	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	-0.018 [0.25]	0.001 [0.86]
N	21	144
R ²	0.54	0.35

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Analysen i tabell 6.5 ovan visar inte på någon sådan samvariation varken på länsnivå eller på kommunnivå. Således kan vi inte dra några slutsatser kring eventuella effekter på antalet belagda bäddar av stöd inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang".

Sammantaget innebär detta att det på den samlade nivån inte kan urskiljas någon statistiskt säkerställd samvariation mellan mängden stöd som utbetalats inom matlandet och företagens utveckling eller antal. Bryter vi ned stöden på de olika fokusområdena ser vi en samvariation mellan stöden inom fokusområdena jordbruk och livsmedel och företagens utveckling i relevanta sektorer, även om signifikans endast uppstår på 10%-nivån. Detta antyder att det inom dessa områden kan finnas ett positivt samband mellan stöd inom Matlandet och utveckling i målvariablerna. Dock ser vi inte heller inom dessa fokusområden något sådant samband mellan stöden och antalet företag. För stöden inom fokusområdena matturism och restaurang ser vi ingen statistiskt säkerställd samvariation mellan stödnivåerna och företagens utveckling. Det samma gäller även om vi ser till utvecklingen i antalet företag eller om vi analyserar samvariationen mellan stödmängderna inom dessa fokusområden och utvecklingen av antalet belagda gästnätter.

6.5 Slutsatser för effektmätningarna av stöden – sammanfattande resultat och försök till tolkning.

Att mäta effekter, förstått som den skillnad en insats verkligen gör för utfallet i den variabel som vi vill påverka med insatsen i fråga, är svårt när vi talar om politiska insatser generellt och när det handlar om strategiska och sammansatta insatser som Matlandet i synnerhet. I detta kapitel har vi valt ut några av de olika insatser som Matlandet innehåller. Urvalet har skett mot bakgrund av att vi för just dessa insatser ändå sett möjligheterna att faktiskt kunna mäta effekter i någon mening. Vi ska dock

komma ihåg, vilket vi återkommer till i det avslutande kapitlet, att de effekter vi mäter här är effekter av enstaka insatser som under de senaste åren genomförts inom ramen för Matlandet. En del av dessa insatser har tidigare genomförts i liknande form och med liknande mängd resurser utan att för den skull ha ingått i Visionen Matlandet. Man kan därför inte utan en sådan reservation säga att de effekter vi ser här är effekter av just Matlandet, utan snarare då av enskilda insatser inom Matlandet. En diskussion om vilken skillnad som Matlandet gör i detta avseende förs i kapitel 7.

6.5.1 Vissa effekter för några av stöden

Sammanfattningsvis har vi analyserat företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet, exportstöden och de regionala projektstöden inom ramen för denna kvantitativa effektutvärdering. Det ska först och främst sägas att det, med de metoder som vi har kunnat använda, har varit svårt att identifiera tydliga effekter av något av dessa stöd. Detta ska inte tolkas som att det inte finns effekter av stöden. Istället är detta åtminstone delvis också ett uttryck för att de mätmetoder vi har tillgång till (beroende på stödets utformning och på tillgången till statistiska data) inte riktigt förmår fånga upp effekter av den här typen av stöd.

Ser vi till företagsstöden inom Landsbygdsprogrammet så indikerar våra mätningar en svag positiv påverkan på de aktiebolag som fått stöd, både vad avser deras omsättning, antal anställda och förädlingsvärdet. Ingen av de skattade effekterna är dock statistiskt signifikanta. Detta betyder alltså att vi inte kan slå fast att stöden har haft några positiva effekter. När det gäller samma stöd till företag med andra bolagsformer än aktiebolag så finner vi i analysen en liten, men signifikant, positiv påverkan på företagets omsättning. Slutsatsen när det gäller denna kategori företag är därför att det förefaller finnas en liten positiv effekt av stödet på företagets tillväxt, mätt i termer av företagets omsättning. Det bör dock noteras att analysen vilar på antaganden och förutsättningar, pga. de begränsningar i data för denna kategori bolag, som manar till en viss försiktighet i denna tolkning.

Ser vi sedan till exportstöden genom branschprogrammet Food from Sweden så ser vi i våra mätningar inga effekter på företagets exportvolym. Mätningarna indikerar en liten positiv effekt på nya exportmarknader, men denna kan inte säkerställas och kan därmed bero på slumpen. Återigen skall detta inte med nödvändighet tolkas som att effekterna inte finns. Avsaknaden av mätbara effekter kan bero på mätproblem, t.ex. när det gäller tillgången till data eller på utformningen av stöden. Vidare kan det finnas en fördröjning i effekter som vi i vår korta tidsserie inte förmår fånga.

Slutligen har vi analyserat samvariationen mellan utbetalade stödmängder i företags- och projektmedelsstöd och utvecklingen av företagen i ett antal branscher. Här ingår alltså även stöd som inte bara har företagen som den direkta stödmottagaren. Här ser vi i analysen av samtliga stöd tillsammans ingen samvariation mellan stödmängder och utvecklingen av omsättningen, antalet anställda och antalet företag i de valda branscherna.

När vi bryter ned stöden utifrån olika fokusområden i Matlandet ser vi en viss samvariation mellan stöden inom fokusområdena Primärproduktion och Förädlad mat och företagens utveckling i relevanta sektorer. För stöden inom fokusområdena Matturism och Restaurang ser vi ingen samvariation mellan stödnivåerna och företagens utveckling och heller inte i antalet företag eller om vi analyserar stödmängden och utvecklingen av antalet belagda gästnätter.

Detta betyder att vi endast finner en samvariation, om än blott signifikant på 10%-nivån, mellan stödmängderna inom fokusområdena Primärproduktion och Förädlad mat och utvecklingen av företagens omsättning och antal anställda i relevanta branscher. Det vill säga, i län och kommuner som fått mer stöd från Matlandets fokusområden Primärproduktion och Förädlad mat har också förändringen av antal anställda och omsättningen i jordbruks- och livsmedelssektorn varit mer positiv än i sådana kommuner och län som fått relativt mindre stöd. För övriga analyserade fokusområden finner vi inga sådana samband.

6.5.2 Hur ska vi tolka och förklara resultaten av effektstudierna?

För det första är det åter viktigt att påminna om att det vi försökt mäta här är effekter av stöden. Vi har ställt relativt hårda krav på vad som skall ses som en effekt, nämligen att vi med statistiska metoder kan säkerställa att en förändring i målvariabeln verkligen är orsakad av insatsen. Beroende på hur insatsen varit utformad och vilka data vi har haft tillgång till för att mäta effekterna kan vi ha missat effekter i våra mätningar. Det omvända är förstås också möjligt, dvs. att vi kan ha identifierat effekter som inte är verkliga effekter utan som bygger på systematiska fel i våra modeller.

För det andra är det effekter av insatser inom Matlandet snarare än av Matlandet i sig som vi har mätt. Det vill säga det är den skillnad som de enskilda insatserna inom matlandet har gjort som vi studerat inte det faktum att de ingått i visionen Matlandet. Detta är viktigt då flera av de stöd vi studerat här har funnits redan före visionen Matlandet.

För det tredje finns många data- och mätproblem att vara observant på. För detaljerna hänvisar vi till vår bilaga. Vi vill dock redan här peka på att särskilt omsättnings- och sysselsättningsdata för företag som inte är aktiebolag inte presenteras på ett sätt som gör en regelrätt mätning av utvecklingen i dessa variabler möjlig. Vi har därför tvingats till att göra skattningar av de reella talen i dessa variabler, vilket ökar osäkerheten i analyserna. Detsamma kan sägas om effektmätningen för exportstödet, där företagens exportvärde enbart finns fördelat efter storleksklasser. En annan begränsning har handlat om för vilka år vi har haft möjlighet att studera utvecklingen. Rent generellt har vi haft få observationer och korta tidsserier att förhålla oss till, vilket allmänt försämrar chanserna att få fram signifikanta resultat. Någon skulle kanske också hävda här att det tar längre tid än ett par år att se effekter av den här typen av investeringar.

För det fjärde kan vi också notera att stödnivåerna i många fall har varit relativt små i förhållande till de målvariabler som de syftar till att påverka. Stödets storlek säger sannolikt inte allt om olika insatsers eller subventionerade investeringars verkan, utan t.ex. kvalitet och precision i utformningen av insatserna har också stor betydelse. En berättigad fråga är ändå vilka effekter vi kan förvänta oss av stöd på dessa nivåer? Här finns förstås många faktorer att ta hänsyn till, t.ex. ökar risken för skadliga och konkurrenssnedvridande effekter om stödbeloppens andelar av de totala investeringarna ökar. Men med allt för små belopp ökar riskerna för att stöden går till insatser som ändå skulle ha genomförts, varför vi riskerar att effekterna av stöden uteblir (dvs. stödet gör en mindre skillnad än annars).

Slutsatsen från analysen i detta kapitel är ändå att de mätbara effekterna från stöden (företagsstöden, och projektmedelsstöden) är relativt små. Vi ser en positiv påverkan av företagsstöden på företagens utveckling, men det är bara för mindre företag med andra bolagsformer än aktiebolag samt givet att vi skattar företagens verkliga omsättning som vi med viss säkerhet kan säga att denna påverkan verkligen är en effekt av stöden. För exportstöden ser vi en mer marginell påverkan och inga statistiskt säkerställda effekter. I den regionala analysen, där vi studerar samvariation mellan stödmängd på regional nivå med tillväxt i relevanta målvariabler, ser vi en svagt positiv samvariation mellan mängden stöd inom fokusområdena Primärproduktion och Förädlad mat och företagens utveckling vad gäller omsättning och sysselsättning. Utvecklingen för företagen i de kommuner och län som fått relativt mer stöd är mer gynnsam, än i de som fått relativt mindre stöd. Detta antyder också att det här skulle kunna finnas en liten, men positiv effekt av stöden, men vi kan inte med denna analys fastställa ett kausalt samband. I övriga delar av denna analys får vi dock ingen sådan samvariation.

Kontigo noterar således att det förefaller finnas mätbara positiva effekter för vissa av insatserna inom Matlandet. Dessa är små och begränsade till enskilda stöd och mätmetoder. Vi kan dock inte utesluta att även övriga delar av insatsen har en positiv effekt på de uppställda variablerna. Men det är i de flesta fall inte realistiskt att förvänta sig påtagliga effekter i förhållande till uppställda mål, givet de små stödnivåerna i dessa delar av insatsen samt att många av insatserna inte är utformade för en direkt påverkan på tillväxt och sysselsättning.

7 Matlandets bidrag till resultat, måluppfyllelse och effekter

En av de grundläggande frågorna i denna utvärdering handlar om karaktären på den insats som Matlandet utgör. Som nämnts tidigare är Matlandet en vision, eller om man så vill en strategi, som är tänkt att kraftsamla kring, förstärka och samordna redan befintliga insatser inom flera olika områden. I Matlandet ingår också helt nya insatser. Ur utvärderingsperspektiv rymmer detta en dubbel utmaning. För det första bör man kunna svara på frågan om huruvida de enskilda insatsernas mål har uppnåtts eller om insatserna har någon effekt. För det andra bör man kunna besvara frågan om strategin (Matlandet i detta fall) har förändrat insatserna jämfört med hur dessa hade sett ut utan strategin.

Den första av de två frågorna har vi så långt vi ser det som möjligt sökt att besvara tidigare i denna rapport. Återstår då frågan om Visionens bidrag. Mot bakgrund av detta har Kontigo i utvärderingen arbetat utifrån följande operationaliserade frågeställningar:

- Har visionen inspirerat till, och påverkat tillkomsten av, insatser och verksamheter?
- Har visionen inspirerat eller påverkat utformningen av insatser och verksamheter?
- Har visionen bidragit till att påverka attityder och framtidstro på landsbygden?

Fokus i utvärderingen ligger framförallt på de två första punkterna, medan vi kring den senare mer för ett resonemang utifrån vad som framkommit i enkäter och intervjuer. Det är inte rimligt att effekter av detta slag ska uppkomma efter kort tid och frågan är ytterst komplex. Det finns heller inte tydligt definierat i vilken målgrupp som attityder och framtidstro ska påverkas. Kontigo utgår dock här från att det handlar om företag som är verksamma på landsbygden samt organisationer som verkar för att främja landsbygdens utveckling, då det är dessa grupper som insatser inom matlandet främst påverkar och riktas till. Kontigo har dock inte haft resurser för att genomföra någon mer omfattande undersökning riktad till företag på landsbygden.

Kontigos analys utgår ifrån (i) data om projektverksamhet inom ramen för Landsbygdsprogrammet och insatsen Stöd till insatser inom Livsmedelsområdet; (ii) en uppföljande enkät som riktats till projektägare för projekt inom Landsbygdsprogrammet samt företag som mottagit företagsstöd genom Landsbygdsprogrammet; (iii) befintliga utvärderingar av projektverksamhet inom ramen för insatsen Stöd till insatser inom Livsmedelsområdet samt slutrapporter från projekt inom Landsbygdsprogrammet; (iiii) intervjuer med företrädare för framförallt myndigheter och bransch- och företagarorganisationer på både nationell och regional nivå.

En analys som denna är behäftad med flera metodproblem. De två främsta är att isolera visionens betydelse från andra trender och strömningar i samhället och att isolera visionens betydelse relativt andra faktorer som påverkar hur organisationer fattar strategiska beslut. I båda fallen har dessa hanterats genom en kvalitativ bedömning av statistiska underlagsdata samt genom de intervjuer som genomförts. En uppenbar risk i intervjuer och enkäter med branschaktörer och projektägare, är att dessa av kan ha motiv att på olika sätt övervärdera visionens betydelse. Detta är viktigt att ha i åtanke vid analys och värdering av svaren.

7.1 Visionen är relativt välkänd och förankrad bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling

En central utgångspunkt för en analys av om visionen om Sverige – det nya matlandet har inspirerat till och påverkat tillkomsten av insatser och verksamheter runt om i landet är att visionen är känd, förankrad och accepterad bland olika aktörer. Detta gäller i första hand aktörer som driver utvecklingen inom ramen för Matlandets fem fokusområden.

För att undersöka kännedom om visionen och hur olika aktörer bedömer visionens betydelse, har Kontigo ställt frågor om detta i enkätundersökningen till projektägare som fått projektstöd genom Landsbygdsprogrammet samt företag som sökt och fått företagsstöd genom Landsbygdsprogrammet, som fått besvara samma frågor. Vidare har en enkät riktats till ett slumpmässigt urval av jordbruksföretag³¹, där vi även kontrollerat för att de inte ingår i den tidigare gruppen av företag.

I tabell 7.1 nedan framgår att drygt hälften av projektägarna som fått projektstöd anser sig känna väl till visionen och dess innebörd, medan ytterligare omkring en tredjedel delvis känner till visionens innehåll. Bland landsbygdsföretag som fått stöd genom landsbygdsprogrammet till insatser inom ramen för visionens fokusområden, känner en fjärdedel av dessa väl till visionen och cirka hälften känner delvis till denna. Bland de slumpmässigt utvalda jordbruksföretagen är kännedomen om visionen lägre, men cirka 4 av 10 känner åtminstone delvis till visionen.

³¹ Observera att svarsfrekvensen i enkäten i denna grupp var mycket låg och underlaget bygger enbart på 40 svarande företag. Svaren ska därmed tolkas med stor försiktighet.

Tabell 7.1. Projektägares och landsbygdsföretagares kännedom om visionen. Känner du till visionen om Sverige – det nya matlandet?

	Projekt som fått stöd	Landsbygdsföretag som fått stöd	Sluppmässigt utvalda jordbruksföretag
Ja, mycket väl	55%	25%	10%
Ja, delvis	33%	48%	31%
Ja, har hört talas om den men känner inte till vad den innebär	10%	20%	33%
Nej, inte alls	1%	7%	26%
Totalt	100%	100%	100%

Källa: Egen enkätundersökning

De intervjuer som Kontigo genomfört med nyckelpersoner hos aktörer på såväl nationell som regional nivå ger en bild av att visionen är välkänd och har en förankring bland ett stort antal viktiga aktörer och organisationer. Intervjuerna pekar därmed på att många som i någon form arbetar med landsbygdsutveckling eller näringslivsutveckling på landsbygden känner till visionen och är relativt väl insatta i dess innehåll. Intervjuerna pekar också på att satsningen till sitt innehåll och inriktning är väl förankrad hos ett stort antal av dessa aktörer; man vill bidra till att utveckla Sverige som matland med utgångspunkt i visionen. Så här sammanfattar en av de intervjuade det:

”Ja, om man säger så här, många har hört talas om den utan att veta exakt vad det är, i synnerhet bland företagen. Bland aktörerna och organisationerna som arbetar med landsbygdsutveckling och näringslivsutveckling så är visionen mer förankrad.”

En hög kännedom och kunskap om visionens syfte och innehåll ger en grundläggande förutsättning för att olika aktörer skall börja agera på ett sätt som främjar visionens måluppfyllelse. Kontigo menar också att en hög kännedom även främjar möjligheten att visionen drivs av dem som står näringen närmast.

De flesta privata och offentliga aktörer som intervjuats, oavsett om man arbetar med att främja utvecklingen inom något eller flera fokusområden, har tämligen enkelt att passa in sina egna verksamhetsmål i visionens övergripande mål. Många har därmed möjlighet att arbeta för att uppnå gemensamma mål. Visionen kom vidare ”rätt i tiden”, då den bygger på starka befintliga trender och strömningar i näringen och i samhället. Att visionen förankrats hänger därför också samman med att den lanserats i ett läge där också andra satsningar (eller strategiutvecklingsinsatser) genomförts. Ett exempel är att LRF tagit fram en egen livsmedelsstrategi parallellt med satsningen på Matlandet. Från regionalt håll har man också arbetat med regionala utvecklingsstrategier där mat lyfts fram som ett viktigt utvecklingsområde.

Något som bidragit till kännedom och förankring av visionen, bedömer Kontigo vara det aktiva arbetet med att kommunicera och informera om visionen. Arbetet med att bygga en kommunikationsplattform under ledning av Visit Sweden, tillsammans med Jordbruksverket och Exportrådet, verkar ha bidragit till att skapa en känsla av inkludering och har även inneburit en möjlighet att faktiskt fånga upp och utforma

satsningen utifrån de behov som funnits hos ett stort antal aktörer. Arbetet var, åtminstone inledningsvis, riktat främst mot nationella aktörer, medan den regionala nivån gavs mindre utrymme. En nyckel för att förankra visionen på regional nivå, förefaller vara att man, inte minst retoriskt, lyft fram primärproduktionens betydelse för att utveckla Sverige som matland. Detta har hjälpt till att få satsningen mer förankrad på regional nivå bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling.

7.2 Visionen har spelat en roll för att insatser och verksamheter påbörjats och hur de utformats

Om en hög kännedom är en nödvändig faktor för att Matlandet skall göra en skillnad även utöver dess enskilda insatser, så är det knappast en tillräcklig faktor. Utöver kännedomen krävs också att Matlandet tillför något som faktiskt förändrar organisationers och företags beteende i riktning mot Matlandets mål och intentioner.

Ett första steg för att analysera huruvida detta skett eller inte kan vara att undersöka hur många ”matprojekt” som startas över tid. I kapitel 3 såg vi att antalet beviljade stöd till olika insatser inom visionens fem fokusområden, både projektstöd och företagsstöd, ökade från och med år 2010. Detta kan dels bero på att medel inom Landsbygdsprogrammet omfördelats till insatser som stödjer Matlandet, dels kan det också spegla ett allmänt ökat intresse från projektägare att söka och också beviljas stöd till insatser för att utveckla verksamhet inom visionens fokusområden. I tabell 7.2 redovisas antalet beviljade ansökningar om projekt- och företagsstöd med inriktning mot Matlandets fem fokusområden. Tabellen är uppdelad utifrån om projekten ligger inom den öronmärkta budgeten för Matlandet (tillkom år 2010), eller inom annan budgetram i Landsbygdsprogrammet. Inom ramen för de öronmärkta pengarna till projekt som stödjer Matlandet, så närapå fördubblas antalet beviljade projekt- och företagsstöd mellan 2010-2011. Om detta är en ”administrativ effekt” (projekten klassificeras i efterhand och söker inte medel med hänvisning till någon särskild inriktning) eller speglar ett ökat intresse för insatser med inriktning mot mat är dock oklart.

Ser vi till de insatser som ligger utanför den öronmärkta budgeten för Matlandet, så är det framförallt projektstöden som ökar under 2010 och 2011, medan företagsstöden ökar under 2011 och tendensen är att intresset ligger kvar på hög nivå under 2012 (tabell 7.2). Antalet matprojekt ökar således även utanför den öronmärkta budgetramen. Att antalet projekt och företag som gör satsningar med inriktning mot mat är en sak, det är såklart svårt att uttala sig om huruvida detta kan åtminstone till vis del vara en logisk följd av visionen.

Tabell 7.2. Antal beviljade projekt- och företagsstöd i Landsbygdsprogrammet fördelat efter budgetram, stödtyp och år (fram t.o.m. Q2 2012)

Budgetram	Stödtyp	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Total
Budgetram Matlandet – öronmärkta medel	Företagsstöd				25	58	21	104
	Projektstöd				42	77	33	152
	Samtliga				67	135	54	256
Budgetram övrigt	Företagsstöd	81	214	197	167	284	130	1 073
	Projektstöd	40	67	47	71	87	26	338
	Samtliga	121	281	244	238	371	156	1 411

Källa: Jordbruksverket

Intresset för att söka medel hos Jordbruksverket genom stödet till insatser på livsmedelsområdet är mycket starkt. Totalt beviljas drygt 25 mkr i projektstöd varje år. År 2011 motsvarande projektansökningarna 107 mkr, dvs fyra gånger mer än vad som finns att fördela i budgeten. 2009 och 2010 motsvarade ansökningarna omkring 90 mkr. Det förefaller därför finnas en stor och ökande efterfrågan på den typen av utvecklingsprojekt inom livsmedelssektorn. Utvärderingarna av projekten visar också att stödet verkar vara viktigt för att olika aktörer med begränsade ekonomiska resurser ska ha möjlighet att delta.

Det förefaller således finnas ett visst stöd för att hävda att insatser inom Matlandet också har påverkat inriktningen på åtminstone delar av de resurser som annars funnits tillgängliga, i riktning mot att tydligare stödja Matlandets mål och intentioner. En del av detta förefaller ha skett genom tydliga styrande direktiv (öronmärkning av medel inom Landsbygdsprogrammet) medan en annan del förefaller ha skett genom ett allmänt ökat intresse för denna typ av frågor. Att mera exakt uttala sig om orsaker och verkan i detta avseende är dock inte alldeles enkelt.

7.2.1 Visionen har haft viss betydelse för projektens utformning

I enkätuppföljningen till projekt som fått stöd genom Landsbygdsprogrammet ville vi vidare få en bild av hur projekten såg på betydelsen av visionen om Sverige – det nya matlandet, för projektens tillkomst, utformning och genomförande. Vidare var en hypotes att Matlandet skulle tillmätas större betydelse av projekt som kommit igång under 2011-2012 jämfört med projekt som ansökt om stöd under tidigare år (2009-2010).

Kontigos bedömning är att projektägarna anser att visionen haft en viss betydelse för projektens utformning och genomförande, se tabell 7.3 nedan. De projekt som startats senare under perioden (2011-2012) har genomgående högre medelvärden än de tidigare (2009-2010), särskilt avseende om projektet i projektansökan motiverats med stöd i visionen, men skillnaderna är inte signifikanta (det vill säga statistiskt säkerställda). Vi ser heller inga skillnader mellan regionala och nationella projekt. Det är emellertid logiskt att projekt som sökt stöd senare i tiden, t.ex. motiverat sin projekttid med stöd i visionen då medel i landsbygdsprogrammet öronmärkts för detta ändamål. Det finns därför indikationer på att visionen haft en viss styrande

effekt på projektverksamheten. Detta bekräftas även till viss del i intervjuer. Det är naturligt att i projekt och projektansökningar ta avstamp i olika nationella och regionala strategier, varav visionen om Sverige – det nya matlandet är en sådan.

Tabell 7.3. Visionens betydelse för projekt inom Landsbygdsprogrammet. Medelvärden, skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Påståenden	Projekt 2009-2010	Projekt 2011-2012	Samtliga projekt
Projektidén har inspirerats av visionen om Sverige – det nya matlandet	3,45	3,69	3,61
Projektets mål utgår ifrån mål som formulerats för Sverige – det nya matlandet	3,32	3,67	3,54
Projektidén har i projektansökan motiverats med stöd i visionen om Sverige - det nya matlandet	3,36	3,85	3,67
Projektets verksamhetsinriktning har influerats av mål och ambitioner i visionen om Sverige - det nya matlandet	3,86	3,97	3,93
Projektet har fått större uppmärksamhet tack vare visionen om Sverige - det nya matlandet	3,73	3,82	3,79

Källa: Egen enkätundersökning

En annan fråga man kan ställa sig är om visionen bidrar till att påverka långsiktigheten i de insatser som genomförs. Ett sätt att studera om visionen bidragit till att påverka långsiktigheten i projektverksamheten, är att studera i vilken utsträckning som aktörer som driver projekt bidrar med egen finansiering i dessa samt om aktörerna blivit mer benägna att bidra med egen finansiering i projekten. Hypotesen är att om fler aktörer ser nyttan med att initiera och driva utvecklingsprojekt med inriktning mot mat, ökar även viljan att bidra med egna medel i en sådan satsning. En organisations engagemang och ambition att tillvarata och förvalta en investering ökar om man också medfinansierat denna. Vidare är den privata sektorns grad av medfinansiering i en verksamhet en indikation på graden av affärsnytta i denna.

Tabell 7.4 nedan visar den totala andelen finansiella budgetmedel från offentliga finansiärer samt andel finansiella medel från Landsbygdsprogrammet, i de "Matlandetprojekt" som fått stöd via Landsbygdsprogrammet under perioden 2007-2012. Data i tabellen är fördelat efter om projektet beviljats stöd genom de öronmärkta medel som 2010 omfördelades till stöd för projekt som bidrar till Sverige – det nya matlandet, samt projekt inom övriga åtgärder i Landsbygdsprogrammet men som har en inriktning mot mat. Vi kan se att andelen offentligt stöd är relativt konstant över tid i projekten. De projekt som beviljats stöd inom den för Matlandet öronmärkta budgetramen, har en högre andel offentlig finansiering än övriga projekt. Ser vi till andelen stöd via Landsbygdsprogrammet som andel av total projektbudget, så är varierar denna något mellan åren, men är relativt konstant över tid. Finansieringen direkt via Landsbygdsprogrammet är dock högre i projekt som ligger inom budgetramen för Matlandet jämfört med övriga projekt. En slutsats är därför att både privata och offentliga aktörers engagemang i de "matlandetprojekt" som fått stöd genom de öronmärkta medlen, är lägre än i övriga projekt.

Att andelen medfinansiering är relativt låg i projekten får sannolikt betydelse för långsiktigheten i satsningarna. En organisation är mer noga med att förvalta en investering man har finansierat en stor del av med egna medel. Detta är en sorts garanti för hög grad av relevans och nytta.

Tabell 7.4. Andel (%) finansiellt stöd via offentliga finansiärer samt genom landsbygdsprogrammet i projektbudget

	Budgetram	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Totalt 2007-2012
Andel (%) offentlig finansiering i projektbudget	Öronmärkning Matlandet	-	-	-	82%	86%	80%	84%
	Övriga projekt	73%	80%	78%	81%	68%	74%	76%
Andel (%) finansiering från Lbp i projektbudget	Öronmärkning Matlandet	-	-	-	66%	77%	64%	71%
	Övriga projekt	53%	59%	66%	60%	54%	58%	58%

Källa: Jordbruksverket

7.3 Visionen bekräftar många aktörers strategiska verksamhetsinriktning och stärker samverkan, snarare än att tillföra ny strategisk inriktning i arbetet

I uppföljningen av landsbygdsprojekt som gjorts med projekt som fått stöd genom Matlandet, tillfrågades projektägarna vidare om hur de ser på visionens betydelse utifrån ett bredare perspektiv för det samlade arbetet med näringslivs- och landsbygdsutveckling. Projektägarna instämmer starkt i påståenden om att visionen bidrar till en ökad samverkan mellan aktörer generellt, men även mellan olika led i livsmedelskedjan. Man är vidare positiv till visionens betydelse för ökat engagemang för landsbygds- och näringslivsutveckling samt till att nya projekt och insatser startas. En liknande, men också mer nyanserad bild, framträder också i intervjuer med nyckelaktörer på nationell och regional nivå.

Tabell 7.5. Visionens betydelse för arbetet med landsbygds- näringslivsutveckling. Medelvärden, skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Påståenden	Projektstart 2009-2010	Projektstart 2011-2012	Samtliga projekt
Visionen bidrar till ökad samverkan mellan olika led i livsmedelskedjan (t.ex. primärproducenter och restaurangnäring)	4,53	4,17	4,31
Visionen bidrar till ökat engagemang för landsbygds- och näringslivsutveckling	4,0	4,2	4,12
Visionen bidrar till ökad samverkan mellan aktörer som främjar näringslivs- och landsbygdsutveckling	3,79	3,97	3,9
Visionen bidrar till att nya utvecklingsprojekt och insatser startas och genomförs	4,26	4,33	4,31

Källa: Jordbruksverket

7.3.1 Visionen bidrar med att tydliggöra länkar mellan fokusområden och skapar nya kontaktytor och samarbeten

Hos ett stort antal av branschens aktörer finns en uppfattning om att målen för visionen eller fokusområdena inte har inneburit att man har sett över eller förändrat strategisk planering, verksamhetsmål eller inriktning i någon större utsträckning. Anledningen till detta är att man uppfattar att den egna verksamheten redan i stor utsträckning ligger i linje med visionen. Vissa aktörer menar t.o.m. att de egna målen och inriktningen istället inspirerat utformningen av visionen. Särskilt tydligt menar man att detta är då de egna målen satts för en period som påbörjades innan tillkomsten av visionen.

Kontigo noterar hos flera av de intervjuade aktörerna också en uppfattning om att det pågår en ömsesidig påverkan mellan branschens aktörer och visionen. Med detta avses att olika verksamheter gör en analys av hur de bäst kan dra nytta av visionen, t.ex. på vilka sätt man kan söka ekonomiskt stöd. Vidare menar flera intervjupersoner att det är svårt att skilja på visionen, det egna arbetet och samhällstrender i övrigt. I de fall en organisation genomfört större förändringar i verksamhet och inriktning så menar man t.ex. att detta snarare kan härledas till att medlemsbasen, efterfrågan eller annat förändrats på ett sådant sätt att organisationen varit tvungen att anpassa sig till detta.

Flera av branschaktörerna upplever att de fått tillgång till nya resurser genom visionen. Dock handlar det i allt väsentligt om möjligheterna att söka projektmedel hos Jordbruksverket genom Stödet till insatser på livsmedelsområdet eller, i mindre utsträckning, Landsbygdsprogrammet. Dessa medel har haft betydelse för möjligheterna att genomföra projekt eller på annat sätt utforma nya typer av insatser. De finansiella strukturerna för att göra detta fanns dock redan på plats när visionen lanserades och har på detta sätt inte inneburit någon förändring i sig, däremot har det finansiella stödet till framförallt nationella projekt stärkts genom visionen. Det arbete som genomförts inom visionens fokusområden och de resurser som skjutits till från statens sida har sammantaget inneburit vissa förändringar i organisationernas arbete och verksamhetsinriktning.

För det första har förändringar skett såtillvida att vissa organisationer initierat arbete mot nya områden, branscher, målgrupper etc. Stödet till insatser på livsmedelsområdet verkar t.ex. ha inneburit att stora aktörer som SIK och SLU, fått nya möjligheter att arbeta mer konkret och praktiskt inriktat, med innovation och utveckling på företagens nivå. Sett till arbete mot nya målgrupper kan det t.ex. handla om att inom fokusområdet offentlig mat möjliggöra arbete mot ny typ av personal, från att ha arbetat mot enbart politiker och tjänstemän till att även arbeta med dem som lagar och serverar mat. Ett ytterligare exempel är att kunna arbeta med företagsutveckling med större bredd, från att enbart arbeta med nystartade företag till att även arbeta med att utveckla befintliga företag. Vidare kan det handla om att mat och närproducerat hamnat mer i fokus eller att man riktat sig till nya målgrupper. Den vanligaste förändringen verkar dock vara att det i verksamheten skett en överbryggnings mellan de fokusområden som pekas ut i visionen. Antingen så

att man breddat verksamheten till att omfatta fler fokusområden eller så att man knutit ihop olika fokusområden på ett nytt sätt. En intervjuperson säger t.ex. att:

”Vi arbetar mer tvärgående. Det är så tydligt nu att områdena hänger samman. Matlandet har varit viktigt för att tydliggöra hur de hänger samman. Vi har rört oss i samma riktning men delvis oberoende av varandra.”

En annan företrädare för en länsstyrelse formulerar det så här:

”Ja..., det tydligaste exemplet är att man kan se att där vi tidigare hade rådgivare som arbetade antingen inom primärproduktion eller inom förädling så samverkar de i betydligt högre grad idag. Vår samverkan har blivit tydligare. Den andra biten är att vi förändrat vårt arbete när det gäller våra ”kunder”, dvs. företagare och allmänheten. Vi har breddat våra tjänster. Vi har börjat jobbat mer aktivt med olika kommunikationstjänster.”

För det andra har de (delvis) nya resurserna i kombination med att myndigheter som Livsmedelsverket, Visit Sweden, Exportrådet och Jordbruksverket fått förändrade eller förtydligade uppdrag, i flera fall bidragit till nya eller fördjupade samarbeten mellan branschaktörer och mellan myndigheter och branschaktörer. Nya och delvis förändrade uppdrag till myndigheterna samt Visit Sweden och Exportrådet, har öppnat upp för nya samarbetskonstellationer. Vidare verkar flera organisationer även ha utvecklat samarbete genom t.ex. referensgrupper i egna projektsatsningar samt genom att ha träffats i olika forum som Matlandet erbjudit. En intervjuperson beskriver visionens betydelse för att sammanföra aktörer med gemensamma beröringspunkter:

”Jag tycker överhuvudtaget att förut har det varit mycket lokala initiativ utan styrning, men nu har samverkan ökat mellan de olika aktörerna.”

Flera intervjupersoner menar att nya former för samarbeten är mycket betydelsefullt för dem och ur deras perspektiv ett av de absolut viktigaste resultaten för den egna organisationen. Samtidigt uttrycker flera en oro för vad som kommer att hända när det ekonomiska stödet inom visionen tar slut. Frågan man ställer sig är vilka förutsättningar upparbetade samarbeten då har att finnas kvar. Som vi sett tidigare så är både Landsbygdsprogrammet och Stödet till insatser inom Livsmedelsområdet viktiga för att de projekt som beviljats ska genomföras. Inom framförallt Landsbygdsprogrammet har vi vidare sett att programmets finansiering av insatser är mycket hög, vilket kan indikera att olika aktörers benägenhet att på egen hand finansiera liknande utvecklingsinsatser är relativt låg.

En nyckelfråga i detta sammanhang är såklart att det arbete och insatser som genomförs genererar resultat och nytta. Av intervjuerna att döma förefaller konkreta resultat av olika projekt och insatser vara svåra att spåra, framförallt är det aktörer med nationellt fokus som menar detta. Istället är det som uppnåtts framförallt en ökad samverkan genom att aktörer fått möjlighet att träffas i samband med olika forum. Nya samarbeten har initierats mellan aktörer som kan dra nytta av varandras resurser och kompetenser. Detta upplever man på sikt kan komma att skapa mer konkreta resultat.

Det är på regional nivå som en stor del den nationella tillväxtpolitiken idag de facto bedrivs. Generellt sett så kan man också säga att det förefaller som om visionen hjälpt till att utveckla det samlade arbetet med landsbygds- och näringslivsutveckling på regional nivå. Genom Matlandet – men också det faktum att denna satsning kom parallellt med att andra aktörer, till exempel LRF, genomförde ett internt strategiarbete – har olika satsningar och projekt kommit till stånd som dragit in aktörer i det regionala utvecklingsarbetet. Aktörer som LRF och Hushållningssällskapet är idag genom större regionala satsningar mer involverade i det regionala utvecklingsarbetet jämfört med tidigare. Kontigo bedömer att satsningen på Matlandet delvis bidragit till detta.

”Det som jag framförallt vill lyfta fram, det är att matlandet hjälpt till att förstärka nätverk, mötesplatser m.m. Vi från LRFs sida har kommit in i det regionala arbetet mer.”

Ska man våga samman resultatet av intervjuerna med regionala myndigheter och branschaktörer på nationell och regional nivå, så kan det konstateras att flertalet av dessa uppger att arbetssätt eller verksamhet inte påverkats i någon nämnvärd utsträckning på grund av visionen om Sverige – det nya matlandet. Det är inte möjligt att utifrån intervjuerna med nationella och regionala aktörer dra några tydliga slutsatser kring i vilken utsträckning visionen bidragit till att förändra aktörernas arbete och verksamhetsinriktning. Detta eftersom det är svårt, både för oss som utvärderare och aktörerna som blir utvärderade, att skilja vad som utgör omvärldsförändringar från visionens verkanskraft och/eller om det är visionen som påverkar organisationerna eller om förhållandet är det omvända. Samtidigt kan vi konstatera att i den mån det skett förändringar i verksamhetens inriktning så verkar det handla om att se fokusområdenas kopplingar och betydelse för varandra. På olika sätt har Matlandet vidare bidragit till fler gemensamma samarbeten på både nationell och regional nivå. Detta har flera orsaker. Till exempel har aktörerna i genomförarorganisationen, som Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Visit Sweden och Exportrådet genom nya eller förstärkta uppdrag skapat nya samarbeten ut mot branschens aktörer och samtidigt kunnat kommunicera och informera om visionen. Ökad projektverksamhet har i sig bidragit till delvis nya samarbeten och kontaktytor mellan aktörer som tidigare inte samverkat.

7.3.2 Det regionala ledarskapet är oklart

Arbetet med att uppnå visionen drivs i någon mening fram av aktörer på nationell nivå. På regional nivå är ansvaret för frågan inte lika tydligt. Generellt sett är det länsstyrelserna som ansvarar för såväl de regionala strategierna inom Landsbygdsprogrammet som stora delar av det regionala genomförandet av programmet. Samtidigt är det idag regioner eller kommunala samverkansorgan som ansvarar för den regionala utvecklingspolitiken i regionerna. Det är Kontigos erfarenhet att samspelet mellan dessa två aktörer förvisso ökat men fortfarande är i behov av utveckling.

De aktörer som verkar på regional nivå i gränslandet mellan landsbygds- och näringslivsutveckling, som i första hand Länsstyrelserna eller privata organisationer

som LRF och Hushållningssällskapen har, utöver Matlandet, en mängd andra faktorer som styr deras arbete och verksamhet. I Länsstyrelsens fall handlar det bland annat om befintliga regelverk och styrdokument, att man jobbar inom landsbygdsprogrammet med finansiering och så vidare. Vidare så lyfter framförallt vissa av Länsstyrelserna fram att man egentligen inte har bemanning för att utföra andra uppgifter än dem man är ålagda att utföra. I LRFs fall handlar det bland annat om den nationella livsmedelsstrategi som tagits fram. Denna styr hur man regionalt arbetar med sina kärnområden. Sedan kan det tilläggas att denna strategi på många punkter ligger i linje med visionen för Matlandet, samt att tryck i omvärlden, alldeles oavsett existensen av Matlandsatsningen, innebär att organisationerna måste försöka att anpassa och utveckla sitt sätt att arbeta.

”Vi jobbar med nya sätt att arbeta, men det är inte som ett resultat av Matlandet. Vi försöker att samarbeta, hitta nya projekt, hela tiden se över vår verksamhet och vad vi gör, men det gör vi inte på grund av Matlandet utan på grund av att vi måste göra det för att hänga med och vara den aktör som ligger i framkant när det gäller gröna näringar.”

Aktörsstrukturen ser vidare olika ut beroende på vilken region vi befinner oss i. I Skåne och Västra Götaland finns både en stark aktörsstruktur mer specifikt inom primär- och livsmedelsproduktionen och ett tydligt regionalt ansvarstagande i alla utvecklingsfrågor. Region Skåne har t.ex. tagit fram ett policydokument med inriktning på Matlandet Skåne och hur man ska jobba med dessa frågor. På detta sätt har frågor som rör Matlandet i någon mån integrerats i det regionala utvecklingsarbetet. Det finns även andra regionala exempel på att framförallt Länsstyrelserna, sökt ta ett strategiskt grepp kring hur man på regional nivå kan bidra till att nå visionens mål. Länsstyrelserna har dock i praktiken begränsade resurser att arbeta utvecklingsinriktat med främjande insatser.

I andra regioner är det tydligare att enskilda drivande aktörer och individer, ”eldsjälar”, t.ex. matlandetambassadörer, har en betydligt viktigare roll för att driva frågor och samverkan på regional nivå.

Det finns således på den regionala nivån en otydlighet som möjligen återspeglar det faktum att länsstyrelserna ansvarar för en stor del av verktygen inom Matlandets olika delar, medan dessa i normalfallet inte har kapacitet eller mandat att driva ett regionalt utvecklings- och tillväxtarbete. I detta sammanhang skiljer sig således ”matfrågorna” från andra regionala utvecklingsfrågor.

7.4 Visionen som inspiratör och kraft för att förändra attityder och framtidstro på landsbygden

Här inleder vi med ett citat som Kontigo bedömer sammanfattar flertalet intervjupersoners syn på Matlandets bidrag till att påverka attityder och framtidstro på landsbygden ur ett övergripande perspektiv:

”Energi, stöd, kraftkälla, inspiration.”

Det är tydligt att många av branschens aktörer är mycket nöjda med Matlandet som satsning på att skapa ett koncept för branschutveckling av en idé och en politisk ambition. Ett ytterligare citat av en något mer mångordig intervjuperson får illustrera detta:

”Jag tycker att det var häftigt att sticka ut hakan överhuvudtaget. Jag upplever att matvärlden på det sättet har fått högre status, man kan slå sig för bröstet och säga att vi är bra på produktion, matlagning osv. Det har gett självförtroende och pondus till hela livsmedelskedjan. En stolthet.”

I tabell 7.6 nedan framgår vidare hur projekt och företag som fått stöd genom Matlandet bedömer visionens betydelse för ökad framtidstro på landsbygden, förändrade attityder på landsbygden samt företags möjlighet till utveckling och tillväxt. Sammanfattningsvis ser de båda grupperna av projektägare och landsbygdsföretag som fått företagsstöd, övervägande positivt på visionens betydelse.

Tabell 7.6 I vilken utsträckning bidrar visionen till följande. Medelvärden, skala 1-5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt och fullt.

Påståenden om resultat	Projekt som fått stöd	Landsbygdsföretag som fått stöd
Ökad framtidstro bland företagare på landsbygden	3,64	3,59
Förändrade attityder på landsbygden	3,58	3,32
Fler företag får möjlighet att växa och utvecklas	3,74	3,64

Källa: Egen enkätundersökning

Det bör dock noteras att det även med den här metoden är svårt, och kanske inte ens möjligt, att identifiera hur visionen isolerat från andra trender i samhället, bidrar till en ökad framtidstro och förändrade attityder på landsbygden. Oaktat detta så måste det ändå framhållas att de intervjuade lyfter fram att visionen måste betraktas som en positiv satsning. Så här långt har Matlandsatsningen, framhålls det, hjälpt till att sätta fokus på viktiga frågor och viktiga utvecklingsbehov. Man pekar på att satsningen framförallt kan ses som en ögonöppnare och reklam för näringen (och indirekt landsbygden). Som sådan har satsningen fungerat. Flera av de intervjuade tycker också att satsningen bidrar till att maten – i vid bemärkelse – har lyfts upp högre på dagordningen både nationellt och regionalt när det gäller branscher och sektorer att satsa på. Detta gäller för alla regioner som ingår i undersökningen.

Genom satsningen har man också lyft fram de hinder och de problem som finns för att arbeta med exempelvis affärsutveckling och förnyelse av verksamheter. En aspekt av detta är betydelsen av att aktörerna i systemet måste arbeta närmare varandra (primärproducenter, restauranger, upphandlare av offentlig mat etc.). Också detta har inneburit att landsbygdens aktörer blivit synliggjorda, något som i förlängningen kan ha positiv inverkan på attityder och framtidstro. En av de intervjuade uttrycker det enligt följande:

”Jag tror att det generellt är så att man känner att det finns en positiv inställning från myndigheterna. Alla satsningar gör nytta, men den här kom rätt i tiden och den verkar ha gjort nytta i och med att den visar att det faktiskt är mat vi producerar och att detta är viktigt för Sverige.”

Kontigo uppfattar att det finns en utbredd positiv inställning till ambitionen och visionen och en känsla av att bli sedd och bekräftad som en viktig bransch med stor betydelse för Sverige. På detta sätt bidrar visionen med inspiration och kraft till olika verksamheter. Det verkar enligt flera intervjupersoner vidare ha skett en statusuppgradering av mat som utgångspunkt för utveckling och satsningar på tillväxt. Kontigo kan inte bedöma om detta beror på att visionen rider på en positiv våg som kommer sig av att mat på olika sätt är ett aktuellt ämne, en trend, eller om arbetet med visionen driver på utvecklingen. Sannolikt handlar det om en kombination av de båda.

I vilken utsträckning denna positiva inställning och tilltro till visionens kraft hos aktörer på nationell nivå innebär att attityder och framtidstro på landsbygden också i bredare bemärkelse har förändrats är svårt att bedöma, och låter sig kanske inte göras på ett rättvisande sätt då frågan är mycket komplex. Kontigos uppfattning är emellertid att det är viktigt att ta avstamp i visionens förmåga att samla branschens aktörer bakom de ingångsvärden som visionen grundar sig på för att göra en bedömning. Här finns annars enligt Kontigos bedömning ett antal reella och potentiella konflikter.

Vad som också framkommer i intervjuerna är att det inte är självklart *hur* målen för visionen ska uppnås och det har lyfts fram ett antal argument som kan motverka ett samlat arbete mot gemensamma mål. Att visionen är, som vi tidigare sett, relativt väl förankrad bland aktörer på nationell och regional nivå, behöver inte innebära att den till sin utformning fullt ut är accepterad bland dessa. På den punkten verkar det dock ha skett en förflyttning de senaste åren, det vill säga visionen är idag mer accepterad. Detta, menar flera av de svarande, beror i synnerhet på att man tydligare inkluderat primärproduktionen och att man i det regionala arbetet i större utsträckning arbetar gränsöverskridande med de olika fokusområdena som finns i satsningen på Matlandet. Samtidigt så framhålls det också i intervjuerna att det finns kritik mot visionen om Sverige – det nya matlandet som strategisk satsning. Det är framförallt fem typer av kritiska argument som lyfts fram i intervjuerna:

Det första argumentet är att det är en nationell satsning där den regionala nivån egentligen inte fått vara med och utforma visionen och strategin. Så här uttrycker en av de intervjuade aktörerna detta:

”Bristerna är ju just att knyta samman nationell nivå och lokal regional nivå, och att man inte tidigare använt de regionala kanalerna för att föra ut visionen. Detta för att få ytterligare effekt. Det handlar inte om en brist utan att göra något som är bra, till exempel som man haft nu när man 2012 gett primärproducenterna en tydligare roll.”

Det andra argumentet är att satsningen i stor utsträckning är en satsning som utgår från Landsbygdsdepartementet, men att andra viktiga departement egentligen inte är delaktiga. Kort sagt: man ställer sig frågande till engagemang och insatser på andra relevanta departement. Eftersom svensk matproduktion står inför ett antal utmaningar av mer strukturell karaktär, är det viktigt att det inte bara blir en fråga för Landsbygdsdepartementet. Det kan exempelvis handla om behovet av regelförenkling eller behovet av nya strukturer för offentlig upphandling av mat.

För det tredje, så framhåller vissa av de intervjuade att det finns en känsla av att det är lite för mycket ”reklam” i satsningen. Det vill säga, att det finns risk att det blir mycket av en reklamsatsning för Sverige som matland, och för svaga långsiktiga satsningar på grundförutsättningarna för att realisera målen.

”Jag var med på ett seminarium, om kommunikation, flashigt, då tänker jag att det inte finns någon ”quick fix”, det handlar i slutändan om ett långsiktigt kvalitetsarbete. Det är livsfarligt att applicera ett varumärke, typ Matlandet, på något som inte har solid grund. Det är viktigt med verkligt strategiska satsningar och verkligt konkreta satsningar.”

För det fjärde handlar det om primärproduktionens roll och förutsättningar att utvecklas. Samtidigt som primärproduktionen pekas ut som ett fokusområde och den svenska råvarans betydelse därmed får antas vara en viktig komponent i att uppnå visionen, är det från aktörer med inriktning mot primärproduktionen som det finns mest invändningar mot visionens utformning och inriktning. En viktig anledning till detta finner vi att det finns stora skillnader i synen på nyckelbegrepp såsom kvalitet. Är mat av hög kvalitet detsamma som mat baserad på svenska råvaror eller kan det lika gärna handla om mat som är tillverkad av råvaror från andra länder? Här finns det stora skillnader i uppfattning mellan olika fokusområden och typer av aktörer som är viktiga för att uppnå visionen. En intervjuperson beskriver problematiken på följande sätt:

”Idén om att satsa på Sverige som Matland är förankrad och ses som positiv. Sedan kan man ha olika bilder av vad detta innebär. Du kan laga en fantastisk kroppkaka med råvaror från Tyskland. Kring dessa frågor - där finns det olika ingångar och bilder.”

För det femte finns en spänning mellan storskalig och småskalig produktion. Hör både storskaliga och småskaliga livsmedelsproducenter och företag hemma i visionen? Svaret på denna fråga varierar beroende på vem man riktar frågan till och det finns ingen tydlig dirigent som dirigerar åt det ena eller det andra hållet. Vissa centrala aktörer menar t.ex. att det framförallt är småskalig mat som kan leda till att visionen uppnås. Samtidigt finns det en utbredd uppfattning om att industrin har en självklar plats i satsningen, i sin egen rätt, men också för att den kan ta de små aktörerna vidare. En intervjuperson uttrycker detta på följande sätt:

”... det är för lite fokus på det storskaliga. Det är inte den enes bröd den andres död. Om basnäringen mår bra så föder det kreativa tankar och man får mer nischidéer. Kreativiteten föds ur en industri som mår gott.”

Flera intervjupersoner menar också att möjligheten för större livsmedelsföretag att arbeta i projekt som ger konkret nytta är unikt för Matlandet. I samband med detta pekar åtminstone en central aktör på projektresultat som innebär att man uppnått viss ökad förståelse mellan aktörer för att det kan finnas kopplingar mellan storskalig livsmedelsproduktion och matkvalitet. Det finns också ett annat synsätt på kopplingen mellan mathantverk och industri där det istället är mathantverket som tar industrin vidare:

”... detta med mathantverk är en kärna och en spjutspets. Man kan bara titta på länder som Frankrike och Italien som är etablerade. Vad tänker man på, jo t.ex. parmesan – och det är mathantverk. Men de har också en stor industri som har nytta av detta.”

Kontigos slutsats av denna genomgång är att visionen är relativt välkänd och förankrad bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling. Visionen har haft ett inkluderande och brett anslag som bidrar till att samla aktörer kring ett gemensamt mål. Samtidigt finns det också skilda uppfattningar om hur visionen ska uppnås och vissa potentiella intressekonflikter mellan t.ex. storskalig och småskalig produktion samt mellan fokusområden, framförallt kopplat till primärproduktionens roll.

7.5 Summering och slutsatser av den kvalitativa analysen

Detta kapitel har syftat till att med olika metoder och utifrån olika infallsvinklar söka belysa frågan om vad Matlandet som vision och strategi tillför. Detta är en angelägen fråga då Matlandets resultat och effekter delvis härrör från insatser som fanns redan före visionen om Sverige – det nya matlandet. Med andra ord : för att visionen Matlandet skall göra skillnad så krävs inte bara att dess enskilda delar gör skillnad, Visionen måste också påverka delarnas innehåll eller den samlade nyttan av delarna. En utmaning är att bedöma vilken betydelse en vision som Matlandet konkret har för de resultat vi ser.

7.5.1 Har visionen inspirerat till, och påverkat tillkomsten av, insatser och verksamheter?

Kontigo menar att Visionen på många sätt varit framgångsrik, framförallt tack vare det breda och inkluderande anslaget i dels hur visionen är formulerad och dels hur satsningen strategiskt utformats med fokus på aktivt deltagande från branschens aktörer. Kontigo bedömer att visionen är relativt välkänd bland aktörer som arbetar med landsbygds- och näringslivsutveckling med inriktning mot de ”gröna näringarna”. Visionen förefaller överlag även vara väl förankrad och förhållandevis accepterad, även om det finns många synpunkter på vad som borde göras för att utveckla Sverige som matland. Visionen bidrar med inspiration och framförallt legitimitet i olika aktörers arbete och satsningar, genom att man från regeringen pekar på att satsningar på mat är viktigt för tillväxt och utveckling. Detta stärker aktörernas arbete. Många aktörer menar att visionen som satsning varit lyckosam i att skapa ett koncept av en idé och en politisk ambition. Kontigo uppfattar att det finns en utbredd positiv inställning till ambitionen och visionen och en känsla av att bli sedd och bekräftad som en viktig bransch med stor betydelse för Sverige.

Sammantaget är det vår bedömning att visionen bidragit till att nya verksamheter utvecklats, även om det är svårt, både för oss som utvärderare och för de utvärderade organisationerna, att isolera påverkan och effekter av visionen. Dock har man skjutit till resurser på framförallt nationell nivå och genom ett aktivt kommunikationsarbete visat på möjligheter att söka medel ur Landsbygdsprogrammet och stödet till insatser på livsmedelsområdet. Vi ser också att många aktörer, på både regional och nationell

nivå, motiverar sina projektidéer med stöd av visionen och hänvisar till denna i projektansökningar.

7.5.2 Har visionen påverkat utformningen av insatser och verksamheter?

Vad gäller frågan om visionen påverkat utformningen av insatser och verksamheter så bedömer Kontigo att visionen framför allt förstärker och bekräftar vad många aktörer redan gör i sitt strategiska arbete och i sin verksamhetsinriktning. I den mån det skett en förändring och påverkan har visionen bidragit till att tydliggöra länkarna mellan de olika fokusområdena, vilket bidragit till att vissa aktörer har ett bredare anslag i sin verksamhetsinriktning och att projekt utformats på delvis nya sätt. Visionen kan också sägas ha bidragit till att nya kontaktytor och nya eller fördjupade samarbeten har uppstått mellan olika aktörer. Detta rör å ena sidan samarbeten mellan olika branschaktörer och å andra sidan branschaktörer och myndigheter. Arbetet med att utveckla en kommunikationsplattform förefaller ha bidragit till detta, samtidigt som förändrade och nya uppdrag för myndigheter och andra aktörer öppnat upp för nya samarbeten. Kontigo vill dock poängtera att det framförallt är på nationell nivå som detta skett, medan det på regional nivå är mer otydligt och framförallt varierar det väsentligt mellan länen. Kontigo bedömer att en bidragande orsak är att det inte finns någon samlad strategi för eller uppdrag till någon aktör att "genomföra" visionen på t.ex. länsnivå.

7.5.3 Har visionen bidragit till att påverka attityder och framtidstro på landsbygden?

Det är Kontigos övergripande slutsats att Matlandet är på god väg att etablera en strategisk samsyn kring maten, från primärproduktionen till konsumenten. Matlandet har, menar Kontigo, en styrkeposition och en potential att påverka utvecklingen i positiv riktning. Samtidigt visar analysen också på några viktiga brister i detta strategiska bygge. En brist är vad Kontigo noterade i kapitel 2 som en avsaknad av en samlad analys och problembeskrivning över "matnäringarna". Vilka problem skall Matlandet lösa? Vilka outnyttjade möjligheter skall man ta tag i? Tidigare analyser liksom många av de intervjuade i denna utvärdering pekar på ett antal väsentliga utmaningar inom arbetet med regelförenkling, tillståndsgivning, kontroller med mera som har stor betydelse för företagande och näringslivsutveckling. Vissa steg har dock tagits i denna riktning i samband med satsningen på Matlandet. En annan brist är fragmenteringen av insatserna. Insatserna genomförs med utgångspunkt i många olika verktyg, med många olika aktörer. Detta knyter också an till den tredje bristen nämligen koordineringen mellan den nationella och den regionala nivån liksom koordineringen av insatser och projektverksamhet inom den regionala nivån.

Vidare menar Kontigo att Matlandet också öppet behöver adressera och förhålla sig till några av de motsättningar eller intressekonflikter som vi identifierar finns mellan olika aktörer och grupperingar i "Matsverige". Exempelvis mellan primärproducenter och övriga näringar, eller mellan små- och storskaliga verksamheter. Det kan också vara så att man i Matlandet skulle behöva vara tydligare med vad innebörden i t.ex. ett så centralt begrepp som kvalitet är: Kan utländska råvaror vara av god kvalitet?

Finns det en motsättning mellan industriell tillverkning och god kvalitet? Vilket är det kvalitetsbegrepp som förenar Matlandets aktörer?

8 Summering och slutsatser

I detta kapitel summerar vi de viktigaste resultaten och slutsatserna från denna rapport. Noteras bör att vår analys är grundad på en studie av Matlandets måluppfyllse och effekter under hösten 2012, dvs. det är ännu ett antal år kvar innan de flesta av Matlandets mål är tänkta att vara uppnådda.

8.1 Matlandet – en vision som är svår att utvärdera

Kontigo noterar inledningsvis att Matlandet är uppbyggt som en strategi som i hög grad bygger vidare på, samordnar och förstärker redan befintliga insatser inom flera olika verksamheter. Detta skapar en dubbel utvärderingsproblematik. För det första har vi utmaningen att bedöma och fastslå effekterna av de enskilda insatserna inom ramen för Matlandets olika delar. För det andra har vi utmaningen att bedöma på vilket sätt dessa insatser har förändrats som ett resultat av att visionen Matlandet kom till. Mot den bakgrunden bör man inte ha allt för stora förväntningar på att kvantitativt kunna redogöra för Matlandets resultat och effekter.

Det finns också andra skäl till varför det är svårt att utvärdera Matlandet, det första handlar om målen. På den övergripande nivån finns fem mål som är av delvis olika karaktär, och som bara delvis är preciserade och mätbara. På fokusområdesnivån finns ett relativt stort antal mål, också de av skiftande karaktär och mätbarhet. Målen för fokusområdena är olika relevanta för Matlandet som vision, där en del av målen har en mindre tydlig koppling till de insatser som man avser att genomföra inom ramen för Matlandet. Andra mål har en mindre tydlig koppling till de övergripande målen. Det som främst saknas är tydliga mål för insatsernas resultat. Vilka konkreta och direkta resultat förväntar vi oss att insatserna skall leda till?

Kontigo har i enlighet med vårt uppdrag valt att genomföra utvärderingen i flera olika steg, vart och ett med olika syften och grundade på olika metoder:

1. En utvärdering av resultaten av olika insatser, i huvudsak baserat på tidigare utvärderingar och egna undersökningar främst grundade på kvalitativa data
2. En utvärdering av Visionens måluppfyllelse, grundad på tillgängliga data för valda indikatorer både på övergripande nivå och för varje fokusområde. Här ingår också att värdera målens relevans och realism
3. En utvärdering av effekterna av valda insatser, grundad på en ekonometrisk analys
4. En samlad kvalitativ bedömning av Matlandets betydelse för övergripande mål och för insatserna sammantagna, grundad på i första hand kvalitativa data.

Inför kommande insatser finns flera lärdomar att dra beträffande målstruktur och utvärderbarhet:

- En målstruktur grundad på övergripande mål för det tillstånd man vill förändra samt mål för de konkreta resultat man vill att de olika insatserna skall åstadkomma
- En plan för hur effekten av insatserna skall kunna mätas, innefattande en idé om hur man kan skapa kontrollgrupper eller på annat sätt rekonstruera en kontrafaktisk situation
- Se över tydlighet och datatillgång i de enskilda målens mätbarhet

8.2 Matlandet – ett småskaligt stöd med olika inriktningar

Målgruppen för Matlandet består ofta av mindre aktörer, små företag och organisationer. Därför är det naturligt att insatserna inom Matlandet också präglas av småskalighet. Samtidigt kan vi se i kapitel 3 att resurserna i Matlandet delas upp på många olika verktyg, fokusområden och syften. Stöden till varje aktör blir många gånger små. Det finns flera risker med detta.

Kontigo menar att allt för små stöd kan innebära att stöden inte får den styrande och utvecklande roll det är tänkt, utan att stöden blir en slags finansiell rabatt för insatser man redan tänkt göra. Uppdelningen i många olika fokusområden och insatser innebär också en risk för att stödet blir mindre strategiskt. Målen för Matlandet är visionära och kräver sannolikt en långsiktig strategisk insats. Kontigo skulle därför gärna se flera större och strategiska projekt inom ramen för Matlandet. Sannolikt faller denna svaghet tillbaka på behovet av en tydligare analys och en tydligare övergripande idé om vilka problem och möjligheter som Visionen skall adressera.

8.3 Matlandet – bred förankring och stor uppslutning

Trots den kritik som nämndes ovan så är det Kontigos slutsats att Matlandet är väl förankrat i "Matsverige". Kontigo noterar att visionen är väl känd bland programmets olika målgrupper och intressenter, inte bara bland stödmottagarna själva. Man känner också väl till innehållet och syftet med arbetet.

Det är också Kontigos bedömning att Matlandet generellt uppfattas som en mycket bra satsning. Även om det finns flera kritiska röster, som t.ex. skulle vilja se mera av än det ena och än det andra, så är det vår övergripande slutsats att såväl de enskilda insatserna som Matlandet i sin helhet har mottagits mycket väl. Den kanske främsta anledningen till detta menar vi handlar om att insatserna har en offensiv karaktär, vilket bidrar till att stärka näringar som under en längre tid pressats tillbaka på olika sätt.

Kontigo menar att även om det inte går att tillgodose alla parterns önskningar så kunde koordinationen mellan den nationella och den regionala nivån stärkas

ytterligare. Den viktigaste frågan i detta avseende är att få de statliga myndigheternas arbete – både på den nationella och regionala nivån – att samspela med de regionala myndigheter som i de flesta länen har ansvaret för det övergripande regionala tillväxtarbetet. Här finns ett behov av en tydligare roll- och ansvarsfördelning, men också ett behov av mer samverkan inte minst på den regionala nivån.

8.4 Matlandet – många mål på väg att uppnås, andra kommer att utgöra tuffa utmaningar

Matlandet har ställt upp flera mål både på övergripande nivå och på fokusområdesnivå. I kapitel 5 har vi analyserat hur väl Matlandet är på väg att uppfylla dessa mål och noterar att det både finns mål som uppfyllts, sådana som är på väg att uppfyllas och sådana som knappast kommer att uppfyllas.

På den övergripande nivån kan vi för det första konstatera att målen om tillväxt och sysselsättning på landsbygden inte är på väg att infrias. Både ekonomin och sysselsättningen på landsbygden utvecklas sämre än för Sverige i sin helhet. Här finns visserligen delar i vår utvärdering som antyder att det ”kunde ha varit ännu värre” utan insatserna, men den samlade bilden är ändå att målet inte uppnåtts och heller inte är på väg att uppnås.

När det gäller fokusområdet offentlig mat kan vi konstatera att det verkar ske en liten ökning i andelen små och medelstora företag som deltar i upphandlingar kring offentlig mat och som också vinner sådana upphandlingar. Vår bedömning är därför att målet är på väg att infrias, även om det är svårt att bli mer precis i värderingen.

Inom området primärproduktion pekar olika mål och olika indikatorer åt olika håll. Den mest positiva utvecklingen i målen ser vi för antalet småskaliga slakterier. Inom områden som sökande till gröna utbildningar eller minskad administrativ börda pekar indikatorerna åt olika håll.

Inom området förädlad mat finns också några mål som uppvisar en positiv utveckling, även om den inte är tillräcklig för att ännu tala om måluppfyllelse. T.ex. ökar således exporten av livsmedel, om än inte i nivå med vad som krävs för att nå målen. Även här pekar olika indikatorer åt olika håll när det gäller målet om en minskad administrativ börda för företagen. Företagens egna uppfattning är här en annan än den bild som Jordbruksverkets mätningar av företagens administrativa kostnader ger. Ett mål som ser ut att vara på väg mot att uppnås är det som handlar om ett ökat antal företag inom branschen.

Inom området matturism förefaller det för närvarande inte som att målet om en ökning av antalet gästnätter på landsbygden om 20 procent till 2020 kommer att nås. Utvecklingen ligger för närvarande i princip stilla.

Inom området restaurang är det främst målet om ökad lönsamhet som utvecklats positivt. Kontigo reser dock en del frågetecken kring målets relevans för Matlandets övergripande mål, t.ex. när det gäller tillväxten och sysselsättningen på landsbygden.

Slutsatsen är att flera av delmålen är på väg att uppnås. Samtidigt finns andra mål som inte kommer att nås. Avsaknaden av mer konkreta resultatmål gör det svårt att dra några bestämda slutsatser kring Matlandets förmåga att leverera bra resultat och så småningom också måluppfyllelse.

8.5 Matlandet – svårt knyta resultaten till insatserna

Slutsatserna kring möjligheterna att utvärdera målens utveckling går helt och hållet igen i möjligheterna att i en effektstudie knyta den observerade utvecklingen när det gäller övergripande mål – eller för den delen mål på enskilda fokusområden – till Matlandets insatser. Kontigo har dock, för några enskilda insatser valt att ändå försöka gå vidare med den här typen av effektmätningar.

Försiktiga slutsatser kan dras om positiva effekter av företagsstödet, i huvudsak stöd till olika former av investeringar, inom ramen för Matlandet. För aktiebolag som fått stöd indikerar effektmätningarna möjligtvis en liten tendens till positiv utveckling, men då dessa inte är statistiskt signifikanta kan detta inte styrkas. För företag med andra bolagsformer finner vi positiva effekter på omsättningsnivåer av stödet, även om effekterna bygger på relativt stor osäkerhet i och med att omsättningsnivåerna endast finns registrerade inom intervaller och effektmätningarna bygger på uppskattade omsättningsnivåer. Sammantaget indikerar dock dessa resultat på att företagsstödet inom Matlandet medför åtminstone vissa positiva effekter för enskilda företag. Denna slutsats ligger i linje med halvtidsutvärderingen av landsbygdsprogrammet som fann (svaga) positiva effekter på företagets tillväxt av både förädlingsstödet och investeringsstödet.

Exportstödet via programmet Food from Sweden har inte gett upphov till några mätbara effekter på företags exportvolym, som varit möjliga att säkerställa i vår ekonometriska analys. Detta beror sannolikt på att exportstödet uppgått till relativt små belopp, och de eventuella positiva effekter som uppstått av detta har varit marginella. Då exportstödet svarar för en så pass liten del av det totala exportvärdet, bör stödets roll för att uppnå målet om en fördubblad livsmedellexport utvärderas. I dagsläget har exportstödet i praktiken inte mer än en symbolisk påverkan på exporten, då stöden uppgår till relativt små belopp jämfört med de totala exportnivåerna.

I en samlad analys vill vi studera effekterna av både projekt- och företagsstöd. Genom en regionalekonomisk analys kan vi se svag tendens till samvariation mellan stödutbetalningarnas omfattning och tillväxt i omsättningen i de fem studerade branscherna på kommunnivå. På både kommun- och länsnivå finns även tecken på att stödet har en svag positiv samvariation med utvecklingen av omsättning och antal anställda inom jordbruks- och livsmedelssektorn. I båda fallen gäller dock att

Samvariationen, som indikerar ett samband mellan stödet och tillväxt, endast är signifikant på 10%-nivån. Resultaten indikerar således en samvariation mellan stödet och tillväxt, men analysen säger inget om ett kausalt samband. Kausaliteten kan lika gärna vara den omvända, dvs. att aktörerna i regioner där dessa branscher växer snabbare attraherar relativt mer stöd än andra. Analysen visar vidare ingen samvariation syns mellan stödutbetalningar inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang" och utvecklingen inom hotell- och restaurangbranscherna. Inte heller syns någon samvariation mellan antal belagda bäddar och stöd till insatser inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang".

8.6 Matlandet – stark förankring och betydande potential

Den kanske ur utvärderingssynvinkel svåraste frågan är att värdera visionens betydelse för de resultat vi ser i enskilda insatser och för utvecklingen av målen i allmänhet.

I vår kvalitativa analys konstaterar vi att kännedomen om visionen varit god. Vidare är det vår slutsats att Matlandet har en stark förankring hos aktörerna i de olika delarna av de berörda näringarna liksom hos organisationerna. Det är vår slutsats att Visionen förstärker andra tendenser som verkar i samma riktning och att visionen därför åtminstone på marginalen har påverkat den strategiska inriktningen av insatserna.

Samtidigt pekar analysen också på att det finns ett kvarstående behov av en tydligare gemensam analys av problem och möjligheter. Det finns också, som framkommer i analysen, ett antal potentiella konflikter mellan olika aktörer och intressen som behöver fortsatt avvägas och hanteras inom Matlandet. Men det finns också en del frågor där det kanske vore bra om Matlandets strategi blev tydligare, t.ex. i frågan om vad som skall betraktas som god kvalitet.

9 Referenser

9.1.1 Skriftliga referenser

Angrist, J. D. & Pischke, J-S. (2009), *Mostly harmless econometrics - an empirist's companion*, Princeton University Press, New Jersey.

Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X. (2004), *Economic Growth*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Fiskeriverket (2010) *Redovisning av uppdrag att utvärdera projekt som uppfyller visionen Sverige – det nya matlandet*.

Fiskeriverket (2011) *Halvtidsutvärdering Europeiska Fiskerifonden 2007-2013*.

Gullstrand, J. & Hammarlund, C. (2007), *Plats för tillväxt?*, SOU 2007:25 (Bilaga 2 till Långtidsutredningen 2008).

ITPS (2004) *Effektutvärdering av de geografiska målprogrammen inom EG:s strukturfonder*.

Johansson, C. Persson, P. Petterson, L. (2012) *Landsbygdens utveckling i norra Sverige*, Jordbruksverket rapport 2012:12.

Johansson, K. (2012), *Jordbrukets utveckling – Sveriges första femton år som medlem i EU*, Jordbruksverket rapport 2011:33.

Mossfeldt, M. (2012), *Kortsiktiga effekter av sänkt mervärdesskattesats på restaurang- och cateringtjänster*, IFAU, fördjupnings-PM nr 13 2012.

LRF (2010) *Ställ krav – Upphandling av livsmedel i offentlig sektor*.

Persson, E. (2010), *Tillväxt- och sysselsättningseffekter av Landsbygdsprogrammet*, (Bilaga 2 till Redovisning av uppdrag om halvtidsutvärdering av Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013)

Rabinowicz m.fl. (2010) *Redovisning av uppdrag om halvtidsutvärdering av Landsbygdsprogram för Sverige 2007–2013*.

Sweco Eurofutures (2010) *Utvärdering av Food from Sweden 2007-2009*.

9.1.2 Muntliga referenser

Myndigheter:

Namn	Myndighet
Maria Jansson	Jordbruksverket
Dina Sacic	Jordbruksverket
Åslög Kantelius	Jordbruksverket
Eva Sundberg	Livsmedelsverket
Eva Wedholm Pallas	Livsmedelsverket
Svanhild Foldahl	Livsmedelsverket
Anette Jansson	Livsmedelsverket
Ulla Nordström	Livsmedelsverket
Maria Ljung Westin	Länsstyrelsen Jämtlands län
Malin Wildt-Persson	Länsstyrelsen Skåne län
Geber Ulrika	Länsstyrelsen Stockholms län
Ritha Jonsson	Länsstyrelsen Västernorrlands län
Peder Carlsson	Länsstyrelsen Västra Götalands län
Jonas Kallming	Länsstyrelsen Östergötlands län
Ann-Christin Sultan	Socialstyrelsen

Övriga aktörer och organisationer:

Namn	Aktör/organisation
Bodil Cornell	Eldrimner
Maria Lindsäth	Elmia
Maria Varnauskas	Exportrådet
Margareta Frost Johansson	Hushållningssällskapens Förbund
Ylva Olofsson	Hälsingelivs
Christina Nilson-Dag	Jägareförbundet
Charlotte Lorentz Hjorth	Krinova
Håkan Björklund	LI
Ann Adolfsson	LI
Lars Bäckström	Livsmedel i Väst
Sören Persson	LRF
Ing-Marie Jirhed	LRF Jämtland
Mona Nordberg-Holmsten	LRF Mälardalen
Helén Rosengren	LRF Skåne
Robert Larsson	LRF Väst
Susanne Öberg	LRF Västernorrland
Marie Lönneskog Hogstadius	LRF Östergötland
Fia Gulliksson	Matlandetambassadör Jämtland
Marianne Schröder Maagaard	Matlandetambassadör Lappland
Claudia Dillman	Matlandetambassadör Uppland
Lena Ryberg-Eriksson	Matlandetambassadör Västmanland
Camilla Nyman	Matlandethuvudstad Göteborg
Nina Andersson	Matlandethuvudstad Östersund
Monica Sihlén	Miljöstyvningsrådet
Lars-Ove Jonsson	Sametinget
Jesper Lindström	SIK Institutet för livsmedel och bioteknik
Klas Hesselman	SIK Institutet för livsmedel och bioteknik

Håkan Jönsson	Skånes Livsmedelsakademi
Hannes van Lunteren	Smakplats Skåne, Krinova
Thomas Svaton	Svensk Dagligvaruhandel
Ami Hovstadius	Visit Sweden
Stefan Lundin	Visita

10 Bilaga 1. Mätning av effekter inom Matlandet

Denna bilaga syftar till att ge en fördjupad beskrivning av de ekonometriska metoder som används för att mäta effekter på tillväxt och sysselsättning av stödutbetalningar inom ramen för Matlandet i kapitel 6.

Bilagan inleds med en metodbeskrivning av effektmätningarna. Sedan följer en mer utförlig beskrivning över själva effektmätningarna av stöd som betalats ut inom Matlandet. Dessa effektmätningar inleds med estimeringar av hur företagsstöd påverkar individuella företag, där effekter estimeras dels för aktiebolag, och dels för övriga bolagsformer. Sedan mäts effekter av utbetalningar av exportstöd på individuella företag. Därefter mäts effekter på regional nivå, där estimeringar sker på läns- och kommunnivå. Avslutningsvis sammanfattas och diskuteras analysens resultat.

10.1 Metodbeskrivning

I korthet kan en effektmätning beskrivas som en beräkning av en effekt som uppstår efter någon form av "behandling" (treatment). Behandlingen i det följande utgörs av insatser för vilka projektägare och företag mottagit ekonomiskt stöd inom ramen för Matlandet. Utgångspunkten är att mäta den förändring som uppkommer på till exempel företags omsättningar till följd av stödutbetalningar. Vid en effektmätning är det dock viktigt att vara medveten om vilka krav som ställs på metoderna samt vilka problem som kan uppstå.

För att genomföra en mätning av effekterna av stödutbetalningarna bör de som fått del av stödet jämföras med en kontrollgrupp som inte fått del av stödet, dvs. den behandlade gruppen bör jämföras med en kontrollgrupp. En av de främsta utmaningarna är att hitta ett sätt att mäta effekter som undviker att de uppmätta effekterna uppkommer på grund av andra skillnader mellan treatmentgrupp och kontrollgrupp, alltså så kallade selektionsproblem.

Ett exempel på eventuellt selektionsproblem vid estimering av effekter av företagsstöd och exportstöd inom ramen för Matlandet, är en eventuell korrelation mellan företagsspecifika egenskaper och utbetalning av stöd. Om företag som fått stöd har egenskaper som skiljer sig från en kontrollgrupp bestående av företag som inte fått stöd, finns risk att de estimerade effekterna blir missvisande. Utmaningen kring selektionsproblematiken hanteras genom att man "matchar" företagen till kontrollgruppen så att de så långt möjligt liknar dem i den behandlade gruppen.

Effekter på företagsnivå av företagsstöd och exportstöd kommer att estimeras med en så kallad Difference-in-Difference-analys (DiD), vilken är en ofta använd metod vid policyutvärderingar.³² Effekterna estimeras här genom att använda företag som fått stöd vid annan tidpunkt som kontrollgrupp. På så sätt söker man säkerställa att

³² Se exempelvis ITPS (2004) för en effektmätning av EG:s strukturfonder och Mossfeldt (2012) för en effektmätning av momsänkningen på restaurang- och cateringtjänster med hjälp av difference-in-difference.

endast företag som är målgrupp för Matlandet jämförs med varandra, dvs. man försöker eliminera risken för självselektion. I analyserna av företagsstöd kommer företag som fått stöd 2008 jämföras med företag som fått stöd 2011 (men inte tidigare år). I effekttestimeringen av exportstöd jämförs företag som fått stöd 2009 med företag som fått stöd 2011 (men inte tidigare år).

Difference-in-Difference är en så kallad kvasi-experimentell metod. Detta innebär att metoden strävar efter att uppskatta kausala effekter i samma utsträckning som en metod som bygger på randomiserade experiment. Dock finns vissa skillnader mellan dessa två metoder. I ett upplägg som bygger på Difference-in-Difference är uppdelningen i "behandlingsgrupp" och kontrollgrupp inte randomiserad, utan sker utifrån antagandet att tilldelningen i princip sker randomiserat. Dessa antaganden ser olika ut i olika studier. I detta fall antas att alla företag som fått stöd antingen 2008 eller 2011 lika gärna kunnat ta emot stöd 2008. Detta är dock något som inte kan fastställas helt säkert. Likvärdiga nivåer på målvariabel och parallella trender för samma variabel är dock tecken på att estimerade effekter på mottagarföretag är kausala.

Den ideala metoden för att estimerar kausala effekter av företagsstöd hade varit att låta ett randomiserat urval företag ta emot stöd, och använda de företag som inte tagit emot stödet som kontrollgrupp. Detta kan dock inte ske då detta är en ex-post-utvärdering vilken utvärderar redan utbetalade stöd. Dessutom uppstår inom samhällsvetenskapen i princip alltid etiska problem vid studier med experimentella upplägg.

Ett alternativ till att använda en metod som bygger på Difference-in-Difference hade varit att exempelvis använda någon annan paneldatametod, såsom exempelvis random effects. Dock har Kontigo bedömt att Difference-in-Difference-metoden varit det bästa modellen för att kunna uppskatta kausala effekter av effekter på individuella företag. Ett annat exempel på alternativ metod hade varit att använda så kallade så kallade instrumentvariabler. Dock ställs höga krav på eventuella instrumentvariabler, och det har bedömts som ej realistiskt att använda denna metod i denna studie.

Två olika typer av DiD-modeller används för att estimerar effekter av stödutbetalningar. I den ena modellen estimeras förändringen av skillnaden i genomsnittliga nivåer före och efter stödutbetalningarna (differensen av differensen), vilket innebär en uppskattning av en kausal effekt om antagandena i modellen är korrekta. I den andra modellen estimeras årsvisa effekter av stödutbetalningarna, där effekter före utbetalning (så kallade *lags*) förväntas vara 0, medan effekter efter stödutbetalningarna (så kallade *leads*) estimerar i vilken grad företagen påverkas av företagsstöd eller exportstöd.

Vid estimering av effekter av stödutbetalningar på regional nivå kan andra problem uppstå. Då samtliga regioner fått stöd finns exempelvis ingen naturlig kontrollgrupp att jämföra utfallet med. Det är alltså inte möjligt att jämföra effekter mellan regioner som fått stöd med regioner som inte fått stöd. Effekter på regional nivå kommer därför att estimeras genom så kallad villkorad korrelation, där kontrollvariabler

utifrån en teoretisk kontext används för att ta hänsyn till faktorer som kan påverka samvariation mellan stöd och tillväxt i de beroende variablerna.

10.1.1 Effektmätning av företagsstöd

Målet med en effektmätning är att estimerar en kausal effekt som uppstått till följd av en "treatment". Den teoretiska utgångspunkten är att försöka estimerar hur stor effekten är för enskilda individer, vilket kan formuleras på följande vis:

$$\delta_i = Y_{1i} - Y_{0i} \quad (1)$$

där δ_i representerar den kausala effekten och Y_{1i} , Y_{0i} representerar utfallen där en individ antingen fått treatment (1) eller inte fått treatment (0).³³ Eftersom det faktiska utfallet antingen består av treatment eller inte treatment, kan en sådan effekt dock inte mätas hos enskilda individer. Vid en effektmätning krävs därför större dataunderlag där grupper som antingen fått treatment eller inte fått treatment jämförs med varandra.

Ett flertal problem kan dock uppkomma vid en effektmätning, där det vanligaste är att ett selektionsproblem uppstår vid jämförelser mellan två eller flera grupper. Selektionsproblemet innebär i korthet att individer som får någon form av treatment kan ha egenskaper som skiljer sig från resten av populationen. Ett praktiskt exempel är att effekter av ett arbetsmarknadsprogram kan överskattas om endast de mest motiverade personerna väljer att delta i programmet. En fördjupande beskrivning av problematiken med selektionsproblem kan ta sin utgångspunkt i följande ekvation:

$$E[Y_{1i}|D = 1] - E[Y_{0i}|D = 0] \quad (2)$$

Där $D = 1$ [om treatment mottagits]. Ovanstående ekvation beskriver skillnaden mellan det förväntade utfallet för individer som fått treatment och det förväntade utfallet för individer som inte fått treatment i en viss population. Selektionsproblemet kan sedan illustreras formellt genom att addera och subtrahera det kontrafaktiska utfallet $E[Y_{0i}|D = 1]$ och arrangera om ekvationen:

$$(E[Y_{1i}|D = 1] - E[Y_{0i}|D = 1]) + (E[Y_{0i}|D = 1] - E[Y_{0i}|D = 0]) \quad (3)$$

Den första parentesen beskriver effekten av treatment bland individer som faktiskt fått treatment. Den andra parentesen beskriver det potentiella selektionsproblemet som uppstår om utfallet av att inte få treatment skiljer sig mellan grupperna. Detta uppstår om grupperna har olika egenskaper som medför att det förväntade värdet utan treatment skiljer sig åt. I exemplet med arbetsmarknadsprogrammet ovan uppstår selektionsproblem om de mest motiverade klarat sig bättre än de mindre motiverade även om arbetsmarknadsprogrammet inte existerat.

³³ Angrist & Pischke, 2008

Ett sätt att undvika selektionsproblem är att använda randomiserade experiment. Eftersom treatment i ett experiment tilldelas på slumpmässiga grunder, kan selektionsproblem inte uppstå. Då två subpopulationer som fördelats på randomiserade grunder förväntas ha samma egenskaper, är även de förväntade utfallen desamma i båda grupperna.

I praktiken finns dock ofta rent praktiska hinder för att utföra samhällsvetenskapliga studier med experimentella upplägg. Ett vanligt hinder är att finansiella begränsningar innebär att studier med experimentella upplägg inte kan genomföras. Ett annat vanligt hinder är att etiska problem ofta uppstår vid samhällsvetenskapliga experiment. Vid en *ex post*-utvärdering, alltså en utvärdering som syftar till att estimerar en effekt av en redan genomförd treatment, såsom exempelvis en policyförändring, går en experimentell metod av naturliga skäl inte heller att använda då treatment redan tilldelats.

10.1.2 Difference-in-Difference

Estimeringar av kausala effekter genom Difference-in-Difference innebär en jämförelse över tid mellan en grupp som får treatment, och en grupp som inte får treatment. Treatment innebär i analyserna på företagsnivå utbetalningar av företagsstöd eller exportstöd inom Matlandet till t.ex. genomförande av olika investeringar eller deltagande i aktiviteter. För att replikera ett experiment och undvika selektionsproblem, krävs att de två grupperna liknar varandra i så stor utsträckning som möjligt. Vanligtvis krävs att två olika krav uppfylls för att DiD ska kunna användas: (i) grupperna uppvisar parallella trender för den beroende variabeln innan treatment samt (ii) treatment sker utifrån randomiserade premisser. Parallella trender innebär en indikator på att båda grupper förändras på samma sätt över tid, vilket innebär att en eventuell avvikelse från den gemensamma trenden kan antas bero på en kausal treatmenteffekt. Modellens upplägg innebär att nivåerna inte spelar någon roll så länge trenderna är parallella. Ett antagande om randomiserad treatment innebär ett antagande om att båda grupper är likvärdiga och reagerar på liknande sätt av treatment.

Två olika ekonometriska upplägg används i effektmätningarna. Den första modellen är en grundläggande DiD-modell, och specificeras nedan:

$$Y_{ist} = \alpha + \gamma_t + \phi d_s + \pi D_{st} + v_{ist} \quad (4)$$

Y_{ist} representerar den beroende variabeln, α är interceptet och v_{ist} är modellens felterm. $\gamma_t = 1$ [om tidpunkt efter treatment], $d_s = 1$ [om i treatmentgrupp] och $D_{st} = 1$ [om treatment ges].³⁴ Koefficienten av intresse i denna modell är π , som estimerar följande differens:

³⁴ D_{st} kan även specificeras som $\gamma_t * d_s$

$$(E[Y_{ist} | d_s = 1, \gamma_t = 1] - E[Y_{ist} | d_s = 0, \gamma_t = 1]) - (E[Y_{ist} | d_s = 1, \gamma_t = 0] - E[Y_{ist} | d_s = 0, \gamma_t = 0]) \quad (5)$$

Ekvation (5) beskriver förändringen av skillnaden mellan grupperna före och efter treatment, vilket innebär en kausal effekt om modellens antaganden håller. I denna modell inkluderas inga kontrollvariabler. För att fördjupa analysen används även en mer utvecklad modell, vilken beskrivs nedan (6):

$$Y_{ist} = \alpha + d_s + \omega_t + \sum_{\tau=1}^m \delta_{-\tau} T_{s,t-\tau} + \sum_{\tau=0}^q \delta_{\tau} T_{s,t+\tau} + \mathbf{X}'_{ist} \boldsymbol{\beta} + \varepsilon_{ist} \quad (6)$$

Denna modell består av en dummy för treatmentgruppen, d_s , samt effekter för respektive år, ω_t . $\mathbf{X}'_{ist} \boldsymbol{\beta}$ är en matris bestående av kontrollvariabler, och ε_{ist} är modellens felterm. I denna modell ingår även effekter av årsvisa laggar, $\delta_{-\tau}$, samt leads, δ_{τ} . Dessa koefficienter beskriver de årsvisa effekterna av treatment, både före och efter treatment faktiskt ges. Laggarna förväntas ha värdet 0, då framtida treatment inte förväntas påverka skillnader mellan grupperna innan treatment. Detta är ett sätt att säkerställa att grupperna har gemensamma trender innan treatment. Modellens leads representerar de estimerade kausala effekterna av treatment år t (året då företagen mottog stöd) och framåt.

10.1.3 Bakgrundsteori regionalekonomisk analys

Regressionerna som estimerar effekter av stödutbetalningar tar sin utgångspunkt i en modell som bygger på villkorad konvergens mellan olika regionerna. Detta innebär att regioner med olika förutsättningar förväntas konvergera mot olika produktionsnivåer. Den teoretiska utgångspunkten är en produktionsfunktion av Cobb-Douglas-modell:

$$Y = AK^{\alpha}L^{1-\alpha}, \quad \alpha \in (0,1), A > 0 \quad (7)$$

Där Y representerar produktionsnivån, A anger produktiviteten, och K och L representerar kapital respektive arbete. α beskriver i vilken utsträckning produktionsnivån påverkas av kapitalackumulation, alltså elasticiteten med avseende på kapital. Då α är mellan 0 och 1 innebär denna modell konstant skalavkastning. En fördubbling av insatsvarorna, arbete och kapital, innebär alltså en fördubbling av produktionen. Detta är enligt standardmodellen för villkorad konvergens en av orsakerna till att regioner med låg produktion kan uppvisa högre tillväxttakt.³⁵ Dock kan även skillnader i regionspecifika egenskaper påverka tillväxttakten. Det är därför relevant att ta hänsyn till den villkorade konvergensen, som beaktar regioners olika förutsättningar till tillväxt. Ekonometriskt kan en modell som estimerar effekter av stöd från Matlandet och samtidigt tar hänsyn till villkorad konvergens formuleras på följande sätt:³⁶

³⁵ Se Persson (2010), Barro, R. J. & Sala-i-Martin, X. (2004).

³⁶ Se Gullstrand och Hammarlund (2007), samt Persson (2010)

$$\ln\left(\frac{y_t}{y_T}\right) = \alpha + \beta \ln(y_T) + \delta \ln \text{MatStöd}_{T-t} + \ln X'_{T-t} \theta + \ln Z'_T \pi + \varepsilon \quad (8)$$

där y_t är produktion per capita år t och T är den första tidpunkten i dataserien. ε är modellens felterm, och δ är den estimerade effekten på tillväxten av det stöd per capita som betalats ut inom ramen för Matlandet. $X'_{T-t} \theta$ är en matris med kontrollvariabler som kontrollerar för övriga former av regionala stöd och $Z'_T \pi$ är en matris med övriga kontrollvariabler. Med hjälp av kontrollvariabler kan man i denna modell kontrollera för att regioner med olika förutsättningar har olika tillväxttakter. Exempel på förutsättningar som kan påverka tillväxttakten är strukturella faktorer såsom arbetsmarknadens sammansättning, åldersstruktur och utbildningsnivåer i en region.

Effektestimeringar sker i regressionerna på två nivåer; länsnivå samt kommunnivå. Motiveringen till att analysera effekter på länsnivå är att utbetalningar av projektstöd på ett enkelt sätt kan kopplas till ett specifikt län, med undantag för utbetalningar från nationella program som Jordbruksverket ansvarat för, samt utbetalningar där Sametinget varit ansvarig myndighet. Detta innebär att dessa stöd kan fördelas till en specifik region för att sedan användas i en regressionsmodell. En analys på länsnivå innebär dock relativt få observationer, endast 21 stycken, vilket medför osäkerhet i estimaten. Dessutom begränsar de få observationerna antalet kontrollvariabler som kan inkluderas i modellen.

Då information om hur projektstöd använts saknas på lägre nivåer än län, har dessa stöd fördelats på kommunnivå utifrån följande principer: Det totala företagsstödet har summerats för respektive kommun för samtliga år Matlandet varit aktivt. Kommuner som inte haft företag som tilldelats företagsstöd har schablonmässigt tilldelats samma summa företagsstöd som kommunen i samma län med lägst tilldelat företagsstöd (men där stödet är större än 0). De årsvisa utbetalningarna av projektstöd har sedan fördelats inom länen utifrån kommunernas andel av totalt företagsstöd inom länet.³⁷ Detta innebär ett antagande om att fördelningen av projektstöd i stor utsträckning liknar fördelningen av företagsstöd i respektive kommun.

En analys på kommunnivå innebär betydligt fler observationer än vad som gäller för länsnivå, vilket innebär bättre förutsättningar för säkrare estimat. Nackdelen är att mängden tilldelat stöd per kommun bygger på en viss osäkerhet eftersom ingen exakt information finns om allokering av stöd på kommunal nivå, utan bygger på fördelningsprincipen som beskrivits ovan.

10.2 Effekter av företagsstöd

Skillnader i tillgänglig data mellan aktiebolag och andra bolagsformer innebär att dessa två grupper analyseras utifrån olika premisser. Aktiebolagens räkenskaper är offentliga och innehåller relativt detaljerade företagsdata. För andra bolagsformer, såsom enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag, är dock räkenskaperna

³⁷ Det schablonmässigt tilldelade företagsstödet används inte i den ekonometrisk analysen, utan används bara i fördelningen av projektstöd.

inte tillgängliga på samma detaljerade nivå. För dessa företag finns exempelvis inga uppgifter på exakt omsättning eller exakt antal anställda såsom för aktiebolag, utan värden finns enbart registrerade inom intervaller. Effektmätningarna inleds med estimeringar av effekter på företag i aktiebolagsform. Därefter redovisas effektmätningar där endast företag med andra bolagsformer än aktiebolag ingår i estimeringarna.³⁸

10.2.1 Effekter på aktiebolag

Vi har valt att koncentrera effektmätningarna av företagsstöd på aktiebolag på följande tre variabler:

- Omsättning
- Antal anställda
- Förädlingsvärde³⁹

Eventuella effekter på företagens omsättningsnivå indikerar att stödet ger ökad tillväxt för företagen. En ökad tillväxt medför att företagets varor och tjänster når ut till fler konsumenter. Om antalet anställda påverkas av företagsstödet innebär detta fler arbetstillfällen inom respektive företag och de sektorer som företagen är aktiva i. Ett ökat förädlingsvärde innebär att insatsvarorna bearbetas mer effektivt och att ett större värde skapas inom ett företag. Förädlingsvärdet kan även uttryckas som det mervärde som arbetet i företaget medför. Figur 10.1 visar utvecklingen över tid för de företag som mottagit stöd antingen år 2008 eller år 2011 för de tre variabler som beskrivits ovan.⁴⁰

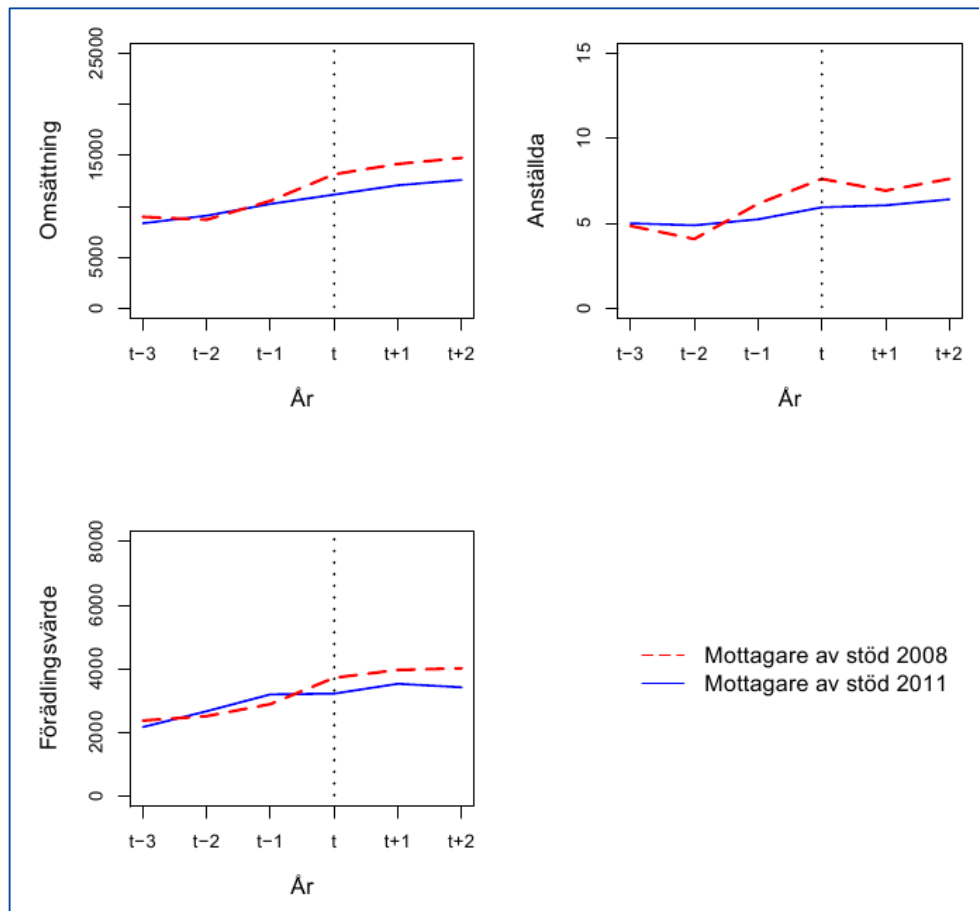
³⁸ Endast företag som varit verksamma under hela perioden 2005-2011 ingår i effektmätningarna av företagsstöd.

³⁹ Förädlingsvärdet beräknas på följande sätt: förädlingsvärde = personalkostnad + resultat efter avskrivningar + avskrivningar

⁴⁰ För att undvika snedvridande effekter har företag med en omsättning över 40 Mkr eller fler än 25 anställda i genomsnitt under hela perioden ej medtagits i den ekonometrisk analysen.

Medianstorleken på omsättningen uppgår för samtliga år och företag som fått stöd till 9,3 Mkr. Medianstorleken på antal anställda är 6 personer.

Figur 10.1. Utvecklingen av några nyckeltal för aktiebolagen som fått del av stöden 2008 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

Not: Omsättning och förädlingsvärde i tkr. 2010 års prisnivå. $t=2008$

Omsättningsnivåerna visar på uppåtlutande trender både för de företag som fått stöd år 2008 och kontrollgruppen som fått stöd 2011. Det kan konstateras att företagen i princip låg på samma nivåer samtliga år innan stödutbetalningarna (alltså mellan $t-3$ och $t-1$). År t och framåt har gruppen som fått stöd 2008 legat på en något högre omsättningsnivå än kontrollgruppen. Stödmottagarna visar på en svag ökning av omsättningen när stödet betalas ut, medan kontrollgruppen uppvisar en jämn, svagt stigande trend under samtliga år.

Vad gäller antalet anställda har trenden fluktuerat något för stödmottagarna, medan kontrollgruppen haft en i princip konstant, svagt stigande trend under hela perioden. En svag topp syns för mottagare av stöd vid året för behandlingen, t , vilket skulle kunna tyda på en positiv effekt av stödet. Dock sjunker kurvan något åren efter stödutbetalningarna.

Förädlingsvärdet har haft en uppåtgående trend för båda grupperna, från strax över 2 Mkr år 2005 till en nivå på ungefär 3,5 Mkr år 2010. Även vad gäller denna variabel

kan dock noteras att stödmottagare visar en relativ ökning år t och framåt jämfört med kontrollgruppen, vilket kan indikera en viss effekt av stödet.

Värt att notera är att dessa bolag för detta sammanhang är relativt stora, och har haft en årlig omsättning på i genomsnitt strax över 10 Mkr under perioden 2005-2010. Antal anställda har i genomsnitt legat på strax över 5. Dessa bolag kan därför antas vara relativt etablerade och ha en relativt stark ställning på marknaden.

I tabell 10.1 nedan redovisas estimerade effekter av stöd på omsättning, antal anställda samt förädlingsvärde. Koefficienten π i Modell 1, 3, samt 5 beskriver förändringen av skillnaderna mellan grupperna före och efter utbetalning av stöd, vilket innebär en kausal effekt om modellens antaganden håller. Modell 2, 4 samt 6 beskriver årsvisa effekter av stödutbetalningar för åren 2006 - 2010.⁴¹

Den förväntade värdet på π är positivt, alltså att ett stöd ger upphov till ökad omsättning, ökat antal anställda samt ökat förädlingsvärde. I Modell 1 estimeras omsättningen till i genomsnitt 1,4 Mkr högre i gruppen som mottog stöd 2008 jämfört med kontrollgruppen under perioden efter utbetalning av stöd. Modell 3 estimerar effekten på antal anställda till en ökning på en person. Modell 5 visar på en ökning av förädlingsvärdet med 350 tkr. Samtliga estimat uppvisar positiva effekter, dock visar ingen av koefficienterna statistiskt signifikans. Detta innebär att man inte med säkerhet kan fastställa huruvida de genomsnittliga nivåerna skiljer sig mellan de båda grupperna. Med andra ord är de estimerade skillnaderna för små för att vi utifrån dataunderlaget ska kunna dra slutsatser om effekter av stödet.

Modellens lags, δ_{2006} och δ_{2007} , representerar de årsvisa effekterna under åren 2006 och 2007. Eftersom stödet betalades ut till mottagarna först år 2008, förväntas effekterna för år 2006 och 2007 vara 0. Detta eftersom framtida stöd inte förväntas påverka nutida nivåer av de tre beroende variablerna. Inga statistiskt signifikanta effekter uppstår år 2006 eller 2007, vilket är ett tecken på att grupperna uppvisar liknande utveckling över tid.⁴²

Modellens leads, $\delta_{2008} - \delta_{2010}$, representerar de estimerade årsvisa effekterna som uppkommit på grund av stödet. Liksom för π förväntas de årsvisa effekterna vara positiva, då ett stöd förväntas ge positiva effekter för ett företag. Det kan konstateras att samtliga koefficienter är positiva åren efter treatment, dock uppstår inga statistiskt signifikanta effekter. Detta innebär att det inte går att med statistisk säkerhet fastställa huruvida stödet haft positiva effekter för företagen.

⁴¹ Det genomsnittliga stödbeloppet uppgick till 642 tkr per företag

⁴² Detta indikerar att grupperna har parallella trender, vilket är en förutsättning för att kunna dra slutsatser om kausala effekter efter treatment som bygger på avvikelser från den gemensamma utvecklingen över tid.

Tabell 10.1. Företagsstödens effekter på aktiebolagen – resultaten av den ekonometriska analysen

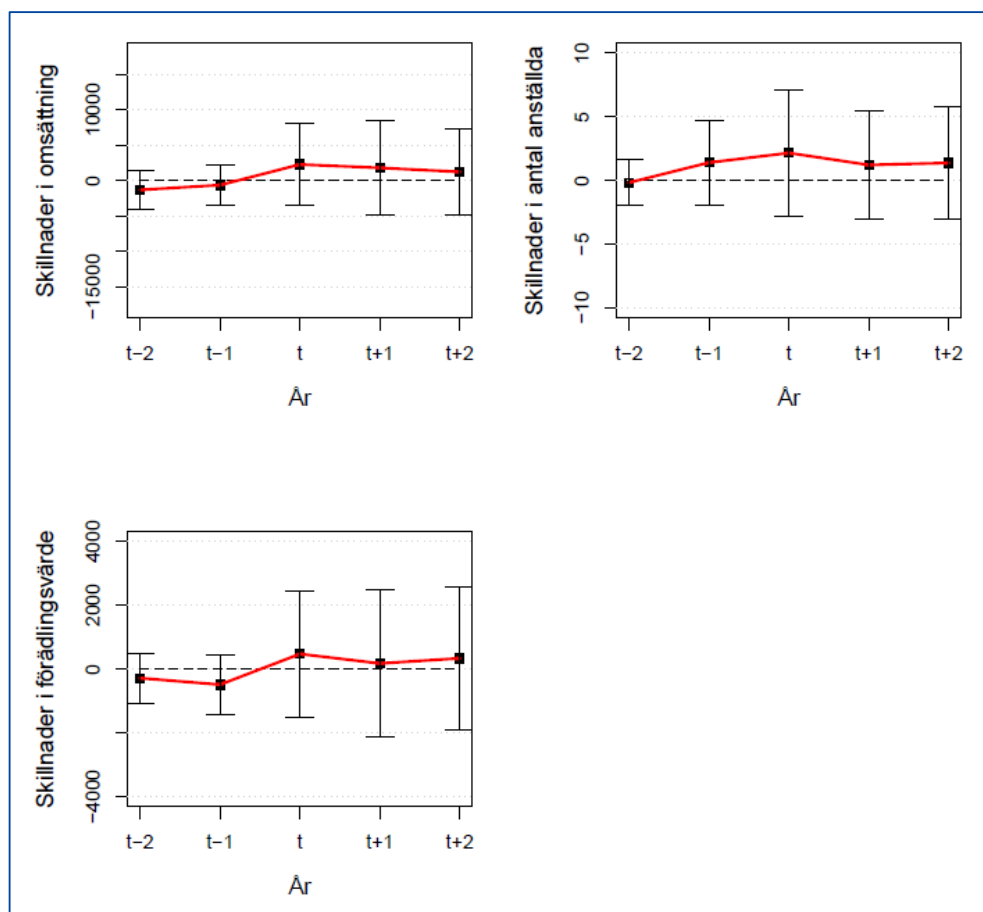
	Omsättning	Omsättning	Anställda	Anställda	Förädlingsvärde	Förädlingsvärde
Modell	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
π	1385.58 [0.65]		1.07 [0.50]		349.84 [0.70]	
δ_{2006}		-1336.02 [0.33]		-0.17 [0.85]		-284.65 [0.48]
δ_{2007}		-649.49 [0.66]		1.40 [0.41]		-489.71 [0.31]
δ_{2008}		2260.39 [0.44]		2.16 [0.39]		473.43 [0.64]
δ_{2009}		1780.40 [0.60]		1.22 [0.57]		175.27 [0.88]
δ_{2010}		1211.05 [0.70]		1.38 [0.54]		337.00 [0.77]
N	180	180	180	180	180	180
R ²	0.01	0.11	0.03	0.12	0.02	0.18

Not: Standardavvikelse korrekterade för seriekorrelation i modell 2, 4 samt 6. P-värden inom parentes. ***signifikans på 1%-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Omsättning och förädlingsvärde i tkr. Kontrollvariabler på kommunnivå i modell 2, 4 och 6: Andel förvärvsarbete, diversifieringsindex, medelinkomst, andel företagare bland de förvärvsarbete, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, kommunens näringslivsavgifter per invånare, kommunens nettoinvesteringar per invånare, dummyvariabel för kommungruppsindelning samt dummyvariabel för den största branschen i respektive kommun.

Även om Figur 10.1 ovan indikerar vissa positiva effekter av företagsstödet, kan alltså inga effekter fastslås med statistisk signifikans. Figur 10.2 nedan visualiserar effekterna som estimerats i Modell 2, 4, samt 6. Varje punkt i figurerna representerar den estimerade skillnaden mellan stödmottagare och kontrollgruppen. Dessutom redovisas konfidensintervall på 95%-nivå. Detta innebär att det korrekta estimatet utifrån respektive modellspecifikation med 95 procents säkerhet finns inom det specificerade intervallet.

Modellernas lags ($t-2$ och $t-1$) är som nämnts ovan inte signifikanta, vilket indikerar parallella trender för företagen i treatmentgruppen respektive kontrollgruppen. Dock syns inte heller några signifikanta effekter för modellernas leads, dvs för år t och framåt, vilket innebär att inga effekter kan fastställas med statistisk signifikans.

Figur 10.2. Företagsstödens estimerade effekter på aktiebolagen

Not: Konfidensintervall på 95%-nivå. Omsättning och förädlingsvärde i tkr. 2010 års priser.
t=2008

10.2.2 Effekter för företag med annan juridisk form än aktiebolag

Då uppgifter för företag som inte är aktiebolag, såsom enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag, inte finns tillgängliga på samma detaljerade nivå som för aktiebolag krävs att effekter estimeras med ett något annorlunda upplägg. Eftersom data för dessa företag inte finns tillgängliga på exakta nivåer, kommer uppskattningar av de faktiska värdena användas i estimeringarna.

Även om data inte finns på samma utförliga nivå som för aktiebolag, är det av stort intresse att undersöka eventuella effekter av företagsstödet för dessa företag. En anledning till detta är att en stor andel av företagen som mottagit stöd inom ramen för Matlandet varit små och endast haft en ägare utan någon ytterligare anställd. Detta innebär att det typiska stödet från Matlandet går till mindre företag, ofta enmansföretag, med relativt liten omsättning. Detta kan relateras till företag i aktiebolagsform som analyserats ovan, och som har betydligt större omsättning samt flera anställda.

Uppgifter om beräknad kalenderomsättning för företag som inte är i aktiebolagsform finns tillgängliga uppdelat i olika intervaller.⁴³ Det finns alltså inga exakta värden att tillgå, utan enbart uppgifter för olika storleksklasser. Tabell 10.2 nedan redovisar hur det utbetalade stödet fördelats utifrån dessa storleksklasser. Störst andel stöd har företag med en beräknad kalenderomsättning på 1,5 – 3 Mkr fått. Ungefär en femtedel av den totala stödmängden har gått till företag i denna storlek. Sammanlagt har företag med högst 3 Mkr i beräknad kalenderomsättning fått stöd motsvarande knappt tre fjärdedelar av de totala stöden. Dessa företag har mottagit motsvarande 88 procent av det totala antalet utbetalningar. Flest antal utbetalningar har skett till företag med en beräknad kalenderomsättning på 100 – 199 tkr.

Företag med en beräknad kalenderomsättning över 10 Mkr har mottagit en tiondel av den totala stödmängden. Det genomsnittliga stödet har dock varit relativt stort, dessa företag har endast tagit emot 8 utbetalningar vilket motsvarar 1,5 procent av det totala antalet utbetalningar. Observera att stödmängden i tabellen inte motsvarar samtliga stödutbetalningar, eftersom uppgifter om företagen för år 2012 inte finns att tillgå. Dessutom saknas information om storleksklass för några enskilda företag från tidigare år.

Tabell 10.2. Utbetalat stöd per beräknad kalenderomsättning

Storleks-klass	Beräknad kalenderomsättning (tkr)	Totalt stöd (tkr)	Antal utbetalningar	Genomsnittligt stöd per ärende (tkr)	Andel stöd (%)
0	<1	3 830	24	160	6
1	1-49	2 492	31	80	4
2	50-99	2 808	22	128	4
3	100-199	5 494	79	70	8
4	200-299	1 804	33	55	3
5	300-499	7 029	71	99	10
6	500-699	3 794	48	79	6
7	700-999	4 344	37	117	6
8	1 000 – 1 499	4 959	61	81	7
9	1 500 – 2 999	12 855	78	165	19
10	3 000 – 4 999	7 372	32	230	11
11	5 000 – 9 999	4 720	24	197	7
12	10 000 – 19 999	3 512	4	878	5
13	20 000 – 49 999	600	1	600	1
14	50 000 – 99 999	1 287	2	643	2
15	> 99 999	1 000	1	1 000	2
Totalt		67900	548	124	100

Not: Den totala stödmängden i tabellen är underskattad då: (i) information för enskilda företag saknas, (ii) utbetalningar från år 2012 saknas då företagen inte lämnat in bokslut för detta år och därför inte kan kategoriseras in i respektive storleksklass.

⁴³ Underlaget för den beräknade kalenderomsättningen är företagens momspliktiga samt icke momspliktiga omsättning

Även antalet anställda per företag finns registrerade i intervaller. Dock kan konstateras att den absoluta majoriteten av företagen endast haft en person i verksamheten under hela perioden, vilket innebär att variationen varit i princip noll för denna variabel. Eventuella effekter på antal anställda i dessa företag kan därför antas vara relativt låga.

Utbetalningar av stöd redovisas uppdelat på antal anställda Tabell 10.3 nedan. Ungefär två tredjedelar av stödet som gått till dessa företag har tilldelats företag med endast en person i verksamheten. Dessa företag har även mottagit relativt lite stöd per utbetalning, 113 tkr. Företag med högst 4 personer i verksamheten har mottagit ungefär 92 procent av de totala stöden. Endast 4 utbetalningar har gjorts till företag som haft mer än 9 anställda. Liksom för tabell 10.2 ovan är stödmängden underskattad då data från 2012 samt vissa enskilda företag saknas.

Tabell 10.3. Utbetalat stöd per antal anställda

Antal anställda	Totalt stöd (tkr)	Antal utbetalningar	Genomsnittligt stöd per ärende (tkr)	Andel stöd (%)
0	44 107	392	113	65
1-4	18 203	133	137	27
5-9	2 702	19	142	4
10-19	1 225	2	612	2
20-49	662	1	662	1
> 49	1 000	1	1 000	2
Totalt	67 900	548	124	100

Not: Företag med 1 person anställd i tabellen har ursprungligen varit registrerade med 0 personer anställda. Det har antagits att 1 person varit verksam i dessa verksamheter. Den totala stödmängden i tabellen är underskattad då: (i) information för enskilda företag saknas, (ii) utbetalningar från år 2012 saknas då företagen inte lämnat in bokslut för detta år och därför inte kan kategoriseras in i respektive storleksklass.

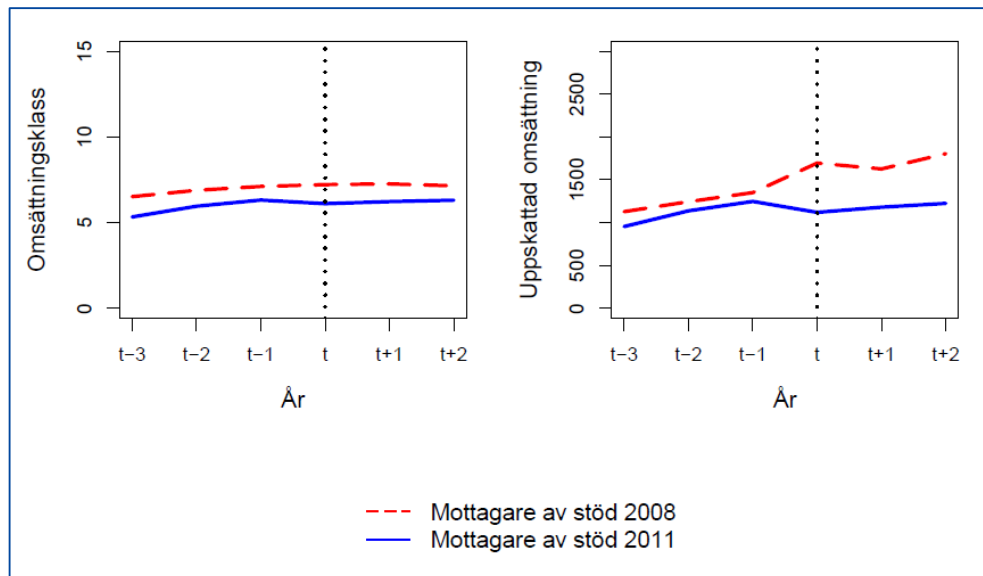
I de ekonometriska estimeringarna nedan kommer vi att mäta effekter av stöd från Matlandet på företagens beräknade kalenderomsättning. Eftersom vi endast har tillgång till olika klassindelningar gällande den beräknade kalenderomsättningen kommer den beroende variabeln dock inte kunna representera företagens faktiska omsättningsnivåer. Effekter kommer att estimeras på två olika beroende variabler som på olika sätt representerar de faktiska omsättningsnivåerna. Den första variabeln är de omsättningsklasser som redovisats i tabell 10.3. Den andra variabeln är uppskattade omsättningsnivåer, där varje företag tilldelats en exakt omsättning som motsvarar värdet i mitten av de två yttervärdena i respektive kategori. Exempelvis har ett företag som befinner sig i storleksklass 8 tilldelats en omsättningsnivå på 1,25 Mkr. För att undvika snedvridande effekter har dock företag med en storleksklass på 11 eller mer uteslutits ur den ekonometriska analysen.

Liksom för företag i aktiebolagsform jämförs i denna analys företag som fått stöd 2008 (år t) med företag som fått stöd 2011 (år $t+3$). Figur 10.3 nedan visar respektive grupps utveckling av storleksklass samt estimerad omsättning. Gällande storleksklasserna har företagsgrupperna haft liknande trender över tid, även om man

bör ha i åtanke att den beräknade kalenderomsättningen inte ökar linjärt med storleksklasserna. Små skillnader i genomsnittlig omsättningsklass kan innebära stora skillnader i faktisk omsättningsnivå. Nivåerna har dock legat på en relativt stabil nivå under åren, och inga tydliga effekter kan i denna tidserie observeras för företagen som tagit emot stöd år 2008.

Tidserierna som representerar respektive grupps utveckling av den estimerade omsättningsnivån uppvisar något annorlunda trender. Företagen har i princip likvärdiga uppskattade omsättningsnivåer innan stödutbetalningen år t . Därefter syns en ökning av omsättningsnivån för företag som mottagit stöd 2008, medan kontrollgruppens omsättning minskar något. Det kan konstateras att den estimerade omsättningen efter år t legat på en synbart högre nivå för företag som tagit emot stöd jämfört med kontrollgruppen. Dock bör man ha i åtanke att dessa genomsnittliga omsättningsnivåer bygger på uppskattningar som kan skilja sig från de faktiska omsättningsnivåerna.

Figur 10.3. Utvecklingen av omsättningen för bolag med övriga företagsformer, som fått del av stöden 2008 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

Not: Estimerad omsättning i tkr. 2010 års priser. $t=2008$

I tabell 10.4 nedan redovisas fyra olika modeller som mäter effekter på företagens omsättningsnivåer. I Modell 7 och 9 redovisas effekter på genomsnittlig skillnad i respektive variabel före och efter stödutbetalning vad gäller storleksklass respektive uppskattad omsättning. Modell 8 och 10 redovisar årsvisa estimeringar av effekter.⁴⁴

Modell 7 visar att stödmottagare i genomsnitt ökat 0,21 storleksklasser jämfört med kontrollgruppen. Koefficienten uppvisar dock inte statistiskt signifikans, vilket innebär att inga slutsatser kan dras om eventuella effekter. I modell 8 estimeras årsvisa effekter på storleksklass. Modellens lags som representerar effekter för år

⁴⁴ Företagen har i genomsnitt mottagit 168 tkr i stöd.

2006 och 2007 är inte signifikanta, vilket indikerar att de två grupperna har parallella trender före treatment. Dock visar inte heller modellens årsvisa effekter efter stödutbetalningen 2008 signifikans, vilket innebär att eventuella effekter på omsättningsklass inte kan fastställas.

I Modell 9 estimeras de genomsnittliga effekterna av stödutbetalningar på den uppskattade omsättningen. Modellen visar att effekten av stödutbetalningar på den genomsnittliga omsättningsnivån uppgår till 405 tkr. Effekten är signifikant på 10%-nivån.

I Modell 10 estimeras årsvisa effekter på den uppskattade omsättningsnivån. De årsvisa effekterna före insatsen är inte signifikanta, vilket tyder på parallella trender för de båda grupperna före stödutbetalningarna. Koefficienterna som representerar effekter av utbetalat stöd år t och framåt är samtliga positiva, och visar år t (2008) signifikans på 5%-nivån. År $t+1$ är effekten inte signifikant, även om p-värdet är relativt lågt (0,12). Två år efter utbetalat stöd är effekten dock signifikant igen, om än endast på 10%-nivån. De årsvisa estimaten för år 2008-2010 uppvisar positiva effekter av företagsstödet på ungefär 0,5 Mkr.

Tabell 10.4. Företagsstödens effekter på övriga bolagsformer

	Omsättnings- klass	Omsättnings- klass	Estimerad omsättning	Estimerad omsättning
Modell	(7)	(8)	(9)	(10)
π	0.21 [0.97]		404.77* [0.06]	
δ_{2006}		-0.02 [0.85]		-55.76 [0.79]
δ_{2007}		-0.04 [0.70]		11.19 [0.96]
δ_{2008}		0.17 [0.13]		547.54** [0.05]
δ_{2009}		0.11 [0.35]		447.43 [0.12]
δ_{2010}		0.12 [0.29]		553.53* [0.08]
N	448	448	448	448
R ²	0.03	0.24	0.03	0.30

Not: Standardavvikelse korregerade för seriekorrelation i modell 8 och 10. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på kommunnivå i modell 8 och 10: Andel förvärvsarbete, diversifieringsindex, medelinkomst, andel företagare bland de förvärvsarbete, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, kommunens näringslivsätgärder per invånare, kommunens nettoinvesteringar per invånare, dummyvariabel för kommungruppsindelning samt dummyvariabel för den största branschen i respektive kommun.

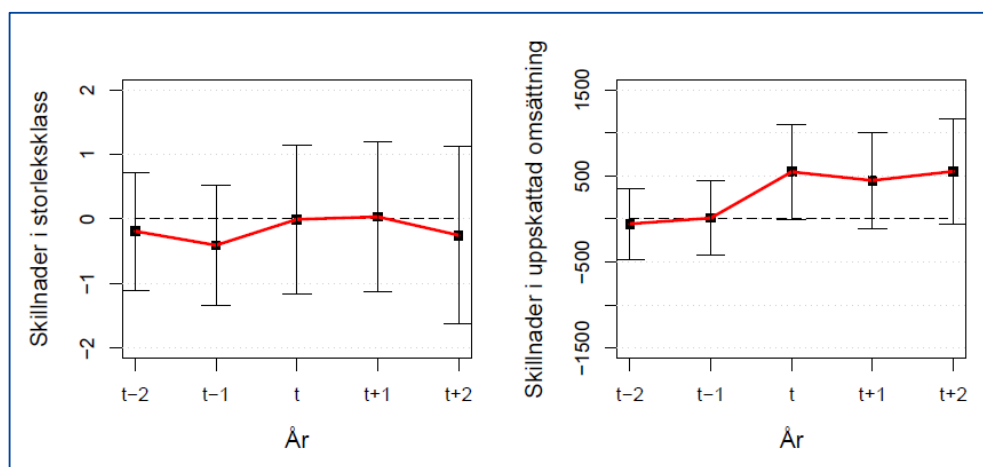
Figur 10.4 nedan visualiserar de estimerade effekterna i Modell (8) och Modell (10), där t motsvarar 2008 då stödet betalades ut. Båda figurer redovisar även

konfidensintervall som utifrån respektive modellspecifikation med 95 procent säkerhet innefattar de korrekta effekterna.

Som nämnts ovan är modellernas lags år $t-2$ samt $t-1$ inte signifikanta, vilket kan ses i de båda figurerna då ingen av modellernas konfidensintervall skiljer sig från noll dessa tidpunkter. Detta innebär att inga skillnader kan fastställas mellan de båda grupperna under dessa år. Dock uppstår inte heller några signifikanta effekter på omsättningsklasserna år t och framåt i den vänstra figuren.

En positiv effekt kan dock observeras i den högra figuren vad gäller den uppskattade omsättningsnivån efter stödutbetalningarna. År t och $t+2$ uppstår signifikans på minst 10%-nivå. Även effekten år $t+1$ är positiv, dock inte på någon signifikant nivå.

Figur 10.4. Företagsstödens estimerade effekter för övriga bolagsformer

Not: Konfidensintervall på 95%-nivå.

Eftersom analysen ovan endast bygger på indirekta omsättningsnivåer, bör det understrykas att de positiva effekterna i Modell 10 måste tolkas med viss försiktighet. Företagen har tilldelats specifika värden mellan två yttervärden i respektive kategori, vilket innebär att en liten faktisk skillnad i omsättning mellan två år kan medföra stora skillnader i estimerade omsättningsnivåer. Även om estimaten bör tolkas med tillförsikt, pekar dock resultaten på att stödet haft vissa effekter för dessa företag.

10.3 Effekter av exportstöd

För att beräkna hur exportstorleken påverkas av exportstödet, kommer stödets effekter estimeras på företagsnivå. Effekter kommer att mätas på två olika variabler; företagens totala exportvärde samt antalet regioner ett företag exporterar varor till. Detta kan innebära att vi våra mätningar riskerar att missa utökad export till enskilda länder. Tidsserien är i denna analys kortare än för effektmätningarna av företagsstöd.

Detta innebär att företag som fått stödutbetalningar år 2009 jämförs med företag som fått stöd 2011.⁴⁵

Företagens exportnivåer finns tillgängliga uppdelat i olika storleksklasser. Tabell 10.5 nedan redovisar fördelningen av stöd utifrån företagens befintliga exportstorlek. Mest stöd har tilldelats företag med ett exportvärde inom det relativt breda intervallet 10-50 miljoner kr. 28 procent av stödet har tilldelats företag inom detta intervall, och det genomsnittliga stödet uppgick till 38 tkr. 55 utbetalningar skedde till denna grupp, vilket motsvarar ungefär 21 procent av de totala utbetalningarna.

2,5 miljoner, ungefär en tredjedel av det totala exportstödet, har tilldelats företag med en exportstorlek mindre än 1 miljon kronor. Det kan även noteras att det genomsnittliga stödet är relativt jämnt fördelat oberoende av storlek på företagens export.

Tabell 10.5 Utbetalat stöd per exportstorlek

Storleks- klass	Exportstorlek (tkr)	Totalt stöd (tkr)	Antal utbetalning ar	Genomsnitt ligt stöd per ärende (tkr)	Andel stöd (%)
0	0	477	23	21	6
1	1 – 249	871	38	23	12
2	250 – 999	1 152	24	48	15
3	1 000 – 1 999	578	26	22	8
4	2 000 – 4 999	578	32	18	8
5	5 000 – 9 999	391	13	30	5
6	10 000 – 49 999	2 108	55	38	28
7	50 000 – 99 999	288	8	36	4
8	> 100 000	389	9	43	5
-	Okänt	688	32	22	9
	Totalt	7 522	260	29	100

Källa: Exportrådet och SCB

Tabell 10.6 nedan visar fördelningen av utbetalat stödbelopp utifrån antalet regioner respektive företag exporterar varor till. Utbetalningarna har oftast gått till företag som exporterar till två regioner, där 27 procent av stödet hamnat. Näst vanligast är utbetalningar till företag som exporterar till en och tre regioner, dit 18 respektive 19 procent av stödet fördelats. Företag som exporterar till högst tre regioner har tillsammans mottagit 5,2 miljoner kr, eller 70 procent av de totala stöden.

⁴⁵ I princip samtliga företag som mottagit exportstöd är i aktiebolagsform

Tabell 10.6. Utbetalat stöd per antal exportområden

Antal export- områden	Totalt stöd (tkr)	Antal utbetalningar	Genomsnittligt stöd per ärende (tkr)	Andel stöd (%)
0	477	23	23	6
1	1 321	56	24	18
2	2 010	68	30	27
3	1 412	42	34	19
4	308	10	31	4
5	742	16	46	10
6	282	6	47	4
7	224	6	37	3
8	54	1	54	1
Okänt	688	32	22	9
Totalt	7 522	260	29	100

Not: Exportområdena har följande indelning: Norden, EU förutom Norden, Europa förutom EU, Asien, Fjärran Östern, Nord- och Centralamerika, Sydamerika, Afrika

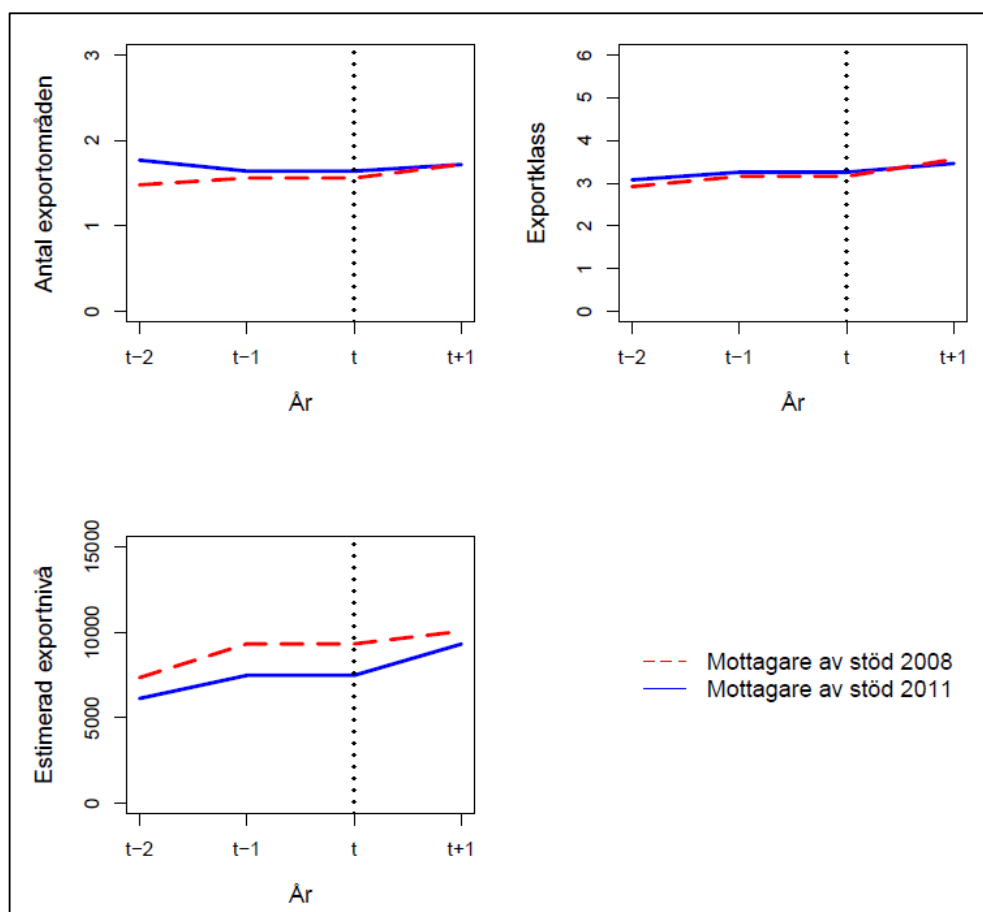
Effekter av stödutbetalningar kommer att estimeras dels på antalet exportområden, och dels på exportstorlek utifrån indelningarna i storleksklasser. Då exportstorleken endast finns registrerade i intervaller, sker även en analys där exportnivåerna approximeras som värdet i mitten av respektive storlekskategori.

Figur 10.5 nedan visar utvecklingen över tid för respektive variabel.⁴⁶ Utvecklingen av det genomsnittliga antalet exportområden har varit i princip konstant för kontrollgruppen. Även utvecklingen för de behandlade företagen har varit i princip konstant, även om trenden varit något mer positiv än jämfört med kontrollgruppen.

Den genomsnittliga exportklassnivån har legat på i princip samma nivå för de bägge grupperna under samtliga år. Endast mycket små variationer kan ses i trenderna. Vad gäller den estimerade exportnivån uppvisar grupperna liknande trendutvecklingar, dock skiljer sig de genomsnittliga nivåerna mellan grupperna.

⁴⁶ Nedanstående analys bygger på företag med ett exportvärde på högst 50 Mkr, och som högst exporterar till 6 olika regioner. Detta för att undvika att ett fåtal stora företag ska påverka resultaten.

Figur 10.5. Utvecklingen av några exportnyckeltal för aktiebolagen som fått del av stöden 2009 och i en kontrollgrupp (som fick del av stöden 2011).

Not: Estimerad exportnivå i tkr. 2010 års priser. $t=2009$

Tabell 10.7 nedan beskriver de effekter av stödutbetalningar som estimerats genom DiD på de tre beroende variablerna.⁴⁷ Modell 11 estimerar en ökning av antal exportområden till 0,14. Modell 13 estimerar effekten på storleksklasserna till en ökning på 0,13. Den uppmätta effekten på den uppskattade exportnivån är negativ, då den minskar med drygt 200 tkr enligt Modell 15. Dock uppvisar ingen av estimaten statistisk signifikans på minst 10%-nivån.

Då tidsserien är relativt kort, finns inte möjlighet att kontrollera för gemensamma trender för de två grupperna genom att analysera signifikansen på årsvisa estimat vid flera tidpunkter innan stödutbetalningarna. Skillnaden kan endast observeras vid en tidpunkt innan behandling, år 2008. Dock tyder utvecklingen i

Figur på att de båda grupperna har gemensamma, parallella trender för samtliga variabler.

⁴⁷ Företagen har i genomsnitt mottagit 21 tkr i exportstöd

I Modell 12 visar båda leads, alltså de årsvisa estimaten för 2009 och 2010, positiva effekter. I Modell 14 och 16 uppvisar de estimerade effekterna både positiva och negativa tecken. Dock visar ingen av modellernas leads statistiskt signifikanta effekter. Detta innebär att inga effekter på exportstorleken kan härledas till de exportstöd som betalats ut.

Tabell 10.7. Exportstödens effekter

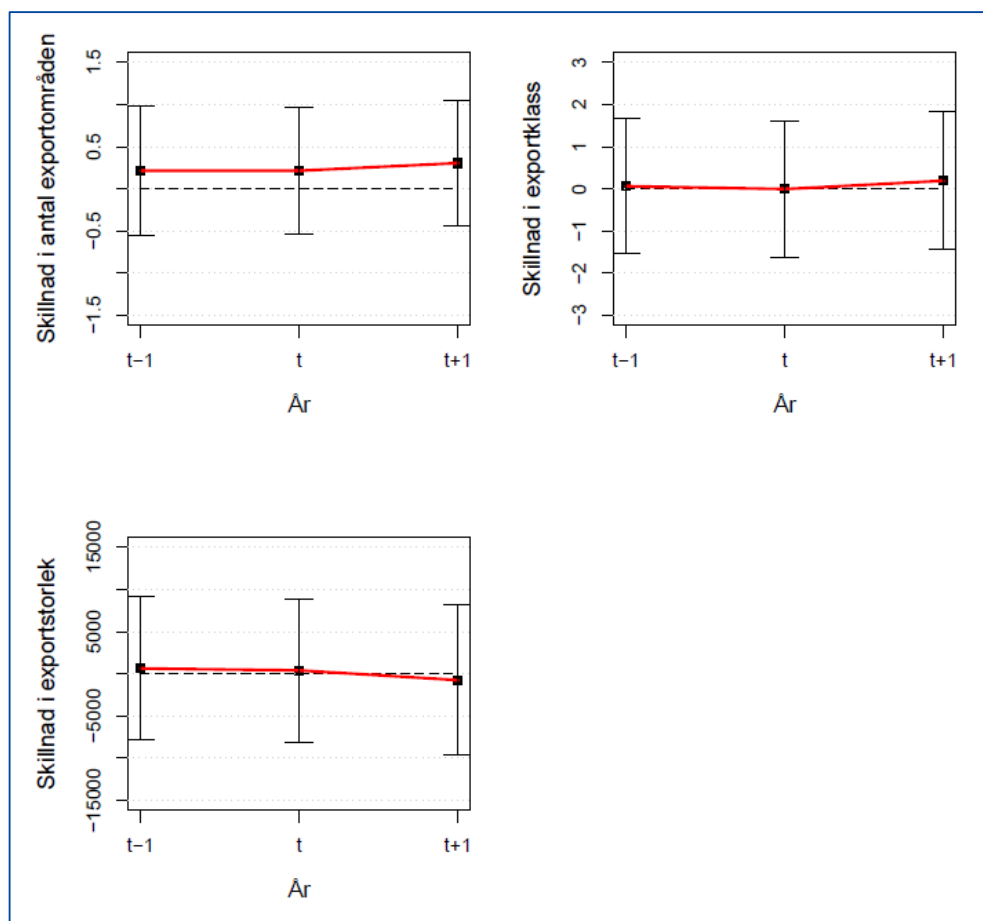
	Export- områden	Export- områden	Export- klasser	Export- klasser	Estimerad export	Estimerad export
Modell	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)
π	0.14 [0.58]		0.13 [0.81]		-236.35 [0.94]	
δ_{2008}		0.22 [0.58]		-0.06 [0.94]		625.17 [0.89]
δ_{2009}		0.21 [0.58]		-0.01 [0.99]		399.55 [0.93]
δ_{2010}		0.31 [0.43]		0.19 [0.82]		-754.07 [0.87]
N	256	256	256	256	256	256
R ²	0.02	0.06	0.01	0.23	0.01	0.21

Not: Standardavvikelse korrigerad för seriekorrelation i modell 12, 14 samt 16. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Estimerad export i tkr, 2010 års prisnivå. Kontrollvariabler i modell 12, 14 och 16: Andel förvärsarbetande, diversifieringsindex, medelinkomst, andel företagare bland de förvärsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, kommunens näringslivsåtgärder per invånare, kommunens nettoinvesteringar per invånare, dummyvariabel för kommungruppsindelning samt dummyvariabel för den största branschen i respektive kommun.

Figur 10.6. visualiserar effekterna som estimerats i Modell 12, 14 samt 16, där estimaten precis som i tidigare figurer omges av konfidensintervall på 95%-nivån. Precis som beskrivits ovan syns inga effekter av stödutbetalningarna, varken före eller efter år t . Estimaten är i princip noll i samtliga tidsserier, och konfidensintervallen visar att de estimerade effekterna är mycket osäkra.

Det kan konstateras att vi inte kan identifiera några mätbara effekter av exportstödet i form av synbar ökning i export för företagen. Detta behöver dock inte betyda att det inte finns några effekter då våra variabler här är något trubbiga, eftersom vi enbart har tillgång till ett klassindelad material på företagsnivå (exportvärdet). Man bör dock ha i åtanke att de stöd som betalas ut till företagen oftast är relativt små jämfört med genomsnittliga nivåer för exportvärdet hos företagen. Detta indikerar att aktiviteterna ofta är punktinsatser som kanske inte ger mätbar effekt på total export för företaget. Å andra sidan kan vi i våra mätningar här missa mindre effekter på exportvärde eller att ett företag börjar exportera till ett nytt land. Vidare kan det finnas en fördröjning i effekter som vi i vår korta tidsserie ännu inte förmår fånga.

Figur 10.6. Exportstödens effekter

Not: Konfidensintervall på 95%-nivå.

10.4 Estimering av effekter med en regional analysmodell

Som alltid när vi försöker mäta effekter av stöden på regional nivå saknas en naturlig kontrollgrupp att jämföra utfallen med. Stödet har fördelats över hela landet, vilket innebär att inga jämförelser kan göras med regioner som inte erhållit stöd.

Företagsstöd har tilldelats de flesta kommuner, och även projektstöd kan antas ha tilldelats i princip samtliga kommuner, även om vi här inte har möjlighet att få information om vilka företag som deltagit i samtliga projekt. Detta betyder att en ekonometrisk analys i stor utsträckning begränsas till att estimerar samvariation mellan stöd och tillväxt. För att kontrollera för olika faktorer som kan tänkas påverka denna samvariation, inkluderas kontrollvariabler i regressionsmodellerna för att ta hänsyn till eventuella skillnader mellan regioner.⁴⁸

I estimeringarna av regionala effekter ingår fyra år, 2008-2011. Utbetalningar gjordes även under år 2007, men antalet utbetalningar var relativt få och stödmängden

⁴⁸ Se metodbeskrivning ovan för en teoretisk bakgrund till den regionala analysen samt den ekonometriska modell som används i regressionerna.

uppgick till endast ca 3,7 miljoner kronor, vilket innebär att detta år ej räknas med i de ekonometriska estimeringarna. Även stöd som betalats ut år 2012 exkluderas från denna analys, då den ekonometriska analysen genomförs i slutet av år 2012 och information om de beroende variablerna som stödet eventuellt påverkat av naturliga skäl inte funnits tillgängliga för detta år. Det bör noteras att ungefär en tredjedel av allt stöd som hittills betalats ut inom Matlandet, cirka 134 miljoner kronor, betalats ut mellan januari 2012 till hösten 2012, vilket innebär att en stor del av stödet som betalats ut inom Matlandet exkluderas från analysen. Effekter av dessa och framtida utbetalningar måste istället estimeras i framtida utvärderingar.

Utöver stöd som betalats ut år 2012 utgår även stöd där Jordbruksverket och Sametinget varit ansvarig myndighet. Detta eftersom dessa stöd inte går att lokalisera till en specifik region, utan oftast gäller projekt med större regional spridning.

Vi kommer i den ekonometriska analysen att estimerar effekter på fem olika branscher: Jordbruksföretag och serviceföretag till jordbruk (SNI2007-kod 01), Fiskare och vattenbrukare (SNI2007-kod 03), Livsmedelsindustri (SNI2007-kod 10), Hotell, semesterbostäder, vandrarhem, campingplatser m.m. (SNI2007-kod 55) samt Restauranger, cateringföretag, barer och pubar (SNI2007-kod 56). Dessa branscher representerar de näringar som Matlandet riktat in stödet mot. Inom respektive bransch kommer effekter på tre olika indikatorer att estimeras:

- Omsättning
- Antal anställda
- Antal arbetsställen

Ett mål inom Matlandet är att antalet livsmedelsföretag ska öka med 20 000 fram till 2020. I den regionala analysen har vi valt att använda antal arbetsställen som beroende variabel för att mäta effekter på företagande. En orsak till detta är att ett enskilt företag kan ha sin bas exempelvis i Stockholm, medan mycket av verksamheten sker på andra ställen i Sverige. Om antal företag används som beroende variabel finns därför risk för att estimeringar av effekter på företagande snedvrids. Fördelen med att använda arbetsställen som beroende variabel är att dessa tydligt går att koppla till specifika regioner.

Vi har även avgränsat respektive variabel så att inga arbetsställen som något år under perioden 2008 - 2011 haft över 50 personer anställda under perioden ingår i den aggregerade statistiken på regional nivå. I data ingår alltså den totala omsättningen, antal anställda, respektive antal arbetsenheter på regional nivå för samtliga arbetsställen som inte haft mer än 50 anställda någon gång under perioden. Vi gör denna avgränsning då målgruppen för stöd inom Matlandet oftast är relativt små företag, med betydligt färre anställda än 50. Utöver effekter på branschnivå kommer även effekter på antalet övernattningar på hotell, vandrarhem och stugbyar att estimeras.

I den regionala analysen estimeras effekter av den totala mängden företagsstöd och projektstöd som utbetalats inom respektive region. Tabell 10.8 nedan beskriver hur

det totala stödbeloppet inom ramen för Matlandet förhåller sig till storleken på de studerade branscherna. Endast stöd som ingår i den ekonometriska analysen nedan har inkluderats. Det bör noteras att det totala stödet som betalats ut per år är relativt litet jämfört med de totala omsättningssiffrorna per bransch. Detta innebär att även om stödet har en påverkan på omsättningarna, är den observerbara variationen troligtvis liten jämfört med de totala omsättningarna.

Det kan även noteras att de totala omsättningsnivåerna för arbetsställen som haft högst 50 anställda under perioden ökat från 180 miljarder kr till 193 miljarder kr (i löpande priser). Utvecklingen inom SNI 01 (Jordbruk) har varit något negativ, dock har samtliga övriga branscher ökat i omsättning. Observera att denna statistik inte säger något om branschernas totala utveckling, utan endast hur omsättningen för arbetsställen som haft färre än 50 anställda har utvecklats.

Tabell 10.8. Stöd och omsättningsnivåer 2008-2011

År	Totalt stöd	Oms SNI 01	Oms SNI 03	Oms SNI 10	Oms SNI 55	Oms SNI 56	Samtliga SNI
2008	55	64 712	1 214	39 485	19 219	55 718	180 350
2009	57	60 950	1 377	36 973	18 623	58 395	176 321
2010	47	67 714	1 420	38 797	20 246	62 500	190 678
2011	64	61 199	1 257	41 767	21 814	66 805	192 843

Not: Miljoner kr. Löpande prisnivå. Stöd inkluderar både företagsstöd och projektstöd. I kolumnen "Totalt stöd" ingår inte stöd där Jordbruksverket eller Sametinget står som ansvarig myndighet, eftersom de inte kan lokaliseras till en specifik region. Aggregerade omsättningsnivåer för samtliga arbetsställen som haft högst 50 anställda under hela perioden 2008-2011.

Då analysen bygger på en estimering av villkorad korrelation snarare än en renodlad effektanalys, bör tolkningar av resultaten göras med viss försiktighet. Med denna metod mäts inte direkta kausala effekter av stödet utan snarare i vilken utsträckning utbetalningar av stöd och utveckling av respektive variabel samvarierar. Det finns alltså risk för att de estimerade effekterna fångar upp så kallad "omvänd kausalitet", där stöd kan ge upphov till tillväxt, men där regioner möjligtvis även ansöker om mer stöd som en följd av högre tillväxt. Kontrollvariablernas roll i estimeringarna är att ta hänsyn till regionspecifika egenskaper som kan påverka sambandet mellan stöd och tillväxt, vilket minskar risken för felaktiga estimat. Dock innebär avsaknaden av kontrollgrupp och modellens upplägg med villkorad korrelation att resultaten bör tolkas med försiktighet.

10.4.1 Regionala effektestimeringar

Tabell 10.9 nedan visar effekter på omsättning, antal anställda samt antal arbetsställen inom samtliga studerade SNI-grupper på läns- och kommunnivå. Estimaten beskriver effekter på det aggregerade stödet (*MatStöd*) på samtliga fem SNI-gruppers aggregerade värden. På länsnivå ingår 21 observationer i varje modell, medan modellerna på kommunnivå har 290 observationer. Detta innebär att

estimaterna på kommunnivå har bättre förutsättningar att uppskatta effekter med statistisk signifikans.

Generellt förklarar mängden stöd en låg andel av variationen inom respektive variabel. Den enda signifikanta effekten uppstår på den totala omsättningen på kommunnivå, dock endast på 10%-nivån. Även på länsnivå är samvariationen mellan stöd och tillväxt i omsättning positiv, dock uppvisar estimatet inte statistisk signifikans. Resterande estimeringar, där effekter på antal anställda samt antal arbetsställen uppskattas, visar negativa effekter, dock utan signifikans.

Tabell 10.9 Effekter på SNI-grupperna 01, 03, 10, 55, 56. Samtliga företagsstöd och projektstöd

	Omsättning	Omsättning	Anställda	Anställda	Arbetsställ en	Arbetsställ en
	Modell (17)	Modell (18)	Modell (19)	Modell (20)	Modell (21)	Modell (22)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	0.023 [0.66]	0.009* [0.08]	-0.023 [0.20]	-0.01 [0.87]	-0.033 [0.29]	-0.004 [0.11]
N	21	290	21	290	21	290
R ²	0.52	0.22	0.37	0.24	0.73	0.58

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Nedan följer tabeller där estimeringar av effekter gjorts utifrån en uppdelning av stödutbetalningar inom särskilda fokusområden. Det kan tänkas att stöd inom vissa fokusområden har gett effekter endast inom specifika branscher, vilket innebär att samvariation tydligare kan observeras mellan tillväxt inom respektive variabel och stödutbetalningar om dessa bryts ner på lägre nivåer.

I tabell 10.10 nedan estimeras huruvida utbetalningar inom fokusområdet "Förädlad mat" samvarierar med utvecklingen inom SNI-koderna 01 (Jordbruk) och 10 (Livsmedel). Inom detta fokusområde sker utbetalningar i stor utsträckning till projekt som syftar till att utveckla livsmedelsföretag i produktionen och förädlingen av livsmedel. Detta bör innebära relativt goda förutsättningar att observera en samvariation mellan dessa insatser och berörda branscher.

Det kan konstateras att stöd inom detta fokusområde har haft en positiv samvariation med tillväxt i både omsättningsnivå och antal anställda inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Positiva effekter uppstår både på läns- och kommunnivå. Dock bör observeras att estimaten endast är signifikanta på 10%-nivån. Vad gäller antal

arbetsställen visar Modell 27 och 28 negativa respektive positiva effekter, dock är inget av estimaten statistiskt signifikanta.

Tabell 10.10. Effekter på SNI-grupperna 01, 10. Stöd inom fokusområde "Förädlad mat"

	Omsättning	Omsättning	Anställda	Anställda	Arbetsställ en	Arbetsställ en
	Modell (23)	Modell (24)	Modell (25)	Modell (26)	Modell (27)	Modell (28)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	0.124* [0.07]	0.012* [0.09]	0.049* [0.07]	0.016* [0.08]	-0.033 [0.29]	0.030 [0.28]
N	21	290	21	288	21	290
R ²	0.55	0.18	0.57	0.23	0.73	0.56

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Tabell 10.11 nedan redovisar effekter på hotell- och restaurangsektorn av stödutbetalningar inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang". Dessa fokusområden syftar bland annat till att utveckla matturismen i Sverige samt öka kvalitet och lönsamhet inom restaurangbranschen. Detta innebär att samvariation mellan stödutbetalningar inom dessa fokusområden och utvecklingen i hotell- och restaurangbranschen möjligtvis har relativt goda förutsättningar att observeras.

Ingen av modellerna visar dock signifikant samvariation mellan stödutbetalningar och omsättning, antal anställda eller antal arbetsenheter. Detta innebär att det inte är möjligt att dra några slutsatser kring huruvida stöden samvarierar med utvecklingen i dessa branscher.

Tabell 10.11. Effekter på SNI-grupperna 55, 56. Stöd inom fokusområde "Matturism" och "Restaurang"

	Omsättning	Omsättning	Anställda	Anställda	Arbetsställ en	Arbetsställ en
	Modell (29)	Modell (30)	Modell (31)	Modell (32)	Modell (33)	Modell (34)
Nivå	Län	Kommun	Län	Kommun	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	-0.019 [0.24]	0.002 [0.70]	0.026 [0.16]	-0.004 [0.55]	0.018 [0.15]	0.000 [0.43]
N	21	290	21	290	21	290
R ²	0.54	0.16	0.53	0.28	0.66	0.78

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

I tabell 10.12 nedan beskrivs återigen effekter av stödutbetalningar inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang", denna gång på antal belagda bäddar inom respektive region. Ett uttalat mål inom Matlandet är att öka antalet turister och övernattningar på landsbygden. En brist i estimeringen på kommunnivå är dock att antalet bäddar inte redovisas i kommuner där antalet hotell, vandrarhem respektive stugbyar understiger 5. Detta innebär att en stor andel mindre kommuner exkluderas från estimeringen på kommunnivå. Ungefär hälften av kommunerna återstår i den ekonometriska analysen.

Inga samvariationer kan utrönas utifrån dessa modeller, varken på länsnivå eller kommunnivå. Den estimerade effekten på länsnivå är negativ, medan effekten på kommunnivå är positiv. Dock är inget av estimaten signifikanta, och inga slutsatser kan göras angående effekten på antalet belagda bäddar av stöd inom fokusområdena "Matturism" och "Restaurang".

Tabell 10.12.. Effekter på antal belagda bäddar. Stöd inom fokusområde "Matturism" och "Restaurang"

	Antal bäddar	Antal bäddar
	Modell (35)	Modell (36)
Nivå	Län	Kommun
<i>MatStöd</i>	-0.018 [0.25]	0.001 [0.86]
N	21	144
R ²	0.54	0.35

Not: Robusta standardfel. P-värden inom parentes. *** signifikans på 1 %-nivå, **signifikans på 5%-nivå, *signifikans på 10%-nivå. Kontrollvariabler på länsnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år. Kontrollvariabler på kommunnivå: Inledande värde på respektive variabel, övrigt landsbygdsstöd, regionala tillväxtstöd, medelinkomst, sysselsättningsgrad, antal nyregistrerade företag per invånare, andel invånare 35-64 år, andel företagare bland de förvärvsarbetande, andel med högre utbildning, befolkningstäthet, diversifieringsindex, dummyvariabler för respektive län

Sammantaget kan observeras att stöd inom ramen för Matlandet i viss utsträckning samvarierar med tillväxt i omsättning, antal anställda samt antal arbetsenheter. Tydligast syns detta samband mellan utbetalningar inom fokusområdet "Förädlad mat" och utvecklingen inom jordbruks- och livsmedelssektorn, även om inget samband uppvisar signifikans på mer än 10%-nivån. Då stödet motsvarar en mycket liten del de totala omsättningsnivåerna, bör man dock vara medveten om att en eventuell effekt av stödet inte kan förväntas vara särskilt stor i målvariabeln.

10.5 Definition av kontrollvariabler

Andel i befolkning 35-64 år. Täljare är antal personer 35-64, nämnare är samtliga invånare i respektive region.

Andel med högre utbildning beskriver andelen med minst 3 års eftergymnasial utbildning i en region. Täljaren är antal personer med eftergymnasial utbildning på minst 3 år. Nämnaren är totalt antal invånare i regionen.

Andel företagare bland förvärvsarbetande beskriver andelen av samtliga förvärvsarbetande som driver företag i åldern 20-64 år. Täljaren består av egenföretagare och företagare i eget AB. Nämnaren består av totala antalet förvärvsarbetande.

Befolkningstäthet beskriver antalet personer per km² i respektive region. Täljare är totalt antal invånare, nämnare är antal km².

Diversifieringsindex (RDI) är ett index som beskriver graden av diversifiering av arbetsmarknaden i en specifik region relaterat till riksgenomsnittet (definierat utifrån 16 SNI-kategorier). Det definieras på följande sätt för respektive region (r):

$$RDI_r = \frac{1}{\sum_i [y_{ir}/y_r - y_i/y]}$$

Vilket innebär ett högre indexvärde då fördelningen i branscherna blir mer lik den som återfinns på riksnivå.

Medelinkomst är den genomsnittliga inkomsten i respektive region bland personer som har en förvärvsinkomst.

Kommungrupp är en klassifikation av Sveriges kommuner i 10 olika kommuntyper som bestämts av Sveriges Kommuner och Landsting.

Länsdummy innebär att ett specifikt län tilldelas värdet 1 om kommunen ligger samma län.

Nettoinvesteringar anger andel nettoinvesteringar av skatteintäkter och generella bidrag i respektive kommun.

Nyregistrerade företag per invånare är antalet företag som registrerats inom respektive region och år dividerat med antalet invånare.

Näringslivsåtgärder anger nettokostnaden per invånare för näringslivsfrämjande åtgärder i respektive kommun.

Regionala tillväxtstöd är tillväxtstöd som betalats ut som Tillväxtverket ansvarat för. Då ingen information om fördelningen av detta stöd finns på kommunnivå, har dessa stöd schablonmässigt fördelats utifrån kommunernas andel av total näringslivsstorlek inom respektive län och år.

Sysselsättningsgrad är andelen sysselsatta av samtliga invånare i en region.

Största branschen innebär dummyeffekter för den största branschen i respektive region (totalt 15 branschgrupper).

Övrigt landsbygdsstöd består av de totala landsbygdsstödsstöd som betalas ut av Jordbruksverket. Då ingen information finns om fördelningen på kommunnivå har dessa medel schablonmässigt fördelats utifrån respektive kommuns andel av jordbrukssektorn inom varje län och år.

11 Bilaga 2. Kommentarer om målen för Matlandet

I sammanställningen nedan presenteras Kontigos kommentarer till de mål som formulerats för respektive fokusområde samt hur målet behandlas i utvärderingen.

Tabell 11.1 Ursprungliga målformuleringar och Kontigos kommentarer

Ursprungliga målformuleringar	Kommentar/förändring av målformulering
Offentlig mat	
Mat som serveras inom den offentliga sektorn ska genomsyras av kvalitet och matglädje.	Ökad kvalitet i offentlig mat
Öka förutsättningarna för små och medelstora företag att lägga anbud på marknaden för offentlig upphandling.	Fler SMF deltar i och vinner offentliga upphandlingar
Mat ska serveras i en miljö och i en omgivning som är tilltalande.	Utgår eller kan betraktas ingå i ny målformulering om ökad kvalitet i offentlig mat.
Primärproduktion	
Det ska vara enkelt, roligt och lönsamt att vara primärproducent av livsmedel i Sverige.	Andelen primärproducenter som trivs med sitt yrkesval ska öka
Produktionen av livsmedel ska öka i Sverige och lönsamheten inom primärproduktionen ska öka.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Regelförenklingarna för primärproducenter ska bidra till Landsbygdsdepartementets övergripande mål om minskad administrativ börda med 50 procent fram till 2014 (basår 2006).	Minskad administrativ börda för primärproducenter
De gröna näringarna ska vara attraktiva som arbetsplats för unga människor.	Fler sökande till "gröna utbildningar"
Primärproducenter av livsmedel ska ha konkurrensvillkor likvärdiga med dem som kollegorna i resten av Europa har.	Ingår ej i utvärderingen då måluppfyllelse påverkas av vad som görs i andra länder och målet är svårt att koppla till konkreta åtgärder inom Matlandet
Förädlad mat	
Det ska vara enkelt, lönsamt och roligt att vara livsmedelsföretagare i Sverige.	Minskad administrativ börda för livsmedelsföretag
Lönsamheten bland livsmedelsföretagen ska öka.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Antalet livsmedelsföretag ska öka med 20 procent till 2020.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Livsmedelsexporten ska fördubblas till 2020. Från dagens cirka 50 miljarder kronor till 100 miljarder kronor.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Livsmedelsexporten ska vara en av Sveriges mest betydande exportsektorer.	Utgår då det dels är oklart vad som avses med "betydande" samt att måluppfyllelse påverkas av utveckling i andra sektorer
Det ska finnas tillgång till duktig och utbildad personal som behärskar mathantverket.	Ingår i utvärderingen utan ändring

Fler företag inom gruppen små- och medelstora företag ska bidra till exporttillväxten.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Matturism	
Antalet övernattningar på landsbygden ska öka med 20 procent till 2020.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Diversifiering ska vara en möjlighet för företagare som vill detta och Landsbygdsprogrammets medel ska nyttjas effektivt för att främja diversifiering.	Ingår ej i utvärderingen då målet är att betrakta som en beskrivning av hur en insats ska genomföras
Öka kännedomen om svenska råvaror och hur de produceras samt om svenska maträtter både inom och utom Sverige.	Ingår ej i utvärderingen då detta är en del av kommunikationsstrategin som inte ingår i denna utvärdering
Antalet turister på landsbygden ska öka.	Detta mål överlappar målet ovan om antal övernattningar på landsbygden
Ökning av antal primärproducenter som också erbjuder boende, butik, restaurang etc.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Restaurang	
Lönsamheten för restaurangbranschen ska öka.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Det ska finnas högklassiga restauranger i hela Sverige.	Ingår i utvärderingen utan ändring
Fler restauranger än i dag i Sverige ska få stjärnor i "Guide Michelin".	Ingår i utvärderingen utan ändring

Källa: Landsbygdsdepartementet